

A CSALÁDON BELÜLI
ERŐSZAK AKTUÁLIS
KÉRDÉSEI

SZERKESZTETTE: PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK AKTUÁLIS KÉRDÉSEI

KONFERENCIA ELŐADÁSAINAK
SZERKESZTETT VÁLTOZATA

SZERKESZTETTE: PROF. DR. DOMOKOS ANDREA

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BUDAPEST, 2021

Szerkesztette:
Prof. Dr. Domokos Andrea

© Szerzők, 2021

ISBN 978-615-5961-73-1

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara
Felelős kiadó: Prof. Dr. Miskolczi Bodnár Péter, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:
Patrocinium Kiadó

TARTALOMJEGYZÉK

MISKOLCZI-BODNÁR PÉTER	
<i>Köszöntő</i>	7
HOMICKÓ ÁRPÁD OLIVÉR	
<i>Megnyitó</i>	9
DOMOKOS ANDREA	
<i>A pandémia hatása a családon belüli erőszakra</i>	13
GALAJDA ÁGNES	
<i>Az erőszaktól a büntetésig – a bizonyítási eljárás problémái</i>	29
PALLAGI ANIKÓ	
<i>A szexuális cselekmény születése a magyar büntetőjogban</i>	45
GARAI RENÁTA	
<i>A kapcsolati erőszak elmúlt 8 éve a joggyakorlat tükrében</i>	67
PAPP PETRA	
<i>A nők elleni családon belüli erőszak, mint az emberi jogok megsértése</i>	89
DOMOKOS ANDREA	
<i>Zárszó</i>	109

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Kollégák!

A pandémiára tekintettel az idén tavaszra tervezett konferenciák közül többet el kellett halasztani. Ezért is örülök különösen annak, hogy a Bűnügyi Tudományok Intézete által megálmodott konferenciát megtarthatjuk. Ráadásul a családon belüli erőszak témája aktuálisabb, mint valaha. Nem csupán szociológiai, hanem jogi szempontból is időszerű a kérdéskör. A Büntető Törvénykönyv nem régen egészült ki egy új bűncselekménnyel, amelynek elemzése, értékelése időszerűvé vált. Sajátossága a konferencia témájának, hogy nem mindenki tekinti az új szabály megalkotását feltétlenül szükséges lépésnek. Úgy vettem észre, hogy van némi nézeteltérés és megközelítésbeli különbség, azzal kapcsolatban, hogy az új jogszabály vajon előbbre visz-e, vagy a korábbi szabályozás alapján is megoldhatók voltak a problémák.

Következő nagy kérdés a joggyakorlat, nevezetesen az, hogy a vonatkozó jogszabályi rendelkezésekből mit és hogyan alkalmaznak a gyakorlatban. Tovább élnek-e a régi beidegződések, vagy az évtizedes szokások megváltoznak az új jogszabály hatására. A családon belüli erőszak egy olyan terület, ahol többféle szervnek – rendőrségnek, ügyészségnek, bíróságnak – számos teendője van. Erre is figyelemmel a joggyakorlat alakulása összetett, különösen érdekes kérdés. Annál is inkább, mert a bizonyítási nehézségek fokozottan jelentkeznek ezzel a témakörrel kapcsolatban, hiszen lakáson belül, zárt közösségben, tanúk nélkül zajlanak az események, amiről a szomszédok is legfeljebb a hangerő alapján észlelnek valamit.

Jogászok számára az is izgalmas kérdés, hogy melyik megoldás jár több előnnyel, az, ha hivatalból, vagy, ha magánindítvány alapján üldözendők ezek a cselekmények. Milyenek legyenek a külső beavatkozás lehetőségei? Mik legyenek a távolságtartás elrendelésének a feltételei? Számos megválaszolendő kérdés merül fel a családon belüli erőszak

kapcsán. A mai konferencia egyik előadása emberi jogi megközelítésből fogja bemutatni a nők sérelmére elkövetett erőszakokat. Mindez bizonyítja, hogy egy nagyon összetett kérdéskört választottak a konferencia szervezői, amelynek – úgy látom a konferencia tematikája alapján –, hogy sok összetevőjével foglalkozunk ma. Biztos vagyok abban, hogy ez egy nagyon hasznos és érdekes konferencia lesz.

A téma aktualitását azt gondolom nem kell különösebben ecsetelni, hiszen ismert az, hogy járvány idején a családok belüli erőszakok száma sajnos növekszik, és ez a pandémia idején is így volt. A kijárási tilalom miközben a társadalmat védi, egyben összezárja a családot, és rontja a családon belül veszélyeztetettek helyzetét. A vírushelyzet miatti stressz fokozza a négy fal közé összezárt családtagok között egyébként is elkerülhetetlen feszültségeket, növeli a sérelem kockázatát. Tehát egy olyan területtel foglalkozunk, amelynek az elmúlt egy évben a fontossága és a súlya egyértelműen növekedett.

Legyünk optimisták, remélhetőleg lassan zárul a pandémiás időszak. Felmerül azonban a kérdés, hogy mit vigyünk át a Covid-19 utáni időszakra a tapasztalatokból, amelyeket az elmúlt egy év alapján le lehet szűrni. Hogyan menthetők át a jó megoldások, mivel lehet fejleszteni a vírusmentes időszakban követendő gyakorlatot?

Ezen kérdéseknek a felvetésével, ezeknek a problémáknak a jelzésével kívántam bevezetni a mai előadások sorát. Nagyon jó konferenciát kívánok, érdekes előadásokkal, jó hozzászólásokkal.

Jelzem a konferencián elhangzott előadások anyagát – ahogy szoktuk – nyomtatott formában is megjelentettjük, ami egy következő konferenciához a téma következő feldolgozásához, talán hasznos adalék lesz.

Jó egészséget, sikeres szerepléseket, hasznos diskurzust kívánok.

Minden jót!

Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter
Dékán

MEGNYITÓ

A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán évek óta nagy érdeklődésre számot tartó konferenciák kerülnek megrendezésre a bünyügyi tudományokban. Ezek mindig aktuálisan jelenlévő kérdéseket, témákat dolgoznak fel, ahogy ezen a mostani konferencián is történik.

Napjaink egyik nagy kihívása a jelen lévő pandémiás helyzet, amely a COVID-19 vírus okoz. Ennek számos olyan következménye van, amely a megbetegedésen túl a társadalmi viszonyainkra is kihatással van. Ezek közé illeszkedik ez a konferencia is, amelyre már az első előadás címe is utal: *A pandémia hatása a családon belüli erőszakra*.

Bevallom elgondolkodtatott, hogy bizony ezzel is szembe kell néznünk, foglalkoznunk kell vele, mi több, konferenciát szervezünk a téma köré, mert fontosnak tartjuk, hogy beszéljünk róla, illetve mert ezt a kérdést úgy gondolom, tudományosan is fel kell dolgoznunk. A pandémia hatása a különböző jogterületekre jól kimutatható, jogi karunk már számos tanulmánykötetet jelentetett meg ezzel összefüggésben, és ebbe a körbe illeszkedik ez a mai konferencia is, és a majd ennek alapján megjelenő tanulmánykötet.

Igyekszünk olyan konferenciákat rendezni a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, amelyek a napjaink során adódó problémákat dolgozzák föl, ebbe a körbe illeszkedik a modern technológiák jogának kutatása, de a családon belüli erőszak is egy olyan téma köré épül, ami folyamatosan jelen van, és amellyel folyamatosan foglalkoznunk kell.

A párkapcsolat és a házasság Isten nagy ajándéka számunkra, azonban az élet más területéhez hasonlóan, a párkapcsolatban, a házasságban is találkozhatunk olyan helyzetekkel, amelyek kihívások elé állítják a párokat. Ezeket a helyzeteket megfelelő módon kezelni szükséges, adott esetben, amennyiben szükségessé válik, úgy a jog eszközeit is igénybe kell venni, amikor a felek már nem tudják a problémájukat más

módon megoldani. A jog szerepe pedig a védelem kell legyen, amely biztonságot nyújt valamelyik fél számára, illetőleg a kialakult helyzet megoldását segítheti elő.

Az emberi kapcsolatok évezredek óta meghatározzák a közösségeket. A család, mint alapegység, a társadalom felépítése szempontjából nélkülözhetetlen. A jól működő családok révén alakítható ki a jól működő társadalmi rendszer. A családban mindenkinek meg kell, hogy legyen a maga szerepe, és ennek megfelelően kell a benne lévőknek együttműködniük egymással. A család szempontjából meghatározó a férfi – nő kapcsolat, amelynek a kölcsönös tiszteleten is alapulnia kell.

Fontosnak tartom, hogy a védelemre szorulóknak támpontokat adjunk, és ne hallgassanak akkor, amikor a félelem blokkolja őket abban, hogy fellépjenek érdekeik védelme céljából. Amikor egy családi konfliktus már büntetőeljárársba kerül, akkor legtöbbször késő beszélni róla, hiszen az idő visszafordíthatatlan és semmit nem lehet meg nem történtté tenni. A testi sebek is lassan gyógyulnak, de a lelki sebek még lassabban, ha egyáltalán valaha is begyógyulnak.

S ezek azok az esetek, amelyek leginkább a kívülről oly idillinek tűnő házasságokban, kapcsolatokban, szülő-gyerek viszonyban fordulnak elő. Lenne, aki segítene, de nem tud, mert nem tudja, hogy valaki segítségre szorul. Persze, mindig vannak kirívó kivételek is. Ha ritkábban is, de csak előfordul, hogy érkezik segítség és időben...

„Az erőszaktól a büntetésig” igen hosszú út vezet. S komplikált a bizonyítási eljárás, hiszen lehet, a testi sebek rég begyógyultak, a sértett hozzátartozói nem mernek nyilatkozni, a vádlottat pedig védik az övéi...

Ezért is lényeges kérdés, hogy körbejárjuk az elmúlt évek tapasztalatait, a „joggyakorlat tükrében”.

És persze, hogy a legtöbb erőszakos cselekmény a gyengébbek, a kiszolgáltatottabbak ellen irányul. Így volt ez mindig, a világ kezdete óta...

A miértekre ma is csak keressük a válaszokat. A legtöbb, amit tenni tudunk – mi, itt és most –, hogy ezzel a konferenciával is felhívjuk a figyelmet arra, hogy milyen lényeges ezzel a kérdés-körrel foglalkozni.

Lehetne persze, másképpen is. Az emberen múlik. Az emberen, aki képes mindent elrontani.

Hiszen ismerjük az első ember-pár esetét, az Éden kertben... És ismerjük Kain és Ábel történetét: két testvér – az egyik gyűlöl, a másik szeret. Aki gyűlöl, az képes megölni a testvérét... Bizony, messzire vezetnek ezek a gondolatok, a Szentírás kapcsán...

Én ezért is külön köszönöm Prof. dr. Domokos Andrea Professzor Asszony időt és fáradságot nem ismerő munkáját, hogy megszervezte ezt a konferenciát, hogy a pandémia idején is valami olyasmire irányítja a figyelmünket, ami mellett a egyetemünk jogi kara sem mehet el szótlánul. Biztatom Professzor Asszonyt, hogy legyen ez a konferencia egy sorozat nyitánya.

Mert „a családon belüli erőszak aktuális kérdéseiről” ma is, nekünk is muszáj beszélnünk!

Dr. habil. Homicskó Árpád Olivér
nemzetközi és tudományos dékánhelyettes
a Szemere Bertalan Kutatóközpont vezetője

Domokos Andrea¹

A PANDÉMIA HATÁSA A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAKRA

Bevezető gondolatok

Számos esetben megmutatkozott már, hogy egyes hátrányos helyzetű társadalmi csoportok élete még nehezebbé válik gazdasági válságok, természeti katasztrófák vagy éppen világvjárványok idején. Helyzetük még rosszabbra fordul, kevésbé képesek megbirkózni a kihívásokkal. Ugyanakkor a társadalom jobb szociális helyzetben levő tagjai sem tudnak hatékony segítséget nyújtani számukra, hiszen maguk is segítségre szorulnak ilyen időszakokban. A COVID-19 pandémia idején hasonló jelenség volt tapasztalható a szegények, fogyatékosok, menekülttáborban élők és a bántalmazóiknak kiszolgáltatott személyek esetében.

Nemzetközi szervezetek reagálása

Az ENSZ Női Tagozata (United Nations, „UN” Women)² felhívta a figyelmet arra, hogy az Ebola-járvány alatt is súlyosbodott a nők és gyermekek elleni erőszak: nőtt az emberkereskedelem, a gyermekhá-zasságok, a szexuális kizsákmányolások és a szexuális abúzusok száma.³ Az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organisation: „WHO”) szerint a COVID-19 világvjárvány számos negatív hatást hozott el az

1 Prof. Dr. Domokos Andrea, intézetvezető egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete
2 <https://www.unwomen.org/en>
3 „COVID-19 and ending violence against women.” www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls (letöltés: 2020.08.11.)

emberek életében: szorongást, depressziót, túlzott alkoholfogyasztást és a családon belüli erőszak megnövekedését.⁴ Hans Henri P. Kluge, a WHO európai regionális igazgatója a kormányok számára üzent, hogy folyamatos megfigyelés és segítségadás szükséges az egészségügyi és szociális szolgáltatások terén. Az állampolgárokat felszólította arra, hogy figyeljenek oda a szomszédokban, közelükben élőkre, hogy ne lehessenek erőszak áldozatai. Az áldozatok számára is megfogalmazott egy fontos üzenetet: az áldozat sohasem hibás azért, mert erőszakot alkalmaznak vele szemben. Egyúttal felhívta az áldozatokat, hogy keressék azok társaságát, akik segítséget adhatnak nekik.⁵

A nők elleni erőszak megszüntetésének világnapja november 25-e.⁶ 2020. november 25-én a Régiók Európai Bizottsága azt a felhívást tette közzé, hogy fogadjanak el uniós szintű jogalkotási intézkedéseket a nők és lányok elleni erőszak elleni erőszak leküzdésére.⁷ Anne Karjalainen az RB SEDEC szakbizottságának november 25-i ülésén hangsúlyozta, hogy a pandémia alatt a nők elleni erőszak, különösen a családon belüli erőszak is fokozódott – néhány országban a segélyvonalakra érkező hívások száma ötszörösére nőtt.⁸⁰

4 „The rise and rise of interpersonal violence – an unintended impact of the COVID-19 response on families.” <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/pages/news/news/2020/6/the-rise-and-rise-of-interpersonal-violence-an-unintended-impact-of-the-covid-19-response-on-families> (letöltés: 2020.08.10.)

5 „The rise and rise of interpersonal violence – an unintended impact of the COVID-19 response on families.” <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/pages/news/news/2020/6/the-rise-and-rise-of-interpersonal-violence-an-unintended-impact-of-the-covid-19-response-on-families> (letöltés: 2020.08.10.)

6 Az ENSZ Közgyűlésének 2000. február 7-i 54/134. számú határozata nyilvánította november 25-ét a nők elleni erőszak felszámolásának világnapjává.

7 <https://cor.europa.eu/hu/news/Pages/COR-EC-boost-research-and-innovation-.aspx> (letöltés: 2021.03.05.)

8 Régiók Európai Bizottsága (RB) „Szociálpolitika, oktatás, foglalkoztatás, kutatás és kultúra” (SEDEC) szakbizottsága.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának *a családon belüli erőszakról* szóló Ajánlása szerint a család védelme elengedhetetlen.⁹ Egy másik Ajánlás megerősíti, hogy a nők elleni erőszak a nemek közti hatalmi viszonyok egyenlőtlenségére vezethető vissza, amely egyben a diszkriminációt is maga után vonja a társadalomban és a családban egyaránt.¹⁰ Az *erőszak* definícióját tartalmazza ezen Ajánlás Melléklete: „E körbe tartozik többek között a fizikai és mentális agresszió, érzelmi és pszichológiai abúzus, a nemi erőszak és szexuális abúzus, a vérfertőzés, a házastársak, rendszeres vagy alkalmi partnerek, illetve élettársak közötti nemi erőszak, a becsület nevében elkövetett bűncselekmények, a nőkön végzett genitális és szexuális mutiláció (csonkítás) és a nőkre sérelmes egyéb tradicionális szokások, mint például a kényszerházasság.”¹¹

Annak ellenére, hogy a legtöbb esetben a nők és a gyermekek a sértettek, minden fórumon hangsúlyoztam, hogy *férfiak is lehetnek családon belüli erőszak áldozatai. Lásd például a fiúgyermeket, az idős férfi családtagokat. Nem egy esetben előfordul azonban az is, hogy a feleség vagy élettársnő bántalmazza folyamatosan férjét, élettársát. A férfi áldozatok mellé éppúgy segítő szándékkal kell állni, mint a női és gyermek áldozatok mellé. Egyes nemzetközi szervezetek, egyezmények a nők elleni erőszak egyedüli létét hangsúlyozzák, azonban hibát vétenek azzal, hogy leszűkítik a családon belüli erőszak jelenségét a nők körére. 2021-ben jelent meg egy portugál tudományos szaklapban a megállapítás, amely szerint a pandémia alatti családon belüli erőszak mindkét nemet és valamennyi korosztály érintette Portugáliában. Az online kérdőívre adott válaszok alapján a bántalmazó 47,3%-ban a partner, illetve expartner, 17,8%-ban szülő, nevelőszülő, 8,9%-ban gyermek, nevelt gyermek, 1,4%-ban testvér, mostohatestvér, 2,7%-ban az áldozattal aktuálisan együtt lakó személy volt. Az áldozatok 21,9%-a nem árulta el, hogy ki bántalmazta. A bántalmazás 13,0%-a lelki, 1,0%-a szexuális, 0,9%-*

9 Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (85) 4. számú Ajánlás a családon belüli erőszakról

10 Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (2002) 5. számú ajánlása a tagállamok számára a nők erőszakkal szembeni védelméről.

11 Miniszteri Bizottság R (2002) 5. számú ajánlásának Melléklete, 1./a

a fizikai volt. A tanulmány kiemeli, hogy a lelki erőszak elszenvedői nagy arányban férfiak voltak, amelyet figyelemreméltónak tartanak a szerzők és további kutatást sürgetnek a férfi áldozatok sebezhetőségének vizsgálata tárgyában. Arra is felhívták a figyelmet, hogy az idős áldozatok közül sokan jeleztek szexuális abúzust.¹²

Segítség a bántalmazottaknak

A WHO igen gyorsan reagált a COVID-19 okozta erőszakos jelenségekre, globális stratégiát dolgozott ki a nők és gyermekek elleni erőszak megelőzésére. A WHO szerint még inkább figyelni kell a nők sérülékenyebb csoportjaira, így a fogyatékossgal élő nőkre is, akik fokozottan ki vannak téve a családon belüli erőszak kockázatának. Számukra még nehezebb a szolgáltatások elérése, az otthoni gondozás biztosítása a COVID-19 alatt. Hasonlóan kiemelt figyelmet kell fordítani a lakóhelyüket elhagyni kényszerült, menekült nőkre, illetve a konfliktusok által sújtott területeken élő nőkre. Ők a rossz szociális, egészségügyi helyzetben még kiszolgáltatottabbak. A WHO javaslata az egészségügyi intézmények számára, hogy tegyék hozzáférhetővé a helyben elérhető szolgáltatásokat, informáljanak lelki segítségadási szolgáltatásokról, az azonnali segítségkérési lehetőségekről és a menhelyekről. Az egészségügyi intézményekben dolgozókkal tudatosítani kell, hogy emelkedik a nőkkal szembeni erőszak. A humanitárius szervezeteknek pedig a COVID-19-re való felkészülés során az erőszakot elszenvedő nők és gyermekek segítségét is meg kell szervezniük, valamint össze kell gyűjteniük a nőkkal szemben elkövetett erőszakra vonatkozó adatokat.¹³

12 GAMA Ana – PEDRO Ana Rita – DE CARVALHO Maria João Leote – GUERREIRO Ana Esteves – DUARTE Vera – QUINTAS Jorge – MATIAS Andreia – KEYGNAERT Ines – DIAS Sónia. Domestic Violence during the COVID-19 Pandemic in Portugal *Port J Public Health* 2020;38(suppl 1):32–40 DOI: 10.1159/000514341 <https://www.karger.com/Article/Pdf/514341>

13 „Levels of domestic violence increase as COVID-19 pandemic escalates” <http://www.emro.who.int/violence-injuries-disabilities/violence-news/levels-of-domestic-violence-increase-as-covid-19-pandemic-escalates.html> (letöltés: 2021.03.03.)

Az Európai Parlament Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottsága is foglalkozott Jelentéstervezetében (2020/XXXX(INI)) a COVID-19 alatt megnövekedett családon belüli erőszak kérdésével. A Jelentéstervezet sürgeti a tagállamokat, hogy e témát speciálisan közelítsék meg, amikor a COVID-19 ellen lépnek fel. Fordítsanak különös figyelmet a kijárási korlátozás alóli kivételekre, a menedékhelyekhez vagy a megfelelő kapacitással rendelkező alternatív szálláshelyekhez való biztonságos hozzáférésre. Támogassa a vészhelyzetben a nem kormányzati szervezeteket és a civil társadalmi szervezeteket. Egyúttal felhívja a Bizottságot, hogy mozdítsa elő a kapcsolati és a nemi alapú erőszakkal kapcsolatos figyelemfelhívó, tájékoztató és érdekérvényesítő kampányokat. Legyen lehetőség az új megelőző intézkedések és a rugalmas vészhelyzeti riasztási rendszerek megismerésére. Felhívja a tagállamokat, hogy biztosítsanak hatékony, megfizethető és minőségi orvosi és pszichológiai támogatást a nemi alapú erőszak áldozatai számára, különösen válság idején, amikor az ilyen jellegű támogatás elengedhetetlen.¹⁴

A Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development: „OECD”) is különböző javaslatokat dolgozott ki a családon belüli erőszak áldozatainak COVID-19 alatti támogatására.¹⁵ Fontos a családon belüli erőszakra vonatkozó adatok gyűjtése, pontos rögzítése, illetve az is, hogy az OECD tagállamok megosszák egymással információikat. A tagállamok kormányai mind határozottabban és hatékonyabban lépjenek fel a családon belüli erőszakkal szemben, dolgozzanak ki nemzeti stratégiákat, biztosítsanak hozzá anyagi forrásokat, osszák ki a feladatokat és állami szinten a végrehajtásért felelősöket. Tegyék lehetővé, hogy az áldozatok akadály nélkül hozzájuthassanak az igazságszolgáltatási szervekhez. A

14 DRAFT REPORT on the gender perspective in the COVID-19 crisis and post-crisis period 20.11.2020 A9-0229/2020 REPORT on the gender perspective in the COVID-19 crisis and post-crisis period (2020/2121(INI))https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/FEMM/PR/2020/06-25/1206934EN.pdf (letöltés: 2020.08.13.)

15 „Women at the core of the fight against COVID-19 crisis.” <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/women-at-the-core-of-the-fight-against-covid-19-crisis-553a8269> (letöltés: 2020.08.10.)

tagállamok tegyenek meg mindent a partnerbántalmazás és családon belüli erőszak társadalmi elfogadottságának visszaszorítására.

Magyar szabályozás

A 2009. évi LXXII. törvény meghatározza a *hozzátartozók közötti erőszakot*:

- a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, a szexuális önrendelkezéshez való jogot, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető tevékenység,
- a bántalmazó által a bántalmazott sérelmére megvalósított, a méltóságot, az életet, továbbá a testi és lelki egészséget súlyosan és közvetlenül veszélyeztető mulasztás.

A *bántalmazó* definícióját is megadja a törvény: az a cselekvőképes hozzátartozó, aki a hozzátartozók közötti erőszakot megvalósítja, vagy akire tekintettel a hozzátartozók közötti erőszakot más megvalósítja, feltéve, hogy ezzel a bántalmazó egyetért. Bántalmazott az a hozzátartozó, akinek a sérelmére a hozzátartozók közötti erőszakot megvalósítják.

A különböző intézmények közötti a jelzési kötelezettség alapját képezi a bántalmazottak védelmének. Az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, a köznevelési intézmények, a szakképző intézmények, a nevelési tanácsadó, a gyámhatóság, a rendőrség, az ügyészség, a bíróság, a pártfogó felügyelői szolgálat, az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek, a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása, az egyesületek, alapítványok egyaránt kötelesek jelezni a családvédelmi koordinációért felelős szervnek, ha hozzátartozók közötti erőszak veszélyét észlelik. Ezek az intézmények és a családvédelmi koordinációért felelős szerv kötelesek egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni. Amennyiben eljárás indul, a családvédelmi koordinációért felelős szerv a feltárt tényekről haladéktalanul tájékoztatja a rendőrséget.¹⁶

16 2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltatásról

Nem egy esetben a vandalizmus, az állatok bántalmazása egyértelműen a családon belüli erőszak eszközselekménye. Az állatkínzás bűncselekményéhez hasonlóan a családon belüli erőszakhoz kapcsolódó bűncselekményekre is igaz, hogy magas a látencia, illetve évszázados társadalmi hagyományokat és igazságszolgáltatási gyakorlatot kell felülírnia a modern joganyagoknak. Az állatkínzás egyes formái és családon belüli erőszak bizonyos megnyilvánulásai között összefüggés mutatkozik.

A 2015-ös határozatban az Országgyűlés felkérte a Kormányt, hogy a családon belüli erőszak leküzdése érdekében, a hatékony fellépés elérése mellett tegyen eleget intézkedési kötelezettségének a következő nemzeti stratégiai célok figyelembevételével:

- pénzügyi és humán kapacitások biztosítása a mindenkori költségvetési lehetőségekhez mérten
- kormányzati és nem kormányzati szereplők együttműködése a hatékony fellépés keretében
- nagyobb hangsúly fektetése a prevencióra, melynek célja a fiatalok áldozattá és elkövetővé válásának megakadályozása
- áldozatok védelmének, támogatásának, krízis- és erőszakkal fenyegetett helyzetből való eredményes és fenntartható kilépésének biztosítása, az áldozatok speciális helyzete szerint
- krízisközpontok, félutas kiléptető házak számának biztosítása, a szükségletekre és a megfelelő földrajzi elosztásra figyelemmel
- olyan szolgáltatások biztosítása, amelyek célja, hogy megelőzzék a kapcsolati problémák erőszakhoz vezetését
- a lelki ellenálló képesség, megküzdési módok erősítése, fejlesztése és az olyan szolgáltatások biztosítása, amelyek az életvezetési készségek, képességek elsajátítását célozzák meg
- szakemberek képzésének folyamatos biztosítása, különösen a gyermekvédelmi jelzőrendszerbe tartozó szakemberek esetében
- bírósági vagy hatósági eljárásokban a kapcsolati erőszak áldoztáinak speciális igényeinek figyelembevételével
- tudatosságnövelés, a társadalom minden tagjának részvétele a kapcsolati erőszak elleni küzdelemben
- az igénybe vehető segítségnyújtási lehetőségekkel kapcsolatos társadalmi ismeretek bővítése

- az intézkedések kutatásokon, felméréseken, adatgyűjtéseken alapulása.¹⁷

Az Országos Gyermek egészségügyi Intézet 1. sz. Módszertani levele házi orvosok, házi gyermek orvosok, védőnők és gyermek egészségügyi szakemberek részére írja le a *családon belüli erőszakot*. A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése című munkában Herczog Mária és Kovács Zsuzsanna a Gyermekvédelmi Törvényt¹⁸ idézve hangsúlyozzák, hogy „a gyermek nem vehető alá kegyetlen, embertelen, megalázó testi fenyegetésnek, büntetésnek vagy bánásmódnak.” Az 1. módszertani levél családon belüli erőszaknak tekinti, „ha valaki a hozzátartozója biztonságát, testi-lelki épségét veszélyezteti vagy károsítja, önrendelkezésében vagy szexuális önrendelkezésében korlátozza, testi erőszakot követ el vagy annak elkövetésével fenyeget, illetve e személy tulajdonságait szándékosan tönkreteszi, s ezzel elviselhetetlenné teszi az áldozat számára az együttélést.”¹⁹

A 2020. EüK. 14. szám EMMI szakmai irányelv 2. magáévá teszi az 1. sz. módszertani levél családon belüli erőszakra vonatkozó definícióját. Megjegyzi továbbá, hogy a partnerét bántalmazó szülő 50–70%-ban gyermekét is bántalmazza, illetve a gyermek tanújává válik a bántalmazásnak. Hazánkban a gyermekbántalmazás 80%-át családon belül követik el, 41%-ban a vér szerinti apa, 39%-ban pedig a vér szerinti anya a bántalmazó, illetve gyakran az egy háztartásban élő nem vér szerinti szülő (nevelőapa, nevelőanya). Gyermekbántalmazás minden társadalmi rétegben előfordul, és kialakulásában számos családi és egyéni rizikófaktor játszik szerepet.²⁰ Az irányelv a gyermekbántalmazást kiváltó

17 30/2015. (VII. 7.) OGY határozat a kapcsolati erőszak elleni hatékony fellépést elősegítő nemzeti stratégiai célok meghatározásáról

18 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

19 HERCZOG Mária – KOVÁCS Zsuzsanna: *A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése*, OGYEI, Budapest, 2004. 6. <http://www.ogyei.hu/upload/files/A%20gyermekbantalmazas.pdf> (letöltés: 2020.09.22.)

20 Az Emberi Erőforrások Minisztériuma egészségügyi szakmai irányelve az egészségügyi ellátók feladatairól gyermekek bántalmazásának, elhanyagolásának gyanúja esetén 2020_EuK_14_szam_EMMI_iranyelv_2.pdf <http://www.>

események között egy újabb esetet is feltüntet: *a koronavírus-pandémiát, mint társadalmi krízist.*

A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia családon belüli erőszakra vonatkozó intézkedései

A Stratégia a bűnmegelőzés alapelvei között az általános kriminálpolitikai célok egyikeként mondja ki a családok és egyének számára a megfelelő védelem biztosítását. Az intézkedések alapján lehetőség nyílik arra, hogy csökkenjen az áldozattá válás veszélye, emellett az áldozattá vált személyek segítése is megjelenik.²¹ E területen nem a szankcionálás az elsődleges cél, inkább a bűnmegelőzés a hasznosabb kriminálpolitikai célkitűzés. A bűnelkövetés valamennyi oldala érintett: az elkövető, az áldozat, a bűncselekményi szituáció.²² A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia tekintettel van a szakpolitikákra, amelyekkel a bűnmegelőzésnek közös kapcsolódási pontjai vannak, így a gyermekvédelemre vagy családon belüli erőszak elleni fellépésre is.²³

2008. január elsejétől alkalmazható *a zaklatás törvényi tényállása a magyar büntetőjogban. E különös részi törvényi tényállás a magánélet háborítatlanságát védelmezi büntetőjogi eszközökkel.* A jogalkotó a súlyosabb jogsértéseket, a rendszeres vagy tartós háborgatást rendeli büntetni. Általános tapasztalat ugyanis, hogy a zaklató magatartása az idő múlásával általában egyre fenyegetőbb, durvább lesz, ami súlyos pszichés zavarokat okozhat, de adott esetben akár tulajdon vagy személy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetéséhez is vezethet.

Abban az esetben rendeli büntetni a törvény, ha az elkövető abból a célból háborgatja, zaklatja az áldozatát, hogy őt megfélemlítse vagy a mindennapjaiba beavatkozzon. A családon belüli erőszak témájából a minősített esetben meghatározott személyek relevánsak számunkra:

hbcs.hu/uploads/jogszabaly/3179/fajlok/2020_EuK_14_szam_EMMI_iranyelv_2.pdf

21 1744/2013. (X.17.) Korm. határozat 2.1. pontja

22 1744/2013. (X.17.) Korm. határozat 2.2. pontja

23 1744/2013. (X.17.) Korm. határozat 2.3. pontja

házastárs, volt házastárs, élettárs, volt élettárs, illetve az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy.

A törvény indokolásából kitűnik, hogy immár ismert tény az előterjesztő és a törvényalkotó számára is a *zaklatás folyamat jellege*, illetve az, hogy a lelki terror után következik a tárgyak, háziállatok, majd a személyek elleni erőszak. A családon belüli erőszak esetében *tipikus folyamatról* van szó, amikor is a lelki abúzus megelőzi a későbbi fizikai, gazdasági, szexuális bántalmazást.

A Büntető Törvénykönyv új tényállásként vezette be a *kapcsolati erőszakot*, melynek célja a családon belüli erőszak elleni hatékonyabb fellépés biztosítása. A törvény az együtt élők egyenlőségét és a mindenki számára biztosított emberi méltóságot védi ezzel a tényállással. Passzív alany a hozzátartozó, a volt házastárs, a volt élettárs, a gondnok, a gondnokolt, a gyám és a gyámolt személy is. Sajnálatos módon az együttélést vagy korábbi együttélést is megkívánja a törvényhozó, ami számos valódi – ám együtt nem élő – áldozatot von ki az áldozati körből, esetükben más bűncselekmény miatt lesz felelősségre vonható az elkövető.

A törvényszöveg a rendszerességet kívánja meg az elkövetési magatartás megvalósításakor. Az elkövetési magatartás az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsítása lehet. Elkövetési magatartás továbbá a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonása és ezzel a sértett súlyos nélkülözésnek kitétele. Szubszidiárius *bűncselekmény, akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Az első bekezdés magánindítványra büntethető, a többi fordulat hivatalból üldözendő.*

A második bekezdésben a meghatározott sértetti kör sérelmére elkövetett testi sértést (164. § (2) (3) és (4) bek. szerint) vagy a becsületsértést (227. § (2) bekezdése szerint), a személyi szabadság megsértését (194. § (1) bekezdése szerint) vagy kényszerítést rendeli büntetni a törvény.

Kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

A 2020. évi CVIII. törvény módosításai

Az új szabályozás szerint *nem bocsátható feltételes szabadságra, akit a hozzátartozója sérelmére elkövetett, nyolcévi vagy ennél súlyosabb sza-*

badságvesztéssel fenyegetett személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre. Ez esetben hozzátartozó alatt az elkövető gyermekének szülőjét, volt házastársát, volt élettársát, gondnokát, gondokoltját, gyámját vagy gyámoltját is érteni kell.

A Törvényjavaslat módosításának irányai a következő pilléreken alapulnak:

- a súlyosabb bűncselekmények miatt kiszabott határozott tartamú szabadságvesztésből a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárása,
- az előző pont szerint kizárt eseteket meghaladó, szélesebb bűncselekményi körben – beleértve a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekményeket is – a törvényi kizáró szabály mellett, csak kivételesen legyen biztosítható, hogy a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kellően alapos vizsgálat mellett, egyedi mérlegelés alapján engedélyezhesse,
- a súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények esetén, ha a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéről rendelkezett, ahhoz kötelezően kapcsolódna a pártfogó felügyelet elrendelése, valamint – technikai eszközzel történő ellenőrzés mellett – kötelező az áldozatok védelmét szolgáló magatartási szabály (távoltartás) megállapítása is,
- a hozzátartozók sérelmére elkövetett kevésbé súlyos, de személy elleni erőszakos bűncselekmények esetén, ha a szabadságvesztés végrehajtását a bíróság felfüggesztette, ugyancsak kapcsolódna a pártfogó felügyelet kötelező elrendelése, valamint az áldozatok védelmét szolgáló magatartási szabály megállapítása, amely csak indokolt esetben mellőzhető,
- a feltételes szabadságra bocsátás engedélyezése körében a veszélyeztető helyzetek, a társadalomra fokozott veszélyt jelentő személyek kiszűréséhez, valamint az említett intézkedések alkalmazhatóságához szükséges döntés-támogatási eszközök bevezetése,
- az egészségügyről szóló törvényben meghatározott kötelező pszichiátriai gyógykezelés kezdeményezésének a korábbinál szélesebb körben történő előírása.²⁴

24 Törvényjavaslat a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni

A hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos, személy elleni erőszakos bűncselekmények kivételesen feltételes szabadságra bocsátható elkövetői esetében kötelező a párfogó felügyeletet és bekerül a törvénybe a távoltartási célú külön magatartási szabály.

A Btk. 71. § (2) bekezdés b) pontja immár részletesen határozza meg, hogy a személy elleni erőszakos bűncselekmény sértettje, illetve a további érintett személyi kör miként védelmezhető meg az elkövetőtől: „az érintett személy lakásától vagy életvitelszerű tartózkodására szolgáló más ingatlantól – ideértve a gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézményeket is –, munkahelyétől, az érintett személy által rendszeresen látogatott intézményektől vagy egyéb helytől, különösen nevelési, nevelési-oktatási vagy gyógykezelés céljából látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során látogatott épülettől tartsa távol magát”. Megtörténik a sértetti kör kiterjesztése is, a sértett, az ő hozzátartozója, vagy más személy is (pl. gyermeke vagy gondozója) is jogosult a védelemre oly módon, hogy az elkövetőt távoltartásra kötelezhetik.

Az Indokolás rámutat arra, hogy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 200. § (3) bekezdésének tág fogalomrendszeréhez igazodik, hogy egyértelműen megjelenítse, a büntetőeljárás során kényszerintézkedésként elrendelt távoltartás és a Btk. alapján meghatározható magatartási szabály eszközrendszere között nem tehető különbség.²⁵

Újabb területen veszi igénybe a törvényalkotó napjaink technikai fejlődését és lehetőség van arra, hogy az elkövetőt technikai eszközzel lássák el annak ellenőrzésére, hogy betartja-e a külön magatartási szabályt.

A 2020. évi XLIII. törvény módosította a büntető eljárási törvényt és a bíróság, az ügyészség, valamint a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén elrendelheti, hogy az eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus

erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról Iromány száma: T/10953. <https://www.parlament.hu/irom41/10953/10953.pdf> (letöltés: 2020.09.01.)

25 Végső előterjesztői indokolás a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi CVIII. törvényhez

gus szakértő is jelen legyen. Továbbá az eljárási cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző szaktanácsadó közreműködésével hajtja végre, illetve a büntetőeljárással összefüggésben biztosítja az Alaptörvényben, az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett gyermek jogairól szóló egyezményben, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben és más törvényekben megfogalmazott, gyermeket megillető jogok hatékony érvényesülését.²⁶

A 2020. évi XLIII. törvény indoklásában az izlandi gyermekházat, a *Barnahust* ismerteti, ahol az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem folyamatosan együttműködik, tevékenységük szorosan összekapcsolódik. A Barnahus módszerrel a szexuális abúzus áldozatává vált gyermek törvényszéki meghallgatása történik. Központi célkitűzése, hogy gyermeknek csak egy alkalommal kelljen a traumáról beszélnie és a meghallgatás során szerzett vallomás/információ elegendő bizonyítékkal szolgáljon a vádemeléshez, ítélethozatalhoz. A meghallgatáskor kép- és hangrögzítés történik, mely azért is rendkívül fontos, mivel a gyermek sok esetben nem szavakkal, hanem nonverbális kommunikációval „jelzi” a vele történteket. A monitoring szobában az *igazságszolgáltatás és gyermekvédelem szakemberei* monitoron keresztül követhetik végig a beszélgetést és lehetőségük van a kérdéseiket feltenni a gyermekhez, melyeket a meghallgatást lefolytató szakember tolmácsol. A Barnahusban a gyermek egyszeri meghallgatása mellett orvosi vizsgálatot is végeznek – melynek eredménye az eljárás során tárgyi bizonyítékként szolgál – és sor kerül továbbá a gyermek traumájának pszichológus által végzett terápiájára is.²⁷

Magyarországon 2016-ban Szombathelyen jött létre az első Barnahus, amely a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok keretében működik.²⁸

26 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 87. § (1) b) pont

27 Végső előterjesztői indokolás a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvényhez

28 Részletesen lásd az ún. Barnahus-módszer jellemzőit az alábbi iránymutatásban: A Barnahus Minőségi Előírások Iránymutatások multidiszciplináris és intézmények közötti megoldásokról az erőszak kiskorú áldozatai és tanúi

Ahogy egy 2020-ban napvilágot látott tanulmány összegzi, a COVID-19 nemcsak az egészségügyi ellátó rendszert, a szociális szférát és gazdaságot érintette érzékenyen, hanem a családon belüli erőszakot is jelentősen megnövelte.²⁹ A cikk javaslatokat ad a karantén alatti családon belüli erőszak kezelésére. A bántalmazottak akkor mernek a hatóságok felé jelezni, ha a hozzátartozó elhagyta az otthont, ez karantén alatt nem lehetséges. A javaslat szerint a szomszédokat kell ösztönözni arra, hogy ilyen esetben jelentsék a rendőrségnek a hozzátartozói erőszakot. Hasonlóképpen támogatni kell az önszervező csoportok, online közösségek segítségnyújtását. Javasolt továbbá az online monitorozás, ahol lehetőség van arra, hogy az áldozatok éjjel-nappal segítséget kérhetnek bántalmazás esetén.

Összegző gondolatok

Társadalmaink gazdasági válságok, klímakatasztrófák és a milliók halálát előidéző járványok nélkül is nagyszámú kihívásnak vannak kitéve; vallási, ideológiai, etnikai, nemi ellentétek vernek éket ember és ember közé. Emberléptékű társadalmakra van szükség, ahol érték a szolidaritás. Magyarországon a rendszerváltásig terjedő időszakban az előző rendszer visszaszorított minden civil kezdeményezést, önszerveződést. Ez a társadalmi szolidaritást is visszavetette. Napjaink globális problémái közepette nagy szükség van a segítő szervezetekre, kezdeményezésekre, a másik emberre való odafigyelésre. Fel kell ismerni továbbá és a fiatal nemzedékeknek is meg kell tanítani, hogy a másik ember, legyen az férfi vagy nő, felnőtt vagy gyermek, tisztelete az elsődleges. Ha ez a tanítás minél több polgárhoz jut el, csökkenni fog azok aránya, akik épp a tisztelet hiánya miatt úgy gondolják, hogy joguk van a náluk gyengébbet bántalmazni.

számára Összefoglalás https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf (letöltés: 2021.02.03.)

29 SHARMA Amalesh – BORAH Sourav Bikash: Covid-19 and Domestic Violence: an Indirect Path to Social and Economic Crisis <https://link.springer.com/article/10.1007/s10896-020-00188-8> (letöltés: 2020.09.20.)

Forrásjegyzék:

- GAMA Ana – PEDRO Ana Rita – DE CARVALHO Maria João Leote – GUERREIRO Ana Esteves – DUARTE Vera – QUINTAS Jorge – MATIAS Andreia – KEYGNAERT Ines – DIAS Sónia: Domestic Violence during the COVID-19 Pandemic in Portugal *Port J Public Health* 2020;38(suppl 1):32–40 DOI: 10.1159/000514341 <https://www.karger.com/Article/Pdf/514341>
- HERCZOG Mária – KOVÁCS Zsuzsanna: A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése, OGYEI, Budapest, 2004. 6. <http://www.ogyei.hu/upload/files/A%20gyermekbantal-mazas.pdf> (letöltés: 2020.09.22.)
- SHARMA Amalesh – BORAH Sourav Bikash: Covid-19 and Domestic Violence: an Indirect Path to Social and Economic Crisis <https://link.springer.com/article/10.1007/s10896-020-00188-8> (letöltés: 2020.09.20.)
- „COVID-19 and ending violence against women.” www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls (letöltés: 2020.08. 11.)
- „The rise and rise of interpersonal violence – an unintended impact of the COVID-19 response on families. World Health Organization Regional Office for Europe. Health Topics. Disease Prevention. Violence and Injuries. 03.06.2020.” <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/pages/news/news/2020/6/the-rise-and-rise-of-interpersonal-violence-an-unintended-impact-of-the-covid-19-response-on-families> (letöltés: 2020.08.10.)
- „Levels of domestic violence increase as COVID-19 pandemic escalates” Violence, injuries and disability” World Health Organization Regional Office for the Eastern Mediterranean. Violence, injuries and disability. <http://www.emro.who.int/violence-injuries-disabilities/violence-news/levels-of-domestic-violence-increase-as-covid-19-pandemic-escalates.html> (letöltés: 2021.03.03.)
- „Women at the core of the fight against COVID-19 crisis.” OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19) Women at the core of the fight against COVID-19 crisis. Version 1st April 2020. <https://>

www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/women-at-the-core-of-the-fight-against-covid-19-crisis-553a8269 (letöltés: 2020. 08.10.)
DRAFT REPORT on the gender perspective in the COVID-19 crisis and post-crisis period

20.11.2020 A9-0229/2020 REPORT on the gender perspective in the COVID-19 crisis and post-crisis period (2020/2121(INI)) https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/FEMM/PR/2020/06-25/1206934EN.pdf (letöltés: 2020.08.13.)

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma egészségügyi szakmai irányelve az egészségügyi ellátók feladatairól gyermekek bántalmazásának, elhanyagolásának gyanúja esetén 2020_EuK_14_szam_EMMI_iranyelv_2.pdf http://www.hbcs.hu/uploads/jogszabaly/3179/fajlok/2020_EuK_14_szam_EMMI_iranyelv_2.pdf

Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (85) 4. számú Ajánlás a családon belüli erőszakról

Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (2002) 5. számú ajánlása a tagállamok számára a nők erőszakkal szembeni védelméről.

Törvényjavaslat a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról Iromány száma: T/10953. <https://www.parlament.hu/irom41/10953/10953.pdf> (letöltés: 2020.09.01.)

Tárgyszavak:

családon belüli erőszak, bizonyítási eszközök, büntető eljárási jog, áldozat védelme

Galajda Ágnes¹

A BŰN ELKÖVETÉSÉTŐL A BÜNTETÉSIG

Bevezető gondolatok

Dr. T. Gordon, az emberi kapcsolatok kiemelt jelentőségével foglalkozó könyvének² központi gondolataként megjelölt idézet lényegével nehéz lenne vitatkozni, miszerint „*Egyetlen valódi luxus adatik meg életünkben, a boldog emberi kapcsolatok.*”³ Ennek ellenére, a napi bűnügyi krónikákat hallva is arra következtethetünk, hogy a legszorosabb és legközelebbi emberi kapcsolatokban ez a „luxus” gyakorta nincs jelen, éppen azokban a kapcsolatokban szenvednek az áldozatok súlyos bántalmazást, amelytől a védelmet kellene remélni.

A bűn elkövetésétől a büntetésig terjedő sokszor nehéz, hosszú és görgöngyös utat kell bejárni az áldozatnak és ezzel együtt nyilvánvalóan az elkövetőnek is. A büntető eljárás sok esetben a legutolsó a családon belüli erőszak elkövetése után, ami több szempontból is értendő. A családon belüli erőszak jellemzőit tekintve talán csak a legsúlyosabb esetekben jelenik meg egyszeri cselekményként, ugyanakkor ez a ciklikusan ismétlődő erőszak igen gyakran csak hosszú idő elteltével kerül a hatóság látókörébe és a megelőző cselekmények számtalan ok miatt nem képezik az eljárás, ennek következtében a felelősségre vonás tárgyát. A legsúlyosabb esetekben sajnálatos módon tényleg a legutolsó erőszak az áldozat életében.

Nyilvánvalóan nem szükségszerűen a jog az emberi viselkedés legjobb vagy egyedüli minősítője,⁴ azonban egy hosszadalmas jogi fejlődés eredményeként mégis eljutottunk odáig, hogy a jogalkotó pönalizálta

1 Dr. Galajda Ágnes tanácselnök, Fővárosi Törvényszék

2 DR. GORDON, T: Emberi kapcsolatok, ASSERTIV KIADÓ 2001.

3 A.Saint-Exupery, i.m. ismertetője;

4 LOCKLEY, Paul: Nők – erőszakos kapcsolatokban, Budapest, Animula Kiadó

azokat az erőszakos cselekményeket, amelyek kiemelten a családon belül elkövetett erőszakos cselekményekre jellemzők, kiemelve a büntető anyagi jogszabályok korábban is ismert erőszakos cselekményeket lefedő tényállásai köréből. Gondolok itt a mindent elindító, bár kevés ismert ügyet eredményező szexuális bűncselekmények házastárs/élettárs sérelmére történő elkövetésének lehetőségére, a kapcsolati erőszak külön tényálláskénti megfogalmazására, a zaklatás bűncselekménnyé nyilvánítására, amely cselekmények a korábban hatályos anyagi jogi törvény alapján csak egy másik bűncselekmény tényállásában nyerhettek értékelést, amely azonban nem mindig fedte le a cselekmény tényleges veszélyét jelentő magatartásokat.

Úgy gondolom, hogy a hozzátartozók közötti erőszak nyilvánvalóan több, mint egy tényállás (testi sértés, pszichikai, szexuális erőszak) a büntető anyagi jog rendszerében, mivel e mögött mélyen beágyazott társadalmi jelenség, kulturálisan meghatározott tradíció és előítélet húzódik meg, ennél fogva ennek megváltoztatásában a büntető jog eszközeit csak ultima ratioként, tehát végső eszköznek lehet tekinteni, ugyanakkor a büntetés az, amely a legerősebb társadalmi üzenetet közvetíti, amelyet nem lehet másként értelmezni, mint hogy az áldozatok alapvető emberi jogainak védelme olyan állami kötelezettség, amely az elkövetés helyétől függetlenül, az otthon falai között is mindenkit megillet.

A büntetés nem lehet öncélú, ahogy azt a Btk. 79. § is meghatározza, annak nemcsak az adott elkövető, de más számára is olyan üzenetet kell tartalmazni, hogy alkalmas legyen további bűncselekmény elkövetésének megakadályozására.

Tanulmányainkból még emlékszünk arra az alaptételre, hogy a generális prevenció szempontjából a visszatartó erőt nem annyira a büntetési tétel nagysága, mint a büntetés bekövetkezésének reális esélye befolyásolja, vagyis fontos és jogos elvárás, hogy a bűnt a legrövidebb időn belül kövesse a büntetés.

Számtalan, a témával foglalkozó tanulmány és nemzetközi dokumentum⁵ – többek között az Európai Parlamentnek a bűncselekmények

5 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0229_HU.html

áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimum-szabályok megállapításáról szóló 2012/29/EU irányelv végrehajtásáról szóló 2018. május 30-i állásfoglalása – egyértelműen megfogalmazza azt a követelményt, hogy az áldozatoknak a sérelem elszívését követően gyors, hatékony segítségre van szüksége, aminek a részét képezi az elkövető felelősségre vonása, de ezek az eszközök és támogatások nem feltétlenül az igazságszolgáltatás keretén belül valósulnak meg.

Eljárási garanciák megítélése

E jogos elvárás ellenére a tett elkövetése után megindult eljárásban számtalan olyan akadály merül fel, ami nehezíti az elkövetés utáni büntetés rövid időn belüli kiszabását, ami gyakran éppen egyenes arányban áll az elkövetett cselekmény súlyával. Kirívó esetektől eltekintve az áldozat oldaláról ez soha nem lehet elég gyors és az elkövető számára elég körültekintő, amelyben elsősorban az ő emberi jogi garanciáinak maradéktalan betartását kell biztosítani. Nem vitásan ezek körültekintő és következetes betartása olyan általános és a jogállamiságot biztosító alapvető társadalmi érdek, amelyről nem mondhatunk le. A büntetőjogi felelősségről csak törvényesen lefolytatott eljárás eredményeként dönthetünk, ahogy azt Erdei Árpád is megfogalmazta: *„A büntetőeljárás a büntetőjogi felelősség eldöntésére irányuló jogilag szabályozott folyamat. A büntetés alkalmazásához vezető folyamatnak szabályozottnak és többé kevésbé formalizáltnak kell lenni.”*⁶

Amikor a büntetőeljárás folyamatáról és szabályozottságáról beszélünk, kiemelt szempont az Alaptörvény XXVIII. cikkének (1) bekezdésében írt elvárás, amely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat (...) törvény által felállított, független és pártatlan bíróság *tiszteletes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.*

Úgy gondolom, e három követelmény teljes mértékben lefedi a büntőtől a büntetésig terjedő eljárás minden kihívását.

6 ERDEI ÁRPÁD: Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában; ELTE Eötvös Kiadó Budapest, 2011, 24. és 28. oldal;

Az Alaptörvényben meghatározott tisztességes eljárás követelménye szoros kapcsolatot mutat az eljárás szabályozottságával, amelyeken belül kiemelkedő szerepe van az alapvető garanciális elvek maradéktalan betartásának. Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy ez elsősorban az elkövető számára fogalmaz meg garanciát, hiszen a büntető igazságszolgáltatás céljai hagyományosan olyan formában nyernek megfogalmazást, amely elsősorban az állam és az elkövető közötti kapcsolatot érinti, ennek következtében a rendszer működése olykor inkább növeli, mint csökkenti az áldozat problémáit,⁷ de nem lehet figyelmen kívül hagyni azt az elvárást sem, hogy biztosítani kell az áldozatok eljárásban való részvételét, biztonságát, figyelembe kell venni a sajátos helyzetét, miszerint az eljárás idején is gyakran együtt él az elkövetővel vagy számtalan módon befolyásolja viselkedését, vallomását. Tény, hogy a jogalkotó folyamatosan szélesítette azon lehetőségek körét az évek alatt, amelyek az áldozatokat támogatták, azonban egységes, széleskörű szabályozást a 2017. évi XC. törvény hatályba lépése jelentett.

A családon belüli erőszak különböző büntető tényállás által meghatározott cselekményei igen gyakran szegényes bizonyítékkal rendelkeznek, ennek oka egyértelműen abban rejlik, hogy maga a cselekmény az otthon zárt falai mögött, tanúk nélkül, az elkövető és az áldozat között történik, bár az utóbbi időben a kriminalisztikában is alkalmazott és használt új eszközök és nyomrögzítők esetlegesen segítséget jelenthetnek a tényállás megállapításában.

Az alábbi garanciális alapelvek, melyek betartása megkerülhetetlen, de kétségtelenül nem könnyíti meg a tényállás felderítését:

- Be.7. § (2) bekezdés: a terhelt nem köteles ártatlanságának bizonyítására;
- Be.7. § (3) bekezdés: nem kötelezhető arra, hogy önmagára terhelő vallomást tegyen, vagy önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatasson;

Nem nehéz belátni, hogy a vádlott az esetek többségében nem is érdekelt az eljárás gyorsításában, a tényállás tisztázásában, de amennyiben

⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (85)11 sz. Ajánlás az áldozatok büntetőjogi és büntetőeljárásjogi helyzetéről;

vallomást tesz annak tartalma az áldozat hibáztatására, közrehatására, tettének relativizálására irányul. Saját tapasztalatom szerint az elkövetők igen gyakran indítványozzák, hogy a bíróság idézze meg a sértettet, azt az ő jelenlétükben hallgassa ki a bíróság, vagy rendelje el a szembesítést. Fel kell ismerni ezekben a sértett befolyásolására irányuló rejtett törekvéseket.

A fenti garanciális alapelveket a bizonyítási eljárás egésze során be kell tartani és ha figyelembe vesszük a bizonyítási eszközöket, mint a terhelt vallomása, a tanúvallomás (maga a sértett és kívülálló tanúk), szakvélemény, tárgyi bizonyítási eszközök (iratok, okiratok) és esetlegesen elektronikus adatok, illetve az ezekre vonatkozó szabályokat, látható, hogy számtalan, az eljárás elhúzódását magában rejtő lehetőséget jelent, amelyek közül ki kell emelni az alábbiakat:

- Be. 185. § (1) bekezdés a) pont: a vádlott nem köteles vallomást tenni, így ebben az esetben sem a tényállás tisztázását elősegítő kérdést feltenni, sem szembesíteni nem lehet, de korlátlanul megilleti az észrevételezés joga;
- Be. 185. § (1) bekezdés d) pont: a vádlottat nem köti az igazmondás kötelezettsége, védekezése érdekében egészen elmehet addig, amíg más bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádol, ugyanakkor az eljárás markáns részét képezi a vádlott védekezésének ellenőrzése;
- Be. 430. § (1) bekezdés: a vádlott a tárgyaláson való jelenlét jogáról bármikor lemondhat, nem köteles a tárgyaláson jelen lenni, csak az előkészítő ülésen;

A fenti szabályok keretein belül a bíróság számtalan ügyben találta magát szemben azzal, hogy a vádlott élt a vallomás megtagadásának jogával, az új törvény hatályba lépését követően – az előkészítő ülésen történő kötelező jelenlét alkalmával tagadva a bűnösségét – majd élt a jogszabály biztosította lehetőséggel és nem volt jelen a tárgyaláson, esetleg a legsúlyosabb eredménnyel járó cselekmények esetében a sértett sem lehetett jelen, de még vallomása sem állt rendelkezésre. Ilyen esetekben gyakran a közvetlen bizonyítékok hiányoznak.

A korábbi törvény alapján a feljelentést és a nyomozás során tanúvallomást tévő sértett, ha a tárgyaláson a hozzátartozói viszonyra figyelemmel megtagadta a vallomást, ennek következtében a korábbi vallomását ki

kellott rekeszteni a bizonyítékok köréből. Nem nehéz kitalálni, hogy milyen eredményre vezetett egy ilyen bizonyítási eljárás a kétséget kizáróan nem bizonyított tény vádlott terhére értékelésének tilalma tükrében. Nemcsak amiatt volt fontos lépés az új eljárásjogi szabályok⁸ hatályba lépése, hogy a sértettekről azt a terhet levegye a hatóság, hogy a vádlott jelenlétében ismételten vallomást tegyen, vagy engedve az erőszaknak, megfélemlítésnek, tagadja meg a vallomást, hanem a korábbi vallomás értékelhetőségének jogi alapját teremtette meg azzal a jogalkotó, hogy a korábbi vallomását ilyen esetekben is értékelni lehet bizonyítékként. Ahogy erre a problémára az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Ajánlásában⁹ is rámutatott, az un. sebezhető tanúk közé tartozó családon belüli erőszak áldozatai esetében számításba kell venni annak lehetőségét, hogy a családi környezetben a megfélemlítés gyakran látens, rendszerint a tanú pszichikai és/vagy érzelmi életét érinti.

Ezzel szoros összefüggésben kell értelmezni azt a törvényi rendelkezést is, miszerint a tanút igazmondási kötelezettség terhel, és amíg a vádlott indokolás nélkül bármikor megtagadhatja a vallomást, addig a jogosulatlan vallomás megtagadása esetén a tanút a bíróság szankcióval sújthatja. Az eljárás során a sértett igazmondási kötelezettségén túl, a szavahihetőségét is vizsgálja a bíróság, míg álláspontom szerint a hamis vád meg nem valósításáig a vádlott esetében ennek nincs relevanciája, hiszen a védekezésének jogát széleskörűen védik a jogszabályok.

Ennek a problémának az áthidalására jelentős változást hozott a 2018. július 1. napján hatályba lépett 2017. évi XC. törvény a különleges bánásmódban részesíthető sértettek helyzetének támogatására.

A bizonyítási eljárás tárgya

A büntető eljárásban az érintettek jogainak és kötelezettségeinek kérdése alapvetően a bizonyítandó tények körén belül értendő. Az eljárás lefolytatásának kereteit a feljelentés tartalma alapján a hatóság által

8 A Büntető eljárásról szóló törvény 177. § (5) bekezdés

9 A tanúk megfélemlítése és a védelemhez való jogról szóló, az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(97) 13. számú ajánlásának 17. pontja;

beazonosított adott anyagi jogi tényállásban megjelölt tényállási elemek, míg a bírósági eljárásban a vádirati tényállás határozza meg, ahogy a Btk. 163. § (3) bekezdése egyértelműen leszögezi, hogy a bíróság az ítékezés során a tényállást a vád keretein belül tisztázza.

Ennek következtében a cselekménytől a büntetésig ívelő eljárásban alapvetően az elkövetőt támogató garanciális alapelveken túl, kiemelkedően fontos szerepe van annak, hogy az eljáró hatóság (nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság) megfelelően azonosítsa azt a cselekményt, amellyel összefüggésben az elkövető felelősségét meg kell állapítani, vagyis ismerje fel, hogy az elkövetett cselekmény egyben büntetendő cselekmény is.

A családon belüli erőszak keretében elkövetett egyes cselekmények megnyilvánulási formájától függően több anyagi jogi tényállást valósíthatnak meg és kivéve azokat a cselekményeket, amelyeknél az ismétlődő elkövetés tényállási elemként nyert megfogalmazást, a büntető eljárás jellegére figyelemmel a többi esetben mintegy „diafilm”-szerűen, csak egyetlen cselekményre fókuszál az eljárás és az ehhez köthető bizonyítékokat gyűjtik össze. Álláspontom szerint ezért is van kiemelt jelentősége annak, hogy az eljáró hatóságok tagjai nemcsak általános szakmai, de a családon belüli erőszak speciális jellemzőire vonatkozóan is megfelelő felkészültséggel rendelkezzenek, képesek legyenek felismerni és a nyomozás során egy ciklikusan ismétlődő bűncselekmény bizonyítékait gyűjtsék össze még akkor is, ha a feljelentés egyetlen mozzanat, egy adott testi sértés miatt indult el. A családon belüli erőszak bármilyen formában történő megnyilvánulása esetén más az elkövetés dinamikája, a sértett, az elkövető kapcsolata, és más erőszakos cselekmény elkövetésével ellentétben igen gyakran számtalan pszichikai, testi erőszak előzi meg, ami nem került korábban a hatóság látókörébe. Ezért fontos a sértett megfelelő kihallgatása és esetleg ennek nyomán korábbi, akár visszavont feljelentések, szankció alkalmazása nélküli rendőri intézkedések vagy orvosi dokumentumok beszerzése.

A büntetőeljárás kizárólagosan adott tényállás felderítéséhez kötött szemlélete azt a veszélyt is magában rejtheti, hogy az elkövető több cselekménye értékelés nélkül marad, amelynek nem csak az anyagi igazság megállapításának elmaradása lehet a következménye, de az is, hogy nem tudjuk megérteni és feltárni az elkövető motivációját és a sértett önmagá-

ban irreálisnak tekinthető reakcióját. Úgy gondolom, az ilyen ügyekben az eljáró hatóság részéről kiemelt figyelmet érdemel az olyan sértett tanú kihallgatása, aki poszttraumás tünetben szenved. Ennek felismerése és megfelelő kezelése szintén nagy kihívás elé állítja az eljáró hatóság tagjait.

A sértett kihallgatásának nehézsége halmozottan jelenik meg azokban az esetekben, amikor az erőszak a gyermekek ellen irányul. A tapasztalatom szerint ezen ügyek közül a legnehezebben megítélhető cselekmények a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények, a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményének azok az esetei, amikor fizikailag az elkövető nem a gyermekét, hanem a gyermek anyját bántalmazza, vagy a törvény módosítását követően azok a cselekmények, amelyek a gyermek érzelmi fejlődését veszélyeztetik.¹⁰

Az áldozatok támogatása az eljárásban – a különleges bánásmód megállapításának lehetősége és jelentősége

Ahogy arra már többször utaltam, a családon belüli erőszakot elszenvedő áldozatok számára fontos a komplex segítségnyújtás, ami magában foglalja nemcsak a jogi, de az orvosi, szociális, esetleg pénzügyi támogatást, vagy a biztonságát érintő lehetőségeket, mint különösen védett tanú, személyi védelem stb. Az új Be hatályba lépésével rendszerszinten és széleskörűen változott az áldozatok jogainak védelme és eljárásjogi helyzetének erősítése. Azzal, hogy a törvény bevezette a különleges bánásmód fogalmát és ennek keretében új és már korábbi lehetőségeket egységesen, strukturáltan szabályozta, számtalan lehetőséget biztosítva az áldozatoknak ahhoz, hogy az eljárásban megfélemlítés nélkül tudjanak részt venni és befolyásolástól mentes tanúvallomást tenni.

A törvényi szabályozás alapját az egyes „sebezhető” tanúk fogalma jelenti,¹¹ és ezt a különleges státuszt nemcsak a sértett életkora, szellemi, fizikai, egészségi állapota, de kifejezetten az eljárás tárgyát képező cselekmény kirívóan erőszakos jellege, illetve az érintett személynek

10 A 2012. évi LXII. törvénnyel módosított 1978. évi IV. törvény 195. § (1) bekezdés; 2012. június 29-től hatályos rendelkezése,

11 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 81. § (2) bekezdés;

a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya is megalapozhatja. Nyilvánvalóan ezek a lehetőségek nemcsak a családon belüli erőszak áldozataira, de jellemzően ezekre is vonatkozik.

A jogszabály rendelkezése szerint néhány esetben mérlegelés nélkül, a törvény erejénél fogva meg kell állapítani a sértett különleges bánásmódot igénylő státuszát, így a 18. életévét be nem töltött személy, a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségéről szóló törvényben meghatározott fogyatékos személyek; valamint a szexuális élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje esetében, míg a többi esetben a hatóság határozatán alapul annak megállapítása. Ki kell emelni, hogy a jogalkotó fenntartotta a sértett azon jogát, hogy visszautasítsa ezeket, elsősorban az ő védelmét szolgáló eljárási lehetőségeket, vagy azok egy részét.

A különleges bánásmód körébe tartozó legfontosabb intézkedések:

- a sértett személyes adatainak, különösen az egészségügyi adatainak fokozott védelemben részesítése;
- annak elősegítése, hogy a sértett segítő közreműködését vehesse igénybe;
- annak biztosítása, hogy a sértett személyes jelenlétét igénylő eljárási cselekményét úgy készítsék elő, hogy az megisméltés nélkül elvégezhető legyen;
- annak biztosítása, hogy az eljárás során a büntetőeljárásban részt vevő más személlyel ne találkozzon;
- kép és hangfelvétel készítésének a lehetősége a sértett részvételét igénylő eljárási cselekményekről;
- telekommunikációs eszköz útján biztosítsák a jelenlétét az eljárás során;
- meghallgatásáról a nyilvánosságot ki lehet zárni;
- korlátozni lehet a védő és a terhelt jelenléti jogát az eljárási cselekményen; korlátozni lehet a jelen lévők kérdezési jogát azzal, hogy csak a kérdés feltételét indítványozhatják;

A fenti lehetőségek alkalmazása, különösen annak biztosítása, hogy az eljárásban minimalizálják a sértett meghallgatását, vallomásának rögzítésénél a telekommunikációs eszközöket használják, jelentős

támogatást nyújt az áldozatok számára, mivel ennek során elkerülhető az intézményi abúzus. Ezzel szemben számtalan ügyben minden jogszabályi rendelkezés ellenére sem a gyors eljárás lefolytatása, sem a sértett ismételt meghallgatása elkerülésének kívánalma nem valósul meg, aminek fő okát vagy eljárás során vétett eljárási hiba, vagy a nem megfelelő alapossggal lefolytatott kihallgatás jelenti.

A büntetőeljárásról szóló törvény 167. § szerint magyar büntető eljárási rendszer a szabad bizonyításra épül, vagyis a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító erejük, továbbá a büntetőeljárásban szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz és szabadon felhasználható minden bizonyítási cselekmény, de nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási cselekményből származó tény, amelyet (...) a hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntető eljárási jogainak lényeges sérelmével szerzett meg.

A családon belüli erőszak nyomán indult eljárásokban gyakran kerül sor a családtagokon kívülálló tanúkenti meghallgatására is. Az, hogy adott esetben kinek a meghallgatására kerül sor, a cselekmény jellegétől is függ. A Be. 168. § (1) bekezdése meglehetősen tág keretekben határozza meg, hogy ki hallgatható meg tanúként. A szabály szerint az, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van.

A személyi jellegű bizonyítékok, így a vádlott és a tanúk vallomása a büntetőeljárásban még mindig meghatározó bizonyítási eszköznek számítanak. Ezen vallomások hiteltérdemlőségének eldöntéséhez a vallomások kialakulását befolyásoló összes objektív és szubjektív tényezőt ismerni kell – ahogy erre rámutatott dr. Elek Balázs¹² a vallomásokkal foglalkozó nagyívű tanulmányában. Mindezek mellett egyet kell érteni azzal a megállapítással is, hogy a vallomás a bizonyításnak nemcsak a leggyakrabban használt eszköze, de egyben a leggyakoribb hibaforrása is.¹³

Egyrészt az ítékezésben eltöltött hosszú tapasztalatom alapján arra a következtetésre kellett jutnom, hogy az eljárásban a tanúkkal szemben

12 DR. ELEK Balázs: A vallomás befolyásolása a büntető eljárásban, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. 9. oldal;

13 im. Ajánlása, PROF. DR. FARKAS Ákos által

alkalmazott hamis tanúzásra történő figyelmeztetésnek, a kilátásba helyezett szankcióval együtt nincs semmilyen súlya. A Btk. 274. § rendelkezése szerint a hamis tanúzás miatt mindaddig, amíg az alapügy, amelyben a hamis tanúzást elkövették, nem fejeződik be, büntetőeljárás csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése alapján indítható. Azt nem merném alaposabb utánajárás nélkül állítani, hogy olyan ügy soha nem indult, amikor a bíró már az eljárás folyamán megtette a feljelentést, de azt gondolom, hogy még az eljárás befejezését követően sem gyakran fordul elő a „hamis tanú” elleni eljárás megindítása. Ezek a sokszor nyilvánvalóan hamis vallomások – és következményei – elporladnak a szavahihetelenség és ennél fogva bizonyítékként nem értékelhetőség mezején.

Különösen élesen vetődik fel a befolyásolástól mentes vallomás, a szavahihetőség kérdése olyan ügyekben, amikor az érintettek, a tanúkkal együtt lazább vagy szorosabb rokoni, ismerősi kapcsolatban állnak egymással és kimondva vagy kimondatlanul állást foglalnak az elkövető vagy a sértett mellett. Ezt tovább bonyolítja a családon belüli erőszak elkövetőire jellemző tulajdonság, miszerint kívülállók igen gyakran egy más viselkedésű személyiséget ismernek meg, mint az áldozatok. Ki lesz a szavahihető az ügyben?

Ehhez még hozzá kell tenni a tanúvallomásokban is gyakran tetten érhető társadalmi előítéletet, az általánosan elvárt nemi szerepek szerinti viselkedést vagy annak a meggyőződésnek a kifejeződését, hogy az áldozat maga volt az erőszak kiváltója.

Másrészt a tanúvallomások legnagyobb hibalehetősége, hogy az emberi emlékezetet az észlelés és a vallomás – újabb vallomás – megtétele közötti sokszor éveket jelentő időszakot szinte változatlan, statikus állapotként kezeli a rendszer, figyelmen kívül hagyva a tanú olykor érzékszervi hiányosságait, a megfigyelés pontosságát befolyásoló pszichés állapotát, az általa felidézett „tényekben” kifejezésre jutó értékítéletét, az ügghöz való hozzáállását, a cselekmény óta a memóriáját befolyásoló általa ismert, vagy enyhe tünetek esetén nem ismert egészségügyi problémákat.

A tárgyalásokon gyakran szembesül a bíróság a tanú „nem emlékszem” menekülési lehetőségére, hiszen egyértelműen más az általa

tudott, látott tények, körülmények elmondása a vádlott távollétében, a nyomozó nyújtotta biztonságos körülmények között, mint a tárgyaláson a vádlott, védelem jelenlétében történő meghallgatás során. Természetesen, a bíróság élhet azzal a lehetőséggel, hogy azokat a tanúkat a vádlott távollétében hallgattja meg, akik között a személyes kapcsolat, többnyire a félelem egyértelműen megállapítható, de ez nem minden esetben áll fenn.

Ilyen ügyekben azoknak a tanúknak sem könnyű a helyzete, akik gyermek áldozatok esetén az un. jelzőrendszer tagjaként (iskola, óvoda, gyermekvédelem, egészségügyi személyzet, védőnők) vagy felnőtt sértettek esetében más intézmények munkatársaként, segítőként tesznek vallomást. Az ügyek alapján megállapítható, hogy az elkövetők gyakran ezeket a személyeket is megfenyegették, az intézményekben botrányos, garázda jellegű cselekményeket valósítottak meg és többször kifejezésre juttatták, hogy mire számíthatnak azok, akik az ő akaratával szembe szegülve járnak el. Az általam tárgyalt ügyekben nem egyszer tapasztaltam, hogy olyan vádlottak, akik járatosabbak voltak az intézményi rendszerben, igen gyakran éltek a fenti tanúk feljelentésével, amelyben a skála a hivatali visszaéléstől egészen a korrupciós bűncselekmények megvalósításáig terjedt. Arról nincs tudomásom, hogy az amúgy bűncselekményt megvalósító cselekmények miatt utóbb indult volna eljárás az elkövetővel szemben. Az ilyen személyektől, ügyektől minél hamarabb szabadulni szeretnének és nem kezdeményeznek egy újabb ügyet, amelyben céltáblává válhatnak a feljelentés miatt.

A büntető eljárás egésze alatt az eljáró hatóság tagjaira nagy felelősséget ró a befolyástól mentes tanúvallomás biztosítása és megfelelő értékelése. Ehhez elengedhetetlen a megfelelő szakmai ismeret, ami segít a befolyásolás objektív és szubjektív okainak felismerésében.

Szakértői bizonyítás jelentősége

A családon belüli erőszak bármilyen megvalósulása esetén jelentős bizonyítási eszköz a szakértői vélemény, ezen belül is az orvos, elmeorvos-szakértői, pszichológiai szakvélemények. A legsúlyosabb eredménnyel járó esetek kivételével alig áll rendelkezésre kórházi

dokumentum (műtéti leírások, kezelési, ápolási naplók), csupán egy többnyire hiányosan kitöltött ambuláns lap és egy hasonló színvonalú orvosi látlelet és még napjainkban is kézírással és a továbbítás miatt is olvashatatlan mentő esetlap bejegyzései képezik a szakvélemény alapját, sokszor évekkel később. A testi sérülések és egészségkárosodások igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről szóló, az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 16. számú módszertani levele részletesen taglalja a sérülés pontos rögzítésének szempontjait. Ennek fennáll a lehetősége, amennyiben a sérülést követően olyan rövid időn belül kerül sor a szakértői vizsgálatra, hogy valamennyi adat rögzíthető, de szinte lehetetlen feladat a szakértőknek az ambuláns lapok pontatlan, elnagyolt bejegyzései alapján olyan következtetéseket levonni, ami befolyásolja a cselekmény minősítését, vagy adott esetben bármilyen megállapítást tenni az elkövető és a sértett helyzetére.

Abban az esetben, ha ennek feltételei fennállnak, a hatóság elrendeli az elkövető elmeorvos szakértői vizsgálatát, a legtöbb esetben pszichológus szakértő bevonásával. Nyilvánvalóan ennek nem része a vádlott szavahihetőségének, az általa elmondottak életszerűségének a megállapítása a sértettel ellentétben. Ahogy arra a fentiekben már utaltam, a terhelt és a sértett eljárásjogi helyzetének eltéréséből fakad a bizonyítás eltérő iránya. Ugyanakkor számomra ennek mindig van egy rejtett előfeltevése, ami szorosan összefügg a sértett igazmondási kötelezettségével. A családon belüli erőszakot megvalósító ügyekben gyakran tetten érhető az a társadalmi előítélet, hogy a sértett hazudik, bosszúból tesz feljelentést és a büntető eljárás eredményeként történő felelősségre vonást saját hasznára akarja fordítani egy gyermekelhelyezési vagy vagyonmegosztási perben. Talán nem volna helytálló annak kimondása, hogy idegen emberek közötti erőszakos cselekmények esetén soha nem rendelték el a sértett pszichológus általi vizsgálatát, soha nem tették fel azt a kérdést, hogy szavahihető-e, amit elmond, de valójában nem jellemző.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy Be. 194. § alapján a sértett köteles magát alávetni a szakértői vizsgálatnak és amennyiben ezt megtagadja, vele szemben szankció (elővezethető, rendbirsággal sújtható) is alkalmazható.

A bizonyítási eljárás során felhasznált egyik bizonyítási eszközök

Ebben a körben az eljáró hatóság tagjának szakmai ismerete függvényében beszerzésre kerülhet számtalan egyéb, a cselekmény bizonyításában fontos szerepet játszó dokumentum, amelynek alapját a sértett megfelelő részletességgel történő kihallgatása képezi. Ilyennek lehet tekinteni többek között a korábbi rendőrségi eljárások adatait, akkor is, ha csak feljelentés volt az ügyben, korábbi bántalmazásokról készült ambuláns lapokat, gyermekvédelem, családgondozás adatait.

Nagyon fontos a bűncselekmény helyszínének a technika eszközével való rögzítése, ami sokszor ad támpontot a vallomások, események ellenőrzésére, mivel a helyszín elmondhatja mindazt, amiről a vádlott esetlegesen nem kíván beszélni. Segítséget jelenthet az eljárás során, ha a sértettől a cselekmény elkövetése után – dátummal azonosítható módon – fényképfelvétel készül.

Röviden utalni szeretnék arra, hogy bár a szabályok sokszor egyértelműen nyerne megfogalmazást, ennek ellenére mégis számtalan eljárási hiba következtében értékes bizonyítékok kirekesztésére kerülhet sor, amely végső esetben a felelősségre vonás elmaradását is eredményezheti. A nyomozási eljárásban elkövetett súlyos eljárási hibák következménye a bizonyíték kirekesztése, mivel nem pótolhatók a bírósági eljárásban.

Tipikus eljárási hibák, amikor nem megfelelően történt meg a terhelt, vagy a sértett figyelmeztetése az őt megillető jogokra és kötelezettségekre; nem tartották be az anyanyelv biztosításának garanciális alapelvét és a meghallgatásra tolmács igénybevétele nélkül került sor, nem történt meg igazolható módon olyan személy értesítése vagy idézése, akinek a jelenléte kötelező, vagy szabályszerű értesítés esetén erre a törvény lehetőséget biztosít. Előfordult, hogy nem megfelelően rögzítették a nyomokat, vagy a szemle jegyzőkönyv adatai nem feleltek meg a valóságnak.

Ezek azok a formális szabályszegések, amelyek a büntető eljárási szabályok egyes rendelkezéseit érintik, de ettől sokkal nehezebb tetten érni azokat a hiányosságokat és anomáliákat, amelyek a családon belüli erőszak speciális jellemzőinek nem ismeretéből fakadnak, vagy az eljáró maga is rejtett, vagy ismert előítéllettel rendelkezik.

A büntetőeljárás tehát egy hosszadalmas, garanciák által védett eljárás, amely a bűn elkövetésétől az elítélésig magában foglal egy nyomozati eljárást, a vádemelés aktusát és a bírósági eljárás lefolytatását, aminek a végén megszülethet a felelősséget megállapító bírói döntés. Ugyanakkor azt is ki kell jelenteni, hogy a büntetőeljárásnak a szabályok betartásával való lefolytatása nem minden esetben eredményezi az elkövető felelősségre vonását, de ez nem jelenti egyben a sikertelenséget, mivel önmagában a jogállami garanciák maradéktalan érvényesítése alapvető követelmény.

Úgy gondolom, a következőzetes bírósági ítéleteknek meghatározó szerepe vitathatatlan, de önmagában ez sem elegendő a sértettek helyzetének megoldására. Nemcsak egy előadás, hanem egy tanulmány kereteit is szétfeszítené, ha minden olyan feltétel szükségességét, ténylegesen rendelkezésre álló forrásokat megvizsgálnánk, ami szükséges ahhoz, hogy a családon belüli erőszak áldozatai megfelelő intézményi támogatásban részesüljenek. Csupán utalásképpen szüksége van az áldozatoknak segítséget nyújtó szociális hálóra, shelterházakra, segélyhívókra, pszichológiai támogatásra a megfelelő intézményi segítségen túl.

Összefoglaló

1. Láthatjuk, hogy e garanciális alapelvekkel védelmeszt és szabályozott eljárás nem minden esetben eredményezi az eljárás alá vont személy, az erőszak elkövetőjének felelősségre vonását. Az eljárás elsődlegesen a „*mi történt*” kérdését tisztázza, majd ennek függvényében foglal állást a bűnösség kérdésében. Ennek során a közvetlen és közvetett bizonyítékok gyakorta nem alkotnak olyan zárt láncolatot, amely a bűnösség megállapítását eredményezné.
2. A családon belül erőszak áldozatainak eljárásjogi helyzete a számtalan támogatást tartalmazó rendelkezés ellenére nehéz, annál is inkább, mert ilyen esetekben nem idegen emberektől véletlenszerűen elszenvedett sérelemtől van szó, hanem olyan hosszantartó, ismételt traumát szenved el, amelyet csak fogságban él át az ember.¹⁴

14 HERMAN Judith: Trauma és gyógyulás, Budapest 2003, Háttér Kiadó, 96.

3. A megfélemlítés, a befolyásolás és gyakran az erőszak is folytatódik az eljárás alatt.
4. A családon belüli erőszak megakadályozásának a büntető eljárás lefolytatása, az elkövető felelősségre vonása bár erős üzenetként, de csak végső eszközként értékelhető.

Tárgyszavak:

szexuális önrendelkezés, a nemi élet szabadsága, szexuális kényszerítés, szexuális cselekmény, büntetőpolitika

Pallagi Anikó¹

A SZEXUÁLIS CSELEKMÉNY SZÜLETÉSÉNEK BÜNTETŐPOLITIKAI ASPEKTUSAI²

Bevezető gondolatok

A családon belüli erőszak elleni fellépés napjaink kriminálpolitikájának egyik kiemelt területe, amelynek megteremtésének folyamatában a szexuális önrendelkezés és a szexuális szabadság elleni bűncselekmények büntetőjogi szabályozásának átalakítása fontos állomásnak tekinthető. Bevezető gondolatként feltehetjük a kérdést, hogyan kapcsolódik a szexuális erőszak és a szexuális kényszerítés tényállásainak megalkotása a családon belüli erőszak témaköréhez azon az egyszerű összefüggésen túl, hogy a családon belüli erőszak megvalósítása sok esetben szexuális kényszerítéssel, vagy annak a súlyosabb esetkörével, szexuális erőszakkal jár együtt. Ezen témakörön belül pedig miért lényeges, hogy a Btk.-ban végre megjelent a szexuális cselekmény fogalma, amely felváltotta a büntetőjogban több évszázada meghonosodott közösülés, illetve fajtalanság megnevezéseket.

1995-ben fogalmazta meg Kerecsi Klára, hogy a családon belüli erőszak végigkíséri az emberiség történetét, annak mértékét koronként és kultúránként eltérően tartották, illetve tartják elfogadhatónak.³ Az emberi élet bizonyos szempontból túl rövid ahhoz, hogy a saját bőrünkön tapasztalhassunk meg társadalmi változásokat, hogy ész-

1 Dr. Pallagi Anikó, egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék.

2 A kutatást a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című kiemelt projekt támogatta.

3 KERECSI Klára: *A védtelen gyermek. (Erőszak és elhanyagolás a családban)*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995. 5. o.

revegyük azokat a finom mozdulásokat, amelyek valamilyen irányba mutatnak. Áttekintve azonban az elmúlt évszázadok jogszabályait és azok törvénytárgyait, kiolvashatóak belőle tendenciák, amelyek jellemzik a társadalmi fejlődést, előrehaladást, és amelyek útmutatóul is tudnak szolgálni a további jogszabályalkotásnak.

A családon belüli erőszak főként a nők és a gyermekek sérelmére legtöbbször szóbeli és fizikai bántalmazással kerül megvalósításra, nemegyszer szexuális kényszerítés, szexuális erőszak formájában. A jelenkori társadalmi változások eredményeképpen e cselekmények ma már nem vonhatók ki a büntetőjog által tilalmazott magatartások köréből, az ellene való hatékony fellépés egyik mozgatórugója a kapcsolati erőszak pönalizálása, amelynek első lépését nem is a Büntető Törvénykönyv újrakodifikálása során, hanem 15 évvel korábban tette meg a büntető jogalkotás.

1. Az erőszakos nemi bűncselekmények szabályozása a rendszer-váltásig

1.1. A Csemegi-kódex előtti időszak

A nemi erőszakot hazánkban minden korban kiemelten súlyos bűncselekményként tartották számon. A Csemegi-kódex előtti magyar jogszabályokban az erőszakos nemi bűncselekmény a mai fogalomrendszerünk szerint a nő sérelmére elkövetett *erőszakos közöszlést* jelentette, amelyet kizárólag házasságon kívül lehetett elkövetni.⁴ Elkövetési magatartása az „erőszakot tesz”, „megszeplősit”, „közösködik” igékkel

4 Erről részletesen lásd: BOTH Ödön: A stuprum violentum a kései feudális magyar büntetőjogban (1790-1848). *Acta Juridica et Politica*, Tomus XXIV. Fasciculus 2, Szeged, 1977. illetve: FEHÉR Lenke – VIRÁG György: A nemi erőszak büntetőjogi szabályozása (történeti áttekintés). Állam- és Jogtudomány, 2006. 1. sz. 46–47. o.: „A korlátozó szabályozás abból a feudális szemléletből eredt, amely a nőt árúnak, a feleséget megvásárolt terméknek tekintette: tárgynak, amely fölött a férj a házasságkötéssel mintegy tulajdonjogot szerez, amely az uralma alatt áll, [...] s amelyet egyéb, a tulajdonában lévő dolgokhoz hasonlóan a tulajdonos szabadságával használhat.”

volt meghatározva, elkövetési módja pedig az akaratot lenyűgöző, megtörő erőszak, illetve a kvalifikált fenyegetés volt. Tekintettel arra, hogy a paráznalkodást (stuprum) csak férfi követhette el nővel, így az erőszakételen, tehát az erőszakos paráznaságon (stuprum violentum) csak férfi által elkövetett olyan cselekmény volt értendő, amellyel tisztességes leány vagy asszony „*való és állhatatos ellentállása*” mellett erőszakkal testi közösülésre kényszerít.⁵

Sértetti körével kapcsolatban a vonatkozó rendelkezések általában feltételül szabták, hogy a leány vagy asszony tisztességes legyen, „*mert az asszonyi szemérem főoka ezen gonosztett különös súlyosságának; márpedig a szemérem csak tisztességes személyben sértethetik meg*”,⁶ amiből következtetés vonható le a védett jogi tárgy tartalmára is.⁷

1.2. A Csemegi-kódex szabályozása

A *Csemegi-kódex* a XIV. fejezetben, a szemérem elleni büntettek körében első helyen rendelkezett az erőszakos nemi közösülés büntetéről, majd ezt követően szubszidiárius tényállásként tartalmazta a szemérem elleni erőszak büntetét. „*Az erőszakos nemi közösülés a női szemérem, a nő erkölcsi tisztasága és nemi szabadsága ellen elkövethető legsúlyosabb*

5 Utalva Szent László I. könyv 32. cikkében, II. Ulászló 1514. évi decretum VII. törvény 47. ágazatában és II. Lajos 1522. évi decretum XXXVI. törvénycikkében meghatározott „erőszakos paráznaságra”

6 SZLEMENICS Pál: *Fenyítő Törvényszéki Magyar Törvény*. Buda, Magyar Királyi Egyetem, 1836. 139. o.

7 A Csemegi-kódex előtti büntető törvények közül e tárgyban külön említést érdemel II. József büntető törvénykönyve, amely erőszakos szeplősítés megnevezéssel az ember becsületét és szabadságát sértő bűncselekmények körébe helyezte el a deliktumot, és megállapíthatóságát nem szűkítette a sértett erkölcsös életviteléhez. Lásd: II. József Büntetőtörvénykönyve 130. és 131. §-ok. *Közönséges törvény a vétkekről és azoknak büntetésekről*, Királyi Akadémia, Buda, 1788. 62 – 63. o. Hasonlóképpen a védett jogi tárggyal kapcsolatban a női szemérem és becsület, valamint a személyes szabadság és az emberi méltóság kerül megfogalmazásra Pauler Tivadar törvénymagyarázatában is. Lásd részletesen: PAULER Tivadar: *Büntetőjogtan. II. kötet. Anyagi büntetőjog különös része. Alaki jog*. Buda-Pest, Pfeifer Ferdinánd kiadója, 1873. 106–107. o.

*támadás*⁸ írta Finkey, tekintettel arra, hogy e bűncselekmény passzív alanya kizárólag nő lehetett, bár már a törvény nem írta elő feltételként a sértett tisztességes mivoltát. A sértetti kör vonatkozásában az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak továbbra is *kizárólag házasságon kívül* volt elkövethető, amelynek értelmezése a XX. század közepéig egységesnek volt tekinthető, amely szerint a jogilag fennálló házasság még az életközösség megszakadás esetében is *jogszerűvé* tette a férj cselekményét.⁹

A 232. § 1. pontja szerinti elkövetési magatartása a nő nemi közösülésre való kényszerítése erőszakkal vagy fenyegetéssel, 2. pontja pedig a nő öntudatlan, vagy akaratnyilvánításra illetőleg „védelmére tehetetlen” állapotának nemi közösülésre történő felhasználása.¹⁰ A *közösülés* fogalmát a törvény nem határozta meg, a vonatkozó törvénymagyarázat illetve a bírósági gyakorlat szerinti értelmezésben a *közösülés befejezettségéhez csak a nemi szervek közösülés céljából történő „egyesítése” volt szükséges*, nem kívánta meg sem a tényleges behatolást a nő hüvelyébe, sem a magömlést.¹¹

A kódex 233. §-a szubszidiárius tényállásként tartalmazta a szemérem elleni erőszak büntettét, amelynek elkövetési magatartása a fajtalanság elkövetése volt, módja pedig az erőszak és fenyegetés, illetve a nő öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapota. Míg az erőszakos nemi közösülés tíz évig terjedő fegyházzal, addig a szemérem elleni erőszak csupán öt évig terjedő börtönnel volt büntetendő, kifejezve a közösülés és fajtalanság, mint elkövetési magatartások megkülönböztetése közötti törvényalkotói értékítéletet. A fajtalanság fogalmának meghatározására sem található értelmezés a kódexben, *Angyal* szerint a *fajtalanság* az a cselekmény, amely a nemi ösztön felkeltésére vagy kielégítésére irányulva „*vagy a felgerjedt nemi ösztön kielégítésre juttatását szolgálva a nemi vonatkozású erkölcsi tisztességet, a nemi életnek a korabeli erkölcs által*

8 FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Budapest, Politzer, 1902. 524. o.

9 VÖ. ANGYAL Pál: *A szemérem elleni büntettek és vétségek*. Budapest, Attila Nyomda Rt. 1937. 34. o.

10 1878. évi V. tc. XIV. Fejezet 232. §

11 EDVI Illés Károly: *Az anyagi büntetőtörvények és a sajtótörvény*. Budapest, Grill, 1901. 356-362. o. hasonlóképpen ANGYAL 1937. 43. o.

vont határait durván megsérti.”¹² A közösülés-fajtalanság fogalomkörével kapcsolatban a törvényi rendelkezés hiánya folytán a jogalkalmazói gyakorlatban kristályosodott ki azok értelmezése, bár már ebben az időben is számos esetben jelentett nehézséget és szült egymásnak ellentmondó ítéleteket, különösen az erőszakos nemi közösülés kísérlete és a szemérem elleni erőszak megállapítása során.¹³

1.3. A szocializmus időszaka

Az 1961. évi V. törvény (szocialista Btk.) illetve az ezt követő 1978. évi IV. törvény eredeti szabályozása is – erőszakos nemi közösülés, illetve erőszakos közösülés,¹⁴ valamint szemérem elleni erőszak megnevezéssel – az elkövetési magatartások Csemegi-kódex szerinti meghatározását tartotta fenn. Így első fordulatban az erőszakkal, avagy az élet testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel történő *közösülésre/fajtalanságra vagy fajtalanság elűrésére* való kényszerítését, második fordulatban pedig a sértett védekezésére illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotának közösülésre/fajtalanságra való felhasználását tartalmazta. Az 1961-es

12 ANGYAL 1937. 46. o.

13 Példaképpen: „Vádlott erőszakoskodás közt fajtalankodott a panaszos nővel, oly helyzetbe hozván magát s a nőt, amelyben mind az erőszakos és szeméremellenes cselekményben a fajtalankodás nyilvánult, a nő szoknyáját derekáig fölemelte, saját szeméremtestét is kivette, de a nő ellenállása miatt a nemi közösülést meg nem kezdhetette; ennélfogva a vádlottat a Btk. 233. §-a alapján el kellett ítélni (C.232/86. M.f.h.V.243.)” ezzel ellentétesen: „Vádlott ráfeküdt a sértettre, akinek szoknyája fel volt hajtva, s megpróbálta a közösülést, de a leány annyira kapálódzott, hogy nemző részével közel sem férhetett annak nemző részéhez. Tekintve, hogy ily tényállás mellett vádlott cselekménye az erőszakos nemi közösülés valóságos megkezdését foglalja magában, mely a sértett nőnek nagy erővel kifejtett ellenállása miatt nem végeztetett be: vádlott cselekménye helyesen minősítetett az erőszakos nemi közösülés büntetetének kísérletévé (C.5030/90.Bj.T.XXII.178.)” EDVI 1901. 357. és 363. o.

14 Az 1961. évi V. törvény 276. §-ában erőszakos nemi közösülés elnevezéssel, az 1978. évi IV. törvény 197. §-ában erőszakos közösülés elnevezéssel pónalizálta.

Btk. és az 1978-as Btk. eredeti szövegezése a szemérem elleni erőszakot enyhébben rendelte büntetni, mint az erőszakos (nemi) közösülést.

A közösülés fogalmát egyik Btk. sem tartalmazta, így az erre vonatkozó bírói gyakorlat követte azt a korábban kialakult elméletet, amely szerint a közösülés, az erre irányuló szándékkal már a nemi szervek külső érintkezésével befejezettnek tekinthető. Így a büntetőjogi értelmezés egyrészt lényegesen eltért a közösülés biológiai illetve köznapi fogalmától, másrészt bizonyítási nehézségeket vont maga után, ugyanis minden olyan esetben, amikor nem történt meg a tényleges, biológiai értelemben vett behatolás a nő hüvelyébe, a bizonyításnak nem csak a nemi vágy kielégítésére irányuló szándéktartalomra, hanem a biológiai értelemben vett közösülésre irányuló szándéktartalomra is ki kellett terjednie.¹⁵ A szemérem elleni erőszak deliktumában megfogalmazott fajtalanság fogalma a jogértelmezés szempontjából - egészen a korábbi Btk. 1993. évi XVII. törvénnyel történő módosításáig – a jogtudomány által kialakított nézetekre támaszkodott. *A fajtalanságnak olyan cselekmény számított, amely szeméremsértő, sérti a társadalom tagjainak a nemi vonatkozású erkölcsi érzését.* Megállapításához szükséges volt, hogy az elkövető szándéka a saját, a sértett vagy harmadik személy nemi vágyának felkeltésére, fokozására vagy kielégítésére irányuljon, és ugyan nem követelte meg a tettes és a sértett testének érintkezését, de azt kívánta meg, hogy a cselekmény kerüljön a sértettel testi érintkezésbe. *„Elkövethető a szemérem elleni erőszak büntette úgy is, hogy az elkövető – a nemi vágy kielégítése végett – valamely élettelen tárgyat vezet be a nő nemi szervébe, vagy a sértett meztelen fenekét bottal ütlegeli stb.”*¹⁶

A sértetti kört illetően mindkét kódex fenntartotta azt a szűkítő rendelkezést, amely szerint az erőszakos (nemi) közösülést, illetve a szemérem elleni erőszakot *csak házassági életközösségen kívül* lehet elkövetni.

15 Ezzel kapcsolatban részletesen lásd: NAGY Ferenc – SZOMORA Zsolt: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet). De lege ferenda. II. rész. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2004. 2. szám 17-18. o.

16 HALÁSZ Sándor: A család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In HORVÁTH Tibor szerk.: *Magyar büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, BM Kiadó, 1973. 590. o.

Ezt pedig részben még mindig az ún. *házastársi kötelesség* teljesítésére vezették vissza,¹⁷ illetve a cselekmény bizonyíthatóságának nehézségét, valamint a házassági életközösségre való kiterjesztés esetén esetlegesen fellépő visszaélészerű alkalmazásának lehetőségét hangsúlyozták.¹⁸ Azonban az mindenképpen fontos mérőföldkőnek volt tekinthető az 1961. évi Btk. szerinti szabályozásban, hogy már nem a házasság tényének jogi fennállása, hanem csak a tényleges házassági életközösség zárta ki a cselekmény büntethetőségét¹⁹. További jelentős elmozdulás volt a sértetti kör meghatározása során, hogy a *szemérem elleni erőszak* nem kizárólag nők, hanem *férfiak sérelmére is* megállapításra kerülhetett. Így azonban az a furcsa helyzet állt elő, hogy amennyiben férfi tettes női sértettet közösülésre kényszerített, és ennek során a közösülési szándékával a nemi szervek érintkezése megtörtént, az az erőszakos (nemi) közösülés tényállása szerint, míg, ha ugyanezt a cselekményt női tettes férfi sértett sérelmére követte el, az a szemérem elleni erőszak büntetést valósította meg.

A gyermekekre vonatkozó fokozott büntetőjogi védelem szempontjából az 1961. évi Btk. 290. §-a a *tizenkettedik életévét be nem töltött sértettet védekezésre képtelen személynek* minősült, és mindhárom bűncselekmény esetén minősítő körülményként került megfogalmazásra, ha a sértett – a bűncselekmény elkövetésének időpontjában – az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt állt. Hasonlóképpen került szabályozásra ez az 1978. évi Btk-ban, így a 210. § szerint a *tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre*

17 Így HALÁSZ 1973. 574. o.: „A törvény a tárgyalt tényállással a házasság intézményének erkölcsi tartalmát tartja szem előtt. A házasság erkölcsi tartalma pedig magában foglalja a házastársi kötelesség teljesítését.”

18 Ezzel kapcsolatban lásd: HALÁSZ 1973. 575. o., TÓTH Gábor: Egy ágyban az ellenséggel. *Collega*, 1997. 5. szám 9-10. o., KOVÁCS Gyula: Az erőszakos közösülés bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. *Belügyi Szemle*, 2000. 4-5. szám 55. o. és BLASKÓ Béla: Közösülés – „Paradigmaváltás”? In GELLÉR Balázs szerk.: *Györgyi Kálmán ünnepi kötet*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 2004. 71. o.

19 A Csemegi-kódex idején az ezzel kapcsolatos jogelméleti álláspont változásával kapcsolatban lásd ANGYAL 1937. 34. o.

képtelennek kell tekinteni, így sérelmére erőszakos nemi bűncselekmény – erőszakos közösülés, szemérem elleni erőszak, illetve természet elleni erőszakos fajtalanság – volt megállapítható még abban az esetben is, ha a sértett a szexuális cselekménybe beleegyezett.

2. A rendszerváltástól a 2012. évi C. törvény (Btk.) megalkotásáig

Hazánkban a szexuális szabadságot védelmező (kezdetben inkább korlátozó) büntetőjogi szabályozás a társadalmi változásokkal együtt folyamatosan módosult, azonban tagadhatatlan, hogy a rendszerváltozást követően nagymértékben felgyorsult. Ennek oka azonban elsősorban nem a rendszerváltozás során bekövetkező államhatalmi, politikai berendezkedés változása volt, hanem számos más körülmény, így a világ más részein is szükségszerűen bekövetkezett társadalmi változások – leginkább az évszázadok óta fennálló patriarchális társadalmi berendezkedés áttrendezése – az emberi jogok kiteljesedése, e tárgyban született nemzetközi egyezmények, hazánk uniós csatlakozása és az orvostudománynak a fogamzásgátlásban elért eredményei generálták. Így a rendszerváltást követő évtizedekben az erőszakos nemi bűncselekményekkel kapcsolatos szabályozás több ízben módosult, amelyek azonban dogmatikai problémákat is okoztak, ezért egyre sürgetőbbé vált e deliktumokra vonatkozó normák gyökeres átalakítása.

2.1. Az 1993. évi XVII. törvény

Az *1993. évi XVII. törvény* több szempontból is érintette az erőszakos nemi bűncselekmények elkövetési magatartását, illetve annak értelmezését.²⁰

A törvény 49. §-ában meghatározta a *fajtalanság* fogalmát, amely szerint a fajtalanság két konjunktív feltétele egyrészt, hogy a *közösülésen*

²⁰ Az erőszakos közösülésen és a szemérem elleni erőszakon túl ide kapcsolódik a természet elleni erőszakos fajtalanság deliktuma is, amelyre vonatkozó későbbi törvénymódosításnak hatása volt az erőszakos nemi bűncselekmények elkövetési magatartásának és aktív-passzív alanyi körének meghatározására.

kívüli súlyosan szeméremsértő cselekmény legyen, másrészt a *nemi vágy felkeltését, illetve kielégítését szolgálja*. Ezt definíciót a bírói gyakorlat csak a sértett testének közvetlen, fizikai érintésével megvalósított cselekményekre szűkítette.²¹ A törvény másik kiemelten fontos módosító rendelkezése volt, hogy a szemérem elleni erőszak és a természet elleni erőszakos fajtalanság büntetési tételeit felemelte és összhangba hozta az erőszakos közösülés büntetési tételével, így már mindhárom bűncselekmény alapesete kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt szankcionálva. Az erre vonatkozó jogalkotói indokolása szerint ezek a deliktumok is elkövethetők oly módon, hogy az emberi mivoltában mélyen megalázott sértettnek nagymérvű testi vagy lelki gyötrelmet kell elszenvednie.

A fajtalanság fogalmának törvényi meghatározása az egységes jogértelmezés szempontjából igen fontos lépcsőfoknak tekinthető a magyar büntetőjogban, azonban a rendszerváltozás körüli időszakban a hazai társadalmi viszonyokban, így a szexuális cselekményekkel kapcsolatos erkölcsi megfontolásokban is nagymértékű változás állt be. Egyes magatartások szeméremsértő jellegéről való elgondolások jelentősen megváltoztak, ezért már ebben az időben komoly értékelést igényelt azon körülmények összessége, amelyek folytán egyes magatartás (pl. a női mell megfogása, simogatása) súlyosan szeméremsértő jellege megállapítást nyerhet. Maga a „*fajtalanság*” szóhasználat fenntartása is problematikusá vált, hiszen érthetetlen és magyarázhatatlan fogalmat jelentett a laikusok számára. Teljesen egyetértve Szomora azon megállapításával, amely szerint „*nem lehet eltekinteni attól, hogy a fajtalanság terminus jogtörténeti tartalmat 'cipel magával', és hiába igyekszünk ezen elkövetési magatartásnak korszerű értelmezéssel korszerű tartalmat adni, e jogtörténeti jelentéstartalomtól nem tisztíthatjuk meg teljesen.*”²² illetve „*A büntetőjogi tartalmat illető problémákon túl maga a fajtalanság mint*

21 BH 1993. 341., BH 1994. 470., és erről részletesen SZOMORA Zsolt: A fajtalanság és a nemi cselekmény. Büntetőjog-dogmatikai alapkategóriák jogösszehasonlító elemzése. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 70. köt. 2007. 17. sz. 3–56. o.

22 SZOMORA 2007. 21-23. o.

kifejezés is elavult. Etimológiai szempontból arra a vallás-erkölcsi felfogásra vezethető vissza, miszerint minden nemi cselekmény; amely nem a gyermeknemzést, a fajfenntartást szolgálja, az emberi fajtól idegen, tehát fajtalan. A szexualitás azóta gyökeresen megváltozott társadalmi megítélése és jelentősége fényében megkérdőjeleződik a terminológia létjogosultsága, hiszen konszenzuális szexuális kapcsolatban teljesen elfogadott magatartásformákat bélyegez meg.”²³

A törvény azáltal, hogy a három erőszakos nemi bűncselekményt azonos büntetési tételekkel szankcionálta, már előre felvetette azt a kérdést, hogy vajon mi indokolja e bűncselekmények elkövetési magatartásaik szerinti további elkülönítését? Ezzel kapcsolatban csupán az szolgált magyarázatként, hogy egyrészt az erőszakos közösülés kizárólag nő sérelmére, míg a szemérem elleni erőszak bármilyen nemű sértett sérelmére elkövethető volt. Továbbá a természet elleni fajtalanság és a szemérem elleni erőszak között szintén a tettes-sértett nemi különbségsége-azonossága teremtette meg a különbséget.

A szemérem elleni erőszak büntetési tételének felemelése folytán több *dogmatikai problémával* is szembe találta magát a jogtudomány, illetve a jogalkalmazói gyakorlat. Elsőként említhető, hogy az *egység-halmazat értékelése* során az a régóta meggyökeresedett elv, amely szerint az azonos alkalommal ugyanazon sértettel véghez vitt fajtalanság és közösülés az erőszakos közösülés tényállásába olvadt bele. A büntetési tételek összhangba hozása azonban mindezt megkérdőjelezte, és az anyagi halmazat kiküszöbölését az ítélezési gyakorlat is csak a bűncselekmények jogi tárgyának egyezőségével tudta igazolni.²⁴ Másrésztől a *stádiumok* körében is problémás helyzet keletkezett, tekintve, hogy a közösülés és a fajtalanság megkülönböztetését végső soron a közösülés fogalmából lehetett levezetni, hiszen a fajtalanság kizárólag a közösülésen kívüli cselekmény lehetett. Így az egyes esetek eldöntése során központi jelentősége volt a tettesi szándék bizonyításának, hogy az a közösülésre vagy csupán egyéb „fajtalan” cselekmény megvalósítására irányult. Amennyiben a közösülésre kényszerítés során a bűncselekmény

23 SZOMORA 2007. 24. o.

24 BH. 1997. 158., BH 2004. 42.

kísérleti stádiumban rekedt, abban az esetben sem lehetett befejezett szemérem elleni erőszakként értékelni a cselekményt, így a kísérlet, mint enyhítő körülmény figyelembevétele vált alkalmazhatóvá a büntetés kiszabása során.²⁵

2.2. Az 1997. évi LXXIII. törvény

Az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak passzív alanyi körét illetően döntő jelentőségű lépést hordozott a korábbi Btk.-t módosító *1997. évi LXXIII. törvény*, tekintettel arra, hogy egyrésztől megszüntette a házassági életközösségen kívüli megszorítást, másrészt pedig az erőszakos közösülés vonatkozásában megszüntette a nők kizárólagos passzív alanyiságát.

A családon belüli erőszak későbbi (2013-as) pönalizálásának²⁶ első lépése álláspontom szerint ehhez a törvénymódosításhoz köthető, hiszen úgy is tekinthetjük, hogy eddig az időpontig a magyar büntetőjog nem tilalmazta (eltúrte) a házastárs sérelmére elkövetett szexuális kényszerítést, illetve szexuális erőszakot. E módosítás azonban egyértelműen bizonyítja a *büntető jogpolitikának a szabadság és emberi jogok biztosítása irányába történő elmozdulását*, az ember személyes szabadsága, így a szexuális szabadság, szexuális önrendelkezés fokozott védelmét. A házassági életközösségen belül megvalósuló erőszakos nemi bűncselekmények büntetőjogi szankcionálásával kapcsolatban az indokolás kiemelte, hogy *a házastársak a házasságkötéssel nem mondanak le teljesen szexuális önrendelkezési jogukról*, a házasságkötés ténye nem jogosítja fel egyik felet sem arra, hogy a szexuális érintkezést a másik fél akarata ellenére, a házastársnak lelki és sokszor fizikai gyötrelmet előidéző módon gyakorolja.²⁷

A törvénymódosítás kapcsán több pro és kontra érvet tartalmazó, annak szükségszerűségét és indokoltságát igazoló vagy azt cáfoló tanulmány született, ahogyan azt már korábban is idéztem. Az ellenzők érvei

25 Erről részletesen: NAGY – SZOMORA 2004. 18-19. o.

26 Kapcsolati erőszak elnevezéssel a Btk. 212/A. §-ában

27 1997. évi LXXIII. törvény indokolása

általában a bizonyítás nehézségeire hivatkoztak, illetve a házastársak egymással szembeni visszaélésszerű joggyakorlásának megteremtését vizionálták.²⁸ Ezek az érvek nyilvánvaló problémákat vetnek fel, azonban nézetem szerint egyrészt egy bűncselekmény sértetti köréből nem lehet bizonyos személyeket kizárni kizárólag azon az alapon, hogy a bizonyítás nehézségekre utközik. Erre az ítélkezési gyakorlatban kell megkeresni a válaszokat, illetve a kriminalisztika tudományának meg kell találnia azokat a módszereket és stratégiákat, amivel a bizonyítás sikeressé válhat, és képessé kiszűrni a visszaéléseket. Ezzel kapcsolatban igen megnyugtató Vaskuti 2013-ban (így a módosítást követő 16 évvel később) azon megállapítása, amely szerint „*elvétve fordul elő, hogy házasságban élő asszonyok férjeiket erőszakos közösség vádjával feljelentenek*”,²⁹ így vélhetően nem vált „széles körben elterjedté” a hamis vádolás sem ebben a körben.

A törvénymódosítás a gyermekek fokozottabb büntetőjogi védelmének megteremtése érdekében új minősített eseteket is bevezetett,³⁰ amelyek

28 Többek között GÁL István László: Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozásához. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2002. 4. szám 30. o.: „Az a szabályozás, amely szerint az erőszakos közösség – teljesen differenciálatlanul – ugyanúgy büntethető házassági életközösségen kívül és belül, véleményünk szerint alapvetően hibás. Hibás azért, mert rendkívül megnöveli annak a veszélyét, hogy a „megunt” férjet erőszakos közösséssel hamisan vádolva „félretegye” a felesége, ha az új szabályozás szélesebb körben elterjed majd a társadalom jogtudatában, és azért is, mert ennek a bűncselekményfajtának a bizonyíthatósága gyakorlatilag elképzelhetetlen.”; hasonlóképpen: KOVÁCS 2000. 55. o. és BLASKÓ 2004. 71. o.

29 VASKUTI András: Új megoldások a nemi erkölcs és a nemi szabadság elleni bűncselekmények szabályozásában. In Hack Péter szerk.: *Új Büntető Törvénykönyv. Hagomány és megújulás a büntetőjogban*. Budapest, ELTE Bibó István Szakkollégium. 2013. 93.o.

30 Az 1997. évi LXXIII. törvény 22 – 24. §§: az öttől tíz évig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett esetek közé sorolta a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére való elkövetést, illetve öttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegette, amennyiben a tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett cselekményt olyan személy követi el, akinek a sértett a nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt

súlyos problémákat idéztek elő az ítélkezési gyakorlatban, tekintettel arra, hogy a tizenkettedik életévét be nem töltött személy védekezésre képtelen személyként való meghatározását e törvénymódosítás változtatlanul hagyta. Így felmerült ugyanannak a körülménynek (tehát a sértett életkorának) kétszeres értékelése, amely nyilvánvalóan sértette az erre vonatkozó büntetőjogi alapelveket.³¹ E jogértelmezési problémák végül a 2005. évi XCI. törvénnyel nyertek megoldást.

3. A nemi élet szabadságának védelme a hatályos Btk.-ban

A 2012. évi C. törvény – Btk. - szerkezete szempontjából a legfontosabb változás az volt, hogy a kisebb fejezetekre felosztott Különös Rész lehetővé tette a védett jogi tárgyak jogalkotó általi fontossági sorrendjének hangsúlyozottabb érvényre juttatását. A jogalkotó a XIX. fejezetben helyezte el a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket, amely egyértelművé tette, hogy a *büntetőpolitikai nézetrendszer megváltozott*, és e bűncselekmények esetében a jogalkotó nem a társadalom morális rendjének megsértését helyezi előtérbe, hanem az ember szabadságához, így a szexuális szabadságához való jogát, amely minden embernek az emberi méltóság alapjából eredő jogosultsága. A kódex indokolása erre vonatkozóan külön is kiemelte, hogy a fejezetbe tartozó tényállások jogi tárgya elsődlegesen a nemi integritás, nemi önrendelkezés, a nemi szabadság védelme.³²

áll, illetőleg ha a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen valósítják meg a cselekményt.

31 Erről részletesen lásd: GÁL 2002. 31-32. o.; NAGY – SZOMORA 2004. 19-20. o., PÓCZA Róbert: Az erőszakos közöszlés tényállása az „alkotmányos büntetőjog” tükrében. *Magyar Jog*, 2005. 1. szám 19. o.

32 2012. évi C. törvény indokolása a XIX. Fejezethez. Ehhez kapcsolódóan lásd még részletesen: SZOMORA Zsolt: A nemi erkölcs mint a nemi bűncselekmények alkalmatlan jogi tárgya. *Állam- és Jogtudomány*. 2006. 4. szám 611-638. o.

3.1. A szexuális cselekmény

A szexuális szabadságot védelmező törvényi szabályozásban a legnagyobb fordulatot a *szexuális cselekmény fogalmának kialakítása* jelentette. Ez végre megszüntette a közösülés és fajtalanság megkülönböztetéséből eredő jogértelmezési problémákat, és helyette egy új, modern megfogalmazással nevesítette az elkövetési magatartást.³³

A szexuális cselekmény fogalma a 459. § (1) bekezdésének 27. pontjában rögzítésre került, amely szerint „*szexuális cselekmény: a közösülés és minden súlyosan szeméremérsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.*” Az új definíció tehát fenntartotta a közösülés és az egyéb szexuális cselekmények megkülönböztetését, és a közösülés törvényi meghatározására sem került sor, az indokolás szerint ugyanis „*az évszázados múltira visszatekintő jogalkalmazási gyakorlat (az élő jog) ezt elég szabatosan meghatározta.*” Egyet kell értenem Szomora eszmefuttatásával, amely igen találóan a hagyománytiszteletet nevezi a definíció kialakításának végső szempontjának.³⁴

A *szexuális cselekmény* fogalmának meghatározása mindamelllett, hogy végre száműzte a törvényből az elavult és stigmatizáló jelentéstartalmat hordozó *fajtalanság* kifejezést, annak nem egyszerű modernizálását jelentette, hanem a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére *alkalmas* magatartásokat is belevonta az értelmezési körbe, így az

33 Az elkövetési magatartás új megfogalmazása ellenére még többen tartják magukat a közösülés-fajtalanság fogalmainak alkalmazásához, annak ellenére, hogy a fajtalanság fogalma nem azonos az újonnan létrehozott szexuális cselekmény definíciójában meghatározott közösülésen kívüli szexuális cselekménnyel. Így lásd: SINKU Pál: A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös rész – A 2012. évi C. törvény alapján*. Budapest, HVG-ORAC, 2012. 173. o. és BLASKÓ Béla: A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In BLASKÓ Béla szerk.: *Büntetőjog. Különös rész I.* Budapest–Debrecen, Rejtjel, 2018. 154-161. o.

34 SZOMORA Zsolt: Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. fejezetéhez. *Magyar Jog*, 2013. 11. sz. 650. o.

már nem kizárólag a tettes szándékához, nemi vágyához köthető. Ezzel kapcsolatban emeli ki Szomora: „*A szexuális cselekmény új legáldefiníciója alkalmas lehet arra, hogy – a teleologikus értelmezés eszközeivel – a jogtárgysérelem adekvátabb kifejeződését lehetővé tegye. Ennek érdekében az „alkalmas” kitételt a súlyosan szeméremértő cselekmény objektív, in abstracto alkalmasságaként kell értelmezni.*”³⁵

3.2. A szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak

A 2012. évi C. törvény megalkotása nem csupán az elkövetési magatartás meghatározásában hozott változást, hanem abban is, hogy a kényszerítés fokának megfelelően két önálló törvényi tényállást alakított ki a jogalkotó: elsőként a *szexuális kényszerítés* bűncselekményét, majd ezt követően, az előzőre tekintettel a *szexuális erőszak* bűncselekményét fogalmazta meg. A szexuális kényszerítés tényállása – általában nemi zsarolás megnevezéssel – nem ismeretlen a magyar joggyakorlat számára, azonban az olyan esetek, amelyekben a szexuális cselekmény kikényszerítése nem erőszakkal vagy élet, testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel történt a kényszerítés tényállásában kerültek minősítésre. A Btk. újrakodifikálása során azonban a jogalkotó a szexuális szabadság elleni deliktumok teljes körét önálló fejezetben kívánta elhelyezni, így kiemelte a kényszerítés általános védelméből a szexuális kényszerítést, és új, speciális tényállásban, súlyosabb büntetés kilátásba helyezésével pönalizálta. Indokolása szerint „[...] ezzel elmozdul a szabályozás a hazai és külföldi női jogvédő szervezetek, testületek (pl. a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöbölésével foglalkozó CEDAW Bizottság ajánlása) által is kívánt irányba.”³⁶

A szexuális kényszerítés tényállásában a jogalkotó nem fogalmazott meg elkövetési módot,³⁷ így egyedül az elkövetési magatartásból következik, hogy a szexuális cselekmény, illetve annak eltérése nem egyezik a passzív alany akaratóval, ugyanis a kényszerítés fogalma magában foglal

35 SZOMORA 2013. 651. o.

36 2012. évi C. törvény indokolása a 196. §-hoz

37 Ezzel ellentétesen lásd SINKU 2012. 173. o.

minden olyan tevékenységet, amelynek következtében a kényszerített személy nem a saját, hanem az elkövető akaratának megfelelő magatartást tanúsítja, vagy az elkövető magatartását eltűri. A kényszerítés általában erőszak illetve fenyegetés alkalmazásával történik, azonban tekintettel a *kriminológia* által végzett kutatásokra, ma már általánosan ismert, hogy a szexuális bűncselekmények többségében a tettes és a sértett hosszabb-rövidebb ideje ismerik egymást, nemegyszer áll fenn közöttük érzelmi, esetleg más, pl. munkahelyi kapcsolat.³⁸ Ennek során nem egy esetben az elkövető által semmiféle erőszak vagy fenyegetés kifejtése nem válik szükségessé, tekintettel arra, hogy akár verbális vagy egyéb non-verbális reakcióiból a sértett úgy érzi (érezheti), amennyiben nem tesz eleget a vele szemben kimondott (esetleg még ki sem mondott, de érzékeltetett) szexuális kívánságnak, abban az esetben valamilyen nem kívánatos következménnyel kell számolnia.

A szexuális erőszak tényállása részben a szexuális kényszerítésre tekintettel került megfogalmazásra: 197. § (1) bekezdés a) pontja tartalmazza azt az esetet, amely során a szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerítés *erőszakkal, illetve minősített fenyegetéssel* történik, b) pontja pedig a passzív alany *védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen* állapotának szexuális cselekményre történő felhasználásával valósul meg. A szexuális erőszak első két alapeseténél – ahogyan az már a fentiekben megfogalmazásra került – a szexuális cselekmény fogalmának létrehozásával megszűnhetnek az ítélkezési gyakorlat során felmerült azon minősítési problémák, amely az elkövetési magatartások (közösülés, fajtalanság) megkülönböztetésével együtt jártak.³⁹

4. A gyermekek védelme

A nemi élet szabadsága elleni bűncselekmények sorában igen fontos változásnak tekinthető, hogy a tizenkettedik életévet be nem töltött

38 PARTI Katalin – SZABÓ Judit – VIRÁG György: A szexuális erőszak jellemzői egy aktakutatás tükrében. In PARTI Katalin szerk.: *Szexuális erőszak: mítosz és valóság. Kutatások a szexuális erőszakról.* Budapest, OKRI, 2017. 168-169. o.

39 Részletesen SZOMORA 2013. 653. o., illetve BLASKÓ 2018. 157. o.

személy (gyermek) sérelmére történő elkövetés önálló, speciális tényállásban került megfogalmazásra, és ezzel együtt e deliktum súlyosabb büntetési tétellel történő szankcionálása valósult meg. A Btk. 197. § (2) bekezdése szerint: „*Szexuális erőszakot követ el az is, és öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet.*” Ez a megfogalmazás egyértelműen azt fejezi ki, hogy a tizenkettedik életévét be nem töltött gyermekkel – akár annak beleegyezésével, akár kényszerítéssel – végzett (végeztetett) szexuális cselekmény esetében megvalósul e speciális bűncselekmény, amely nem függ sem az elkövető életkorától, sem a gyermek testi, pszichikai fejlettségétől, a szexuális cselekményhez való beleegyezésétől vagy vonakodásától.

A gyermekek kiemelt büntetőjogi védelmének kötelezettségét elsősorban nemzetközi instrumentumok alapozzák meg. Így a jogalkotó erre figyelemmel alakította ki a szexuális szabadságot védő tényállások körét, benne nem csupán a szexuális szabadság, hanem a gyermekek testi, pszichikai fejlődésének védelmezésének céljával. A jogalkotó az indokolásban külön is nevesíti azokat a nemzetközi egyezményeket és szerződéseket, amelyek a szabályozás kialakítása során figyelembe vett, így a gyermekek szexuális kizsákmányolása és szexuális bántalmazása elleni védelméről szóló Európa Tanácsi Egyezmény (*Lanzarote Egyezmény*), a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló *2011/93/EU irányelv*, valamint a nőkkel szembeni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló Európa Tanácsi Egyezmény (*CAHVIO vagy Isztambuli Egyezmény*). Mind a 2011/93/EU irányelv, mind a Lanzarote Egyezmény gyermeknek a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt tekint, amelyre tekintettel lettek a szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak súlyosabban minősített esetei kialakítva.⁴⁰ Így a szexuális kényszerítés súlyosabban (kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel) büntetendő, ha tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére, vagy a hozzátartozója, illetve nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, továbbá a sértettel kapcsolatban fennálló

40 2012. évi C. törvény indokolása a XIX. Fejezethez

egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követik el, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő pedig, ha a cselekményt tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el. Hasonlóképpen öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a szexuális erőszak vonatkozásában, ha azt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére, vagy az elkövető a hozzátartozója, illetve nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, továbbá a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el.

A szexuális erőszak minősített eseteinek körével kapcsolatban a Btk. szövege meglehetősen komplikáltra sikerült, így a tizenkettedik életévét be nem töltött sértettekkel kapcsolatban a jogalkalmazásban minősítési problémák keletkeztek, amelyek végső soron csak törvénymódosítással váltak kiküszöbölhetővé.⁴¹ Az Országgyűlés 2017 novemberében elfogadta a tizenkettedik életévüket be nem töltött gyermekek sérelmére elkövetett szexuális erőszakkal szembeni fokozottabb büntetőjogi védelemről szóló *2017. évi CLXXVII. törvényt*, amely a tizenkettedik életévét be nem töltött gyermek sérelmére elkövetett szexuális cselekmény – ha az elkövető a sértett hozzátartozója vagy a sértett a nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, vagy egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt áll – függetlenül attól, hogy a cselekményt kény-

41 A jogalkalmazói gyakorlatban több olyan eset is megjelent, amikor a tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére nem erőszak vagy kvalifikált fenyegetés alkalmazásával követték el a szexuális erőszakot, hanem az elkövető a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló gyermeknek a „kvázi beleegyezésével” került sor a szexuális cselekményre. Erre vonatkozóan pedig a Btk. vonatkozó rendelkezéseinek nyelvtani értelmezésével arra a megoldásra lehetett jutni, hogy ebben az esetben nem kerülhetett sor a (4) bekezdés a) pontja szerinti súlyosabb minősített eset megállapítására, bár egyértelműen következik az új Btk. minősítési rendszeréből, hogy ennek helye lenne (lett volna) a törvényben. E jogértelmezési kérdésben a Kúria büntető jogegységi tanácsa 2016 októberében meghozta a 2/2016. Büntető jogegységi határozatot, amelyet azonban az Alkotmánybíróság a 19/2017. (VII. 18.) AB határozatával megsemmisített.

szerítéssel vagy a sértett beleegyezésével követték el, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett minősített esetévé tette.

5. Összegzés

A szexuális szabadságot védelmező büntetőjogi szabályozás változásának áttekintése során feltárhatóak azok a büntetőpolitikai irányvonalak, amelyek mentén haladva ma már egyértelművé vált, hogy a kényszer, az erőszak, az emberi méltóságot, a személyes szabadságot sértő cselekmények családon belül sem eltűrhető magatartások, amelyek ellen az állami fellépés szükségszerű és kívánatos. A társadalmi életviszonyok szabályozásának csupán nagyon kis részét képezi és képezheti a büntetőjogi szabályozás, azonban a nemkívánatos társadalmi jelenségek elleni hatékony fellépés és a büntetőjogi szabályozás változása kéz a kézben járnak. Ameddig a büntetőjogi szabályozás a maga ultima ratios elefántcsont tornyába van zárva, addig a jogalkalmazást néha a tétova tehetetlenség jellemzi.

A Büntető Törvénykönyv újrakodifikációja során a magyar büntető jogalkotás a jelenkori társadalmi berendezkedésnek, a társadalmi elvárásoknak és a nemzetközi kötelezettségvállalásoknak is megfelelő, modern jogi szabályozást hozott létre, amelyben lehetővé vált a családon belüli erőszak bármely formája elleni állami beavatkozás is. Kétségtelen, hogy e szabályok a későbbiekben további kiegészítésre, módosításra szorulhatnak, azonban nézetem szerint napjainkban a kriminálpolitika más területeire – így e bűncselekmények hatékony felderítésére, az eredményes bizonyítás lehetőségeinek megteremtésére, a büntetőjogi felelősségrevonás gyorsítására, továbbá e deliktumok megelőzésére és az áldozatok védelmére – kell a hangsúlyt áthelyezni.

Forrásjegyzék:

- ANGYAL Pál: *A szemérem elleni büntettek és vétségek*. Budapest, Attila Nyomda Rt. 1937.
- BLASKÓ Béla: Közösülés – „Paradigmaváltás”? In Gellér Balázs szerk.: *Györgyi Kálmán ünnepi kötet*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 2004. 69-78. o.

- BLASKÓ Béla: A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In BLASKÓ Béla szerk.: *Büntetőjog. Különös rész I.* Budapest–Debrecen, Rejtjel, 2018. 154-161. o.
- BOTH Ödön: A stuprum violentum a kései feudális magyar büntetőjogban (1790-1848). *Acta Juridica et Politica*, Tomus XXIV. Fasciculus 2, Szeged, 1977. 1-38. o.
- EDVI Illés Károly: *Az anyagi büntetőtörvények és a sajtótörvény.* Budapest, Grill, 1901.
- FEHÉR Lenke – VIRÁG György: A nemi erőszak büntetőjogi szabályozása (történeti áttekintés). *Állam- és Jogtudomány*, 2006. 1. sz. 31–51. o.
- FINKEY Ferenc: *A magyar büntetőjog tankönyve.* Budapest, Politzer, 1902.
- GÁL István László: Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények új szabályozásához. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2002. 4. szám. 29–33. o.
- HALÁSZ Sándor: A család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In HORVÁTH Tibor szerk.: *Magyar büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, BM Kiadó, 1973.
- KEREZSI Klára: *A védtelen gyermek. (Erőszak és elhanyagolás a családban).* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995.
- KOVÁCS Gyula: Az erőszakos közösülés bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. *Belügyi Szemle*, 2000. 4–5. szám. 39–60. o.
- NAGY Ferenc – SZOMORA Zsolt: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet). De lege ferenda. II. rész. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2004. 2. szám. 17–25. o.
- PARTI Katalin – SZABÓ Judit – VIRÁG György: A szexuális erőszak jellemzői egy aktakutatás tükrében. In PARTI Katalin szerk.: *Szexuális erőszak: mítosz és valóság. Kutatások a szexuális erőszakról.* Budapest, OKRI, 2017. 159-198. o.
- PAULER Tivadar: *Büntetőjogtan. II. kötet. Anyagi büntetőjog különös része. Alaki jog.* Buda-Pest, Pfeifer Ferdinánd kiadója, 1873.
- PÓCZA Róbert: Az erőszakos közösülés tényállása az „alkotmányos büntetőjog” tükrében. *Magyar Jog*, 2005. 1. szám. 13–19. o.

- SINKU Pál: A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények. In BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor – SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös rész – A 2012. évi C. törvény alapján*. Budapest, HVG-ORAC, 2012.
- SZLEMENICS Pál: *Fenyítő Törvényszéki Magyar Törvény*. Buda, Magyar Királyi Egyetem, 1836.
- SZOMORA Zsolt: A nemi erkölcs mint a nemi bűncselekmények alkalmazatlan jogi tárgya. *Állam- és Jogtudomány*. 2006. 4. szám 611-638. o.
- SZOMORA Zsolt: A fajtalanság és a nemi cselekmény. Büntetőjog-dogmatikai alapkategóriák jogösszehasonlító elemzése. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 70. köt. 2007. 17. sz. 3–56. o.
- SZOMORA Zsolt: Megjegyzések az új Büntető Törvénykönyv nemi bűncselekményekről szóló XIX. fejezetéhez. *Magyar Jog*, 2013. 11. szám. 649–657. o.
- TÓTH Gábor: Egy ágyban az ellenséggel. *Collega*, 1997. 5. szám
- VASKUTI András: Új megoldások a nemi erkölcs és a nemi szabadság elleni bűncselekmények szabályozásában. In HACK Péter szerk.: *Új Büntető Törvénykönyv. Hagyomány és megújulás a büntetőjogban*. Budapest, ELTE Bibó István Szakkollégium. 2013. 91-98. o.

Tárgyszavak:

család, gyermekek, új bűncselekmény, szemléletváltás, figyelemfelhívás

Garai Renáta¹

A KAPCSOLATI ERŐSZAK ELMÚLT NYOLC ÉVE A JOGGYAKORLAT TÜKRÉBEN

Bevezető gondolatok

Mondjuk ki hangosan ezt a jelenséget: családon belüli erőszak. Ennek árnyékában a büntetőjog szemüvegén keresztül tegyük mérlegre azt a tényt, hogy itt bizony bűncselekmények történnek, méghozzá olyan személyek interakciójában, akik utána is együtt laknak, közösen nevelik a gyermekeiket és élnek mindennapjaikat, csak nem mindegy hogyan. Mégis milyen mozgatórugói vannak saját családtagjaink bántalmazásának és hogyan védhetőek meg az áldozatok? A család funkcióját tekintve a szeretet, a biztonság és a békesség színtere, míg az ezt megbontó agressziót a durvaság jellemzi, végül pedig szégyen, titok és rejtegetnivaló övezi. A kapcsolati erőszak nem jár, és nem is járhat egyedül, annak komoly szövődményei, nem várt mellékhatásai vannak, a meglévő állapothoz újabb kóros folyamatok társulnak. Alappal feltételezhetjük, hogy a családtagok közötti erőszak az ősi civilizációkban éppúgy jelen volt, mint a modernkori társadalmakban, csupán az arra adott válaszreakcióban fedezhető fel paradigmaváltás. A kapcsolati erőszak bűncselekménye nóvum a magyar büntetőjog történetében, azt a jogalkotó elsőként a 2013. július 1. napjától hatályos Btk.-ba építette be. Ez persze nem jelenti azt, hogy az abban foglalt cselekmények is újak lennének, azt viszont

1 Dr. Gerai Renáta, m.b. oktató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Országos Kriminológiai Intézet – tudományos munkatárs. A szerző doktori értekezésének címe: A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nóvum hatása és joggyakorlata. Felelős témavezető: Prof. Dr. Domokos Andrea intézetvezető egyetemi tanár, KRE ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete.

határozottan fémjelzi, hogy a jelenség elérte a jogalkotó tűréshatárát, ezáltal az otthon falai között zajló eseményeket fokozottabban oltalmába helyezte. A családon belüli erőszakot büntető törvényi tényállás mögött nem dolgok, tárgyak, vagyoni értékek vagy szabályszegések állnak, sőt: annak már a Btk. különös részén belüli elhelyezése előrevetíti, hogy nem ismeretlen személyek, hanem a család, és az abban nevelkedő gyermek(ek) védelme szenved csorbát. Mindez óhatatlanul magával húzza az érzelmeket, a különleges bánásmód és a speciális megítélés szükségességét, a családjoggal, a gyermek- és áldozatvédelemmel, a kriminológiával, a szociológiával és a pszichológiával való ötvöződést, amelybe még a büntetés-végrehajtás is bekapcsolódhat.

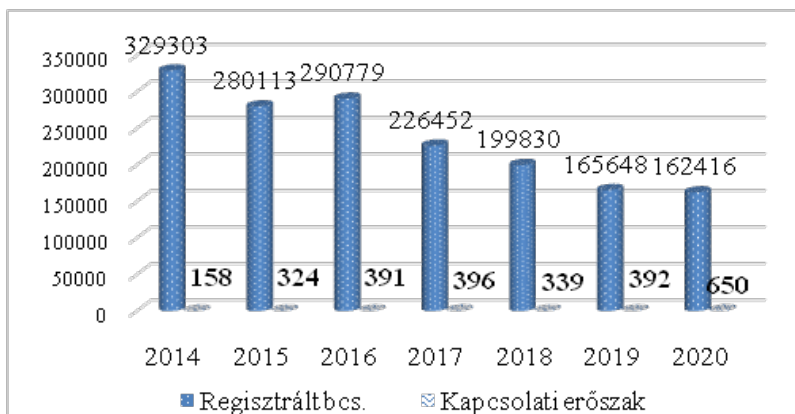
A kapcsolati erőszak deliktumának elmúlt nyolc éve nem telt eseménytelenül: a magas látenciával körbefont bűncselekmény láthatatlanságát a joggyakorlat tovább fokozta, amely az empirikus kutatások tanúsága és tanulsága tükrében mutatható be leginkább.

1. Előjáróban: az elmúlt időszak országos tényadatai

Az országos vizsgálat eredményeit és konklúzióit annak égisze alatt lehetséges értelmezni, ha megvizsgáljuk a kapcsolati erőszak bűncselekményének magyarországi statisztikában elfoglalt helyét és számosságát. Amennyiben a hatályba lépés félévét jóindulattal „próbaüzemnek” tekintjük,² a következő évek négyszáz alatti számait is fenntartásokkal kell kezelnünk. Ehelyütt csupán annyit jegyeznek meg, hogy nem a tényleges elkövetések rendőrségi tudomásra jutását érthetjük alatta, hanem a bűncselekményi minősítés környékén akadtak hibák és hiányosságok, továbbá sajnálatos módon születtek törvénysértő határozatok és generálódtak félrevezető sértetti tájékoztatások.

2 Erre figyelemmel a 2013. II. félévében regisztrált 20 db-os bűncselekményszámot a diagramon nem tüntettem fel.

1. ábra: A regisztrált bűncselekmények és a regisztrált kapcsolati erőszak bűncselekmény számának alakulása (db/év; 2014-2019)³

Domokos Andrea húsz évvel ezelőtt megjelent monográfiája óta mint ha semmit nem változott volna a családi erőszak. Olybá tűnik, hogy a helyzet nagyban hasonló az akkori mintázatokhoz: a család szerepe és társadalmi megítélése ma is jelentős változáson megy át, a gyermekek sérelmére elkövetett cselekmények visszhangtalanok maradnak, a rendőrség által „családi botrány”-nak minősített esetekkel szemben pedig nem szívesen lépnek fel.⁴ A fenti táblázat alapján szembevetendő, hogy 2020. évben a kapcsolati erőszak regisztrált bűncselekményszáma valamelyest emelkedett, ehhez viszont háttérinformációként tudni szükséges, hogy az igazságszolgáltatás egyes szereplői megismerték az országos aktavizsgálatok eredményeit, így javítani tudtak az elmúlt években alkalmazott hibás bűncselekmény-minősítési gyakorlatukon (tehát nem feltétlenül az ilyen cselekmények ugrásszerű növekedése következett be).

3 Forrás: B/12207 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2019. évi tevékenységéről. 7. o. 4. ábra; és Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály Bűnügyi Statisztikai Rendszer. http://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/admin/2020/10/ogy_beszamolo_2019.pdf; <https://bsr.bm.hu/Document> (letöltés: 2021.06.11.)

4 DOMOKOS Andrea: *Az erőszakos bűnözés. Új jelenségek a magyarországi erőszakos bűnözés területén*. Hinnova Magyarország Kft. Budapest, 2000. 24-25. o.

2. ábra: A kapcsolati erőszak regisztrált bűncselekményszáma az elkövetés helye szerint (db/év)⁵

Megye	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Főváros (Budapest)	16	39	67	87	83	75	79
Baranya	0	1	5	4	3	8	14
Bács-Kiskun	23	19	32	33	22	16	35
Békés	1	2	5	4	4	3	17
Borsod-Abaúj-Zemplén	11	52	37	36	31	56	89
Csongrád-Csanád	9	22	30	19	24	23	57
Fejér	6	4	14	12	14	25	19
Győr-Moson-Sopron	2	6	1	33	15	20	31
Hajdú-Bihar	2	11	22	17	8	4	16
Heves	6	8	4	10	9	6	16
Jász-Nagykun-Szolnok	10	13	19	17	12	12	14
Komárom-Esztergom	0	3	2	1	5	7	46
Nógrád	5	18	9	3	6	6	18
Pest	15	26	47	49	38	50	61
Somogy	3	6	16	7	9	16	26
Szabolcs-Szatmár-Bereg	32	65	54	46	19	33	44
Tolna	8	14	20	5	14	8	19
Vas	0	2	1	3	0	8	16
Veszprém	4	3	4	7	18	15	27
Zala	5	10	1	3	4	1	5
Országh. kívüli tev.	0	0	1	0	1	0	1
Összesen	158	324	391	396	339	392	650

2. A bűncselekmény lényege

A kapcsolati erőszak bűncselekményének alapjául szolgáló egyes cselekmények valóban magánindítványhoz kötöttek, de a régi berögződéseket áttörve egészen más köntösbe bújtatta a jogalkotó a hozzátartozók sérelmére elkövetett bántalmazásokat. A Btk. 212/A. § (1) és (2) bekezdését teljesen eltérően kell kezelni: az (1) bekezdés lényegében csak a tettlegességig el nem jutó szóbeli bántások, a dolog elleni erőszakos

5 Forrás: Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály Bűnügyi Statisztikai Rendszer. <https://bsr.bm.hu/Document> (letöltés: 2021.06.11.)

magatartások, valamint a gazdasági ellehetlenítések kapcsán követel meg magánindítványt és határoz meg szubszidiaritást, amennyiben mindez akár például tetteges becsületsértéssel vagy könnyű testi sértés okozásával jár, a bűncselekmény hivatalból üldözendő.

Aki

- gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban közös háztartásban vagy egy lakásban élő
 - egyeneságbeli rokona, egyeneságbeli rokonának házastársa vagy élettársa,
 - *örökbefogadó és a nevelőszülője*,⁶ örökbe fogadott és a nevelt gyermeke⁷
 - testvére, testvérenek házastársa vagy élettársa
 - házastársa, élettársa, bejegyzett élettársa, volt házastársa, volt élettársa
 - házastársának vagy az élettársának egyeneságbeli rokona
 - házastársának vagy az élettársának testvére
 - gondnoka, gondnokoltja, gyámja, gyámoltja
- sérelmére rendszeresen
- könnyű testi sértést
 - tetteges becsületsértést
 - súlyos testi sértés alapesetét
 - könnyű testi sértés minősített eseteit (aljas indokból vagy célból, védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, illetve a bűncselekmény elhárítására idő koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére)
 - személyi szabadság megsértésének alapesetét vagy
 - kényszerítést
- követ el, a Btk. 212/A. § (2) bekezdése szerinti hivatalból üldözendő kapcsolati erőszak büntettét valósítja meg.

6 Ideértve az együtt élő mostohaszülőt is.

7 Ideértve az együtt élő mostohagyermeket is.

3. Országos kutatási eredmények

Az Országos Kriminológiai Intézetben lefolytatott kutatás első része az ország teljes egészét érintően végigkísérte azt a folyamatot, amely a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó bejelentéstől / feljelentéstől a bíróság által meghozott jogerős döntésig tartott; három teljes év (2015-2017) vonatkozásában, 443 vádlottat érintően mindösszesen 556 bűnügyi irat⁸ vizsgálatára került sor.⁹ A hozzátartozók sérelmére elkövetett testi sértés és a kapcsolati erőszak bűncselekmények számadatait előzetesen összevetve olyan nagyfokú eltérések mutatkoztak, hogy szükségszerűen meg kellett vizsgálni az ún. „sima” súlyos testi sértéses aktákat is, még további 95 ügyiratot.¹⁰ A kutatás második fázisában azokat az iratokat vizsgáltam, ahol az elkövetők felelősségre vonása nem történt meg, mert az eljárások feljelentés elutasítással, nyomozás megszüntetéssel vagy eltereléssel végződtek, és így fejeződtek be jogerősen. A vizsgált időszak egy teljes év (2017) volt, és 171 bűnügyi iratot foglalt magában.¹¹

A bűnügyi adatok elemzése és az aktavizsgálatok összesített tapasztalatai számos aspektusból nagyító alá a jogalkalmazói problémákat és mulasztásokat, amelyek néhol erőteljesebben, másutt kevésbé, de kivetni valót hagynak maguk után. A büntetőeljárások területi megoszlása és azok számossága az előfordulási gyakoriság mellett illusztrálja a vizsgált bűncselekmény alkalmazását vagy elmaradását is (2. ábra), amelyet szemügyre véve adott megyéknek lehetőségük nyílik ezen tárgykörben felülvizsgálatot, önrevíziót tartani.

8 441 db I. fokú és 115 db II. fokú bűnügyi irat.

9 GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata*. OKRI 2018/III.B/1.28. sz. kutatás. A kutatási jelentés a nyilvánosság számára nem érhető el.

10 A tárgykörben végzett kutatás során így mindösszesen 651 ügyirat feldolgozására került sor.

11 GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak felderítésének és vizsgálatának kérdései*. OKRI 2019/III.A/4. sz. kutatás. A kutatási jelentés a nyilvánosság számára nem érhető el.

3.1. A bírósági szakban befejeződött ügyek

A családi erőszak hatékony kezelésénél sok múlik a sértettekkel először találkozó rendőrség attitűdjén, továbbá a család- és gyermekvédelmi intézményrendszer működésének hatékonyságán, de az elkövető felelősségre vonása körében az ügyészségre és a bíróságra is komoly feladatok hárulnak. A bírósági szakban lezárult ügyek 55%-ában a sértett döntött úgy, hogy feljelentést tesz a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt, de nagymértékben felvállalták a bejelentést a sértetti hozzátartozók is. Ezzel szemben a gyermekvédelmi jelzőrendszer nagyfokú inaktivitása igazolódott be, házi orvos, gyermekorvos, védőnő, pedagógus részéről pedig alig történt érdemi intézkedés. Informális csatornákon áramlanak ugyan félinformációk, de a jelenlegi gyakorlatot még mindig erős kritikával lehet és kell illetni, ezért a jelzőrendszer valódi működését haladéktalanul felül kell vizsgálni. A jogerős ítéletek alapján megállapítható, hogy a vádlottak legtöbb esetben könnyű testi sértést és tetteges becsületsértést követtek el a családtagjaik sérelmére, de számottevő a súlyos testi sértés, a személyi szabadság megsértése és a kényszerítés előfordulása is. A bizonyítás speciális körülményeire tekintettel a családon belüli erőszakos ügyeket másként kell feldolgozni, hiszen az elkövető és a sértett döntően továbbra is együtt lakik. A vádlottak tagadását előrevetítve mind a rendőrségnek, mind pedig az ügyészségnek és a bíróságnak ismernie kell a cselekmények hátterét és dinamikáját, a tanúk nélkül zajló események mögötti félelmet, a függő és kiszolgáltatott helyzeteket, és nem utolsósorban a gyermekek testi-lelki egészségének és erkölcsi fejlődésének érintettségét, veszélyeztetettségét. Az életszerűség talaján mozgó bírói mérlegelések folyamatában a közvetlen bizonyítékok helyett a közvetett bizonyítékok kitüntetett szerepe igazolódott be. A bűnügyi iratok fényében tapasztalható, hogy a látletek kora talán leáldozóban van, helyüket sokkal inkább az információtechnológiai eszközök segítségével rögzített más bizonyítékok foglalták el (sms, e-mail és közösségi oldalakon küldött üzenetek, videó-, hang- és fényképfelvételek stb.).

A vádlottak (n=443) 99%-ban 36-50 év közötti férfiak voltak, és a legtöbben szakmunkásképző/szakiskolai végzettséggel rendelkeztek. A sértettek (n=461) főként 31-45 év közöttiek, és 94%-ban nők voltak,

a 6%-ban megjelenő férfi sértettek leginkább a szülő- és nagyszülő-bántalmazások áldozatait mutatják. Lényeges tényadat, hogy három év viszonylatában a vádlottak 93%-át jogerősen elítélte a bíróság, és mindössze 4%-ban történt felmentés úgy, hogy beismeréseket aligha találunk ezekben az ügyekben (a vádlottak további 3%-a időközben elhalálozott, ezért az eljárás megszüntetésre került).

Az aktavizsgálatok során kulcsfontosságú jelentőséget tulajdonítottam a gyermekeknek, ezért a minősítéseket illetően külön vizsgáltam azokat az eseteket, amikor a kapcsolati erőszakot nemcsak a felnőtt hozzátartozók, hanem a gyermek sérelmére is megállapították (vagy azt meg kellett volna tenni), ezzel párhuzamosan pedig a kiskorú veszélyeztetése bűncselekményre is kifejezetten hangsúlyt helyeztem.¹² Már tizenöt évvel ezelőtt egy világméretű, globális mozgalomról számoltak be a gyerekekkel szembeni erőszak megszüntetéséért, azonban a valós adatok ismeretében mindenki döntse el, hogy milyen tényleges változások történtek a legkisebbek, a legkiszolgáltatottabbak érdekében, illetve miként érvényesül a gyakorlatban a „zéró tolerancia”. A Gyermekjogi Egyezmény kapcsán Paulo Sérgio Pinheiro professzor – az Egyesült Nemzetek gyerekekkel szembeni erőszakról szóló kutatásának független szakértői jelentésében – már akkortájt lefektette az alapelveket, miszerint a gyermekekkel szembeni erőszak semmilyen formája nem igazolható, ekként sohasem kaphatnak a felnőtteknél kevesebb védelmet. Rögzítette, hogy az elsődleges célnak a megelőzésnek kell lennie, terjeszteni és tudatosítani kell az erőszakmentes értékeket, valamint felhívta a figyelmet arra is, hogy biztosítani kell a felelősségre vonhatóságot, és véget kell vetni a büntetlenségnek.¹³

12 A kiskorú sérelmére elkövetett kapcsolati erőszak aggasztó gyakorlatáról, illetve a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény minősítési, elhatárolási és halmazati kérdéseiről ld. bővebben: GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak „szjövödményei” – egy nóvum hatása és joggyakorlata* c. doktori értekezés. 122-131. o. és 184-188. o. https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Garai_Renata_PhD_disszertacio.pdf (letöltés: 2021.06.11.)

13 HERCZOG Mária (szerk.): *Kézíkönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához*. Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület Budapest, 2009. 185-187. o.

A párhuzamosan lefolytatott kiskutatás a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos testi sértés keretében vizsgálta a minősítés helyességét, s végül a jogalkalmazás közel 60%-os helytelenségét igazolta vissza („sima” súlyos testi sértést állapítottak meg kapcsolati erőszak helyett). A probléma súlyosságára tekintettel rögzítendő: nem az elítélésnek, a bizonyítékoknak vagy a bizonyíthatóságnak van jelentősége, hanem az iratellenes és törvénytörő minősítéseknek, lényegében a joggyakorlat alapvető hibájának.

Galajda Ágnes már több mint tíz évvel ezelőtt is a probléma megközelítésének általános alapelveiről beszélt egy konferencián, amelyen az önálló bűncselekményi tényállás fontosságát is kiemelte, mert akkor ez még hiányzott. Véleménye szerint az igazságszolgáltatás egyik lehetséges válasza az oktatás, és hogy a probléma csak egy határozott attitűdváltással és rendszerszemléletű, horizontális együttműködéssel kezelhető. Bírói álláspontja szerint első és legfontosabb feladat az ismeretek, a tudatosság szintjének az emelése. Egyetérthetünk azzal is, hogy meg kell ismerni a jelenség sajátosságait, a vonatkozó kutatások és nemzetközi dokumentumok tartalmát sem hagyhatjuk figyelmen kívül, továbbá ezeket az ügyeket nem lehet hatóságoként különböző szemlélettel kezelni. Rávilágított arra is, hogy a megfelelő csatornák, szakterületek összehangolt munkája (vagy annak hiánya) fogja meghatározni azt, hogy az áldozat magára marad-e a bántalmazást követően, vagy kézzel fogható segítséget kap. Az iratvizsgálatok alapján is kijelenthető, hogy erre a problémagócra hatékony válasz csak akkor adható, ha működik a jelzőrendszer, az igazságszolgáltatás, és a megfelelő utógondozó, ellátó hálózatok valamennyien egy célra fókuszálnak, azonos fogalmakat használnak. A bírónő már 2008-ban is felhívta a figyelmet arra, hogy egyértelműen társadalmi ügyként kell kezelni a családon belüli erőszakot és fellépni a bántalmazókkal szemben, továbbá nem lehet belenyugodni a nagyfokú látenciába sem. Nincs új tehát a nap alatt, az országos kutatás ernyője alatt magam is csak azt tudom megerősíteni, hogy nem lehet (nem szabad) a különböző bírókra bízni egy-egy ügy megítélését, mert ez biztosan veszélyezteti a jogegységet¹⁴

14 GALAJDA Ágnes: A családon belüli erőszak kérdésének megközelítése és

amellett, hogy az igazságszolgáltatástól hathatós segítséget váró sértettek felé a reménytelenség érzetét tovább növelheti.

Frech Ágnes bíró azt fejtette ki, hogy a családon belüli erőszaknak egy jól felismerhető koreográfiája van, amelyben igen gyakori a bántalmazott környezettől való elszigetelése, önbizalmának fokozatos leépítése, illetve az egyre inkább eldurvuló verbális bántalmazás, hiszen a bántalmazó célja nem más, mint az áldozat személyiségének gyengítése, a kiszolgáltatottság és a félelemérzet szisztematikus növelése. Az elkövetők a legkülönbözőbb eszközök alkalmazásával manipulálják családtagjaikat, míg végül elérik, hogy azok teljes mértékben leértékeljék magukat, és már-már jogosnak érzézzék a velük történeteket. A hagyományos elkövetési formákat, így a testi sértést, a kényszerítést, a személyi szabadság megsértését a hatályos Btk. súlyosabban rendeli büntetni, ha azok a kapcsolati erőszak speciális körülményei között fordulnak elő. Az igazságszolgáltatás spiráljában viszont be kell vallanunk, hogy pusztán a törvényi szabályozás nem elegendő az ilyen cselekmények elkövetésének megakadályozására. Egyrészt hosszú idő telik el amíg a sértettek egyáltalán segítséget kérnek vagy a hatóságokhoz fordulnak, másrészt pedig ezen próbálkozások sem mindig járnak sikerrel, mert a családon belüli erőszak többségével a nyomozó hatóságok sem tudnak mit kezdeni.¹⁵

Az erőszak megtörténte már önmagában egy pszichés trauma. Azokat a váratlanul vagy hirtelen bekövetkező külső eseményeket, illetve belső történéseket, élményeket értjük alatta, melyek az érintett számára nehezen vagy egyáltalán nem megoldható problémát jelentenek, s amely az áldozat lelki feldolgozási képességét átmenetileg vagy tartó-

kezelésének lehetőségei bírói szemszögből c. előadás írásos anyaga, amely 2008. május 11-én az ILEA-n a családon belüli erőszak kérdésciről a TAIEX szervezésében tartott konferencián hangozott el. 1. és 8. o. <http://kulvarosialdozatsegites.hu/files/docs/A%20csal%C3%A1don%20bel%C3%BCli%20er%C5%91szak%20b%C3%ADr%C3%B3i%20szemsz%C3%B6gb%C5%91l.pdf> (letöltés: 2021.06.14.)

15 HORNYIK Zsuzsanna: A kapcsolati erőszak törvényi szabályozása és annak érvényesülése. Interjú dr. Frech Ágnes bírónővel. <https://belugyiszemle.hu/hu/node/578> (letöltés: 2021.06.15.)

san meghaladják.¹⁶ A kapcsolati erőszak traumájának is az a lényege, hogy az áldozatokat kibillenti a megszokott életükből, ez pedig szinte törvényszerűen vezet a lelki egyensúly felborulásához, melynek hatásai hosszú távon fennmaradnak. A családon belüli erőszak megrendíti az áldozatok biztonságérzetét, s nem utolsósorban az igazságos világba vetett hitét.¹⁷ Miért történik velük ez a rossz és negatív dolog, miért ez a folyamatos bántalmazás? – teszik fel oly sokan ezeket a kérdéseket. Néhányan – köztük a gyermekek – azt hiszik, hogy ezt csak azok kapják, akik rászolgáltak, akik megérdemelték, akik nem fogadtak szót, akik folyton csak bajt csinálnak, akik örüljenek, hogy megtűrik őket otthon. A sértettek, akik elszenvedték az erőszakot pontosan tudják, hogy mi történt velük, és ugyanezen cél – vagyis az igazság kiderítése – lebeg a büntetőeljárás előtt is, csak az egy másfajta igazság talán. Az észszerűség, a célszerűség és az időszerűség egyaránt fontos, amelyek eléréséhez gyakran bizonyos elveket is fel kell adnunk vagy korlátoznunk, de feladhatjuk-e az igazságot? – teszi fel a kérdést Erdei Árpád, majd leszögezi: erre a kérdésre kizárólag nemmel felelhetünk, hiszen „*az igazság és az igazságosság ideálja nélkül a büntetőeljárás kiszámíthatatlan erők játékterévé válik, ahol a történéseknek nincs elfogadható mozgatórugója*”.¹⁸ Rendkívül fontos megállapítást rögzít amikor úgy fogalmaz, hogy amikor a valóság hosszadalmas tárgyalások és bizonyítás nélkül is megállapítható, teljes mértékben felesleges a bíróságot már tudott tények újbóli megállapítására kényszeríteni, hiszen az elfogadott tények igazsága attól nem lesz erősebb, hogy bizonyítás útján azt a bíró ismételten felkutatja.¹⁹

16 WOYNÁROVICH Melinda: *Pszichológiai alapismeretek az áldozatsegítő szolgálatok számára. A bűncselekmény, mint trauma*. Áldozatsegítési kézikönyv az igazságügyi szolgálatok számára. Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal 2013. 154. o.

17 Uo. 155. o.

18 ERDEI Árpád: *Az igazságon alapuló büntető ítélet ideálja és a valóság*. In.: Elek Balázs – Háber Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.) *Igazság, ideál és valóság*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2014. 83. o.

19 Uo. 84. o.

3.2. Az elítélés nélkül végződött ügyek

A kutatással érintett három tárgykör tekintetében (n=171) csupán 22%-ban jelent meg a vádemelés elhalasztása (aktuálisan: feltételes ügyészi felfüggesztés), feljelentés elutasítására 38%-ban, a nyomozás megszüntetésére 40%-ban került sor. Feljelentés elutasítás 86%-ban magánindítvány hiányára hivatkozással, 14%-ban pedig bűncselekmény hiánya miatt történt. A megszüntető határozatok meghozatalára 71%-os legnagyobb arányban magánindítvány hiánya, nem csekély 12%-ban az elkövető halála, 10%-ban pedig bűncselekmény hiánya miatt került sor; 7%-ban pedig megrovás alkalmazása okán fejeződött be a büntetőeljárás.

Nyomozó hatóságok által megfogalmazott egyértelmű tényállás az indokolásban, ennek ellenére törvénysértő minősítés és elutasítási ok a rendelkező részben – talán így foglalhatók össze a feljelentés elutasítások és nyomozás megszüntetések tapasztalatai. A vizsgált ügyek egyértelműen tükrözik a hatóságok sokszor helytelen hozzáállását a családon belüli erőszakhoz, valamint a félresiklott vagy abszolút mellékvágányon futó gyakorlatot. A joggyakorlatban mindez akként mutatkozott, hogy a sértett elmondta a hetek, hónapok, évek óta tartó fizikai bántalmazását (ideértve a gyermekbántalmazást is), a rendőrség elé tárta a bántalmazó részéről sérelmére megvalósított pofonokat, ütéseket, fojtogatásokat és egyéb erőszakos magatartásokat, mégis magánindítványt követeltek tőle, s ha ez rendelkezésre állt is, gyakorta kaptak megszüntető határozatot „magánindítvány hiánya”-ra hivatkozással. Egész egyszerűen az történt (nem tudom írható-e múlt időben), hogy a sértettek hiába számoltak be egy hivatalból üldözendő bűncselekmény megvalósulásáról, a nyomozó hatóságok a Btk. 212/A § (1) bekezdése szerint minősítették a cselekményt, nem pedig a helyes és törvényes (2) bekezdése alapján. Így tudtak aztán feljelentést elutasító vagy nyomozást megszüntető határozatot hozni, az már más kérdés, hogy azok törvénysértő voltára ilyen mennyiségben miért csak az országos iratvizsgálat keretében derült fény.

A pszichikai és a fizikai erőszak között valóban különbség mutatkozik, viszont a Btk.-t alkalmazó hatóságoknak tudomásul kell venniük, hogy már csak egy igen alacsony tűrészhatárig nem kötelesek hivatalból

eljárni. Mégpedig addig, és csak addig határolódhatnak el a családi viszályoktól, és bízhatják a sértettre az események további sorsát, amíg csupán verbális bántalmazásról vagy anyagi nehézségekről számol be, de fizikai bántalmazások még nem történtek. Egy hivatalból üldözendő bűncselekmény eljárási lépéseit nem a sértett befolyásolja, ezért nincs relevanciája a magánindítványnak sem (ha pedig már előterjesztette, az nem vonható vissza - ahogyan a feljelentés sem, amely önmagában sértetti akarat az eljárás lefolytatása iránt). Szűk tehát az a keresztmetszet, amelyben a bántalmazottak mozoghatnak, ha a cselekmény a rendőrség tudomására jut. Mindez viszont azért nem érződik számukra, mert ilyen iratok mellett az egésztest nem is értik, nem tudják mit csináljanak még feljelentés, orvosi dokumentációk, hangfelvételek és egyéb bizonyítékok becsatolása mellett. A bántalmazottak miliője egy külön világ. Egysíkú, színtelen közegben tengődnek, a büntetőeljárástól pedig azt várják, hogy fényt láthassanak a sötétben, és bár tudják hosszú az alagút, de pislákol a végén valamiféle reménysugár, ami sokak számára szó szerint az életet, az életben maradásukat jelentheti. Ezt a tényállást a jogalkotó kifejezetten azért konstruálta, hogy az realizálódjon a gyakorlatban is, és a segítséget váró bántalmazottak számára se tűnjék úgy, mintha „szitával mernénk a vizet”. Az elmúlt időszakban kétségtelenül aggasztó gyakorlatot komponáltak az egyes hatóságok, amelyen utóbb változtatni már nem lehet. Pro futuro viszont álláspontom szerint nem maradhat el mindezek tanulságainak egyes szervezeti egységekre lebontott áttekintése, az esetlegesen téves irányba hajló szálak összefésülése, és a joggyakorlat olyan mértékű egységesítése, amely az ország bármely pontján hozzávetőleg ugyanazt a büntetőjogi/hatósági segítséget jeleníti meg valamennyi jogkereső személy/sértett részére.

4. Az új Be. hatása a kapcsolati erőszak bűncselekményére

Korábbi eljárásjogi törvényünk célja sem volt más, mint az egyszerű, gyors és hatékony büntetőeljárás lefolytatása, és már akkortájt megfogalmazódott azon igény, hogy az eljárások egyéniesítésének szem előtt tartásával minden elkövető cselekménye méltányos határidőn belül

nyerjen elbírálást.²⁰ A családon belüli erőszakos ügyekben az eljárás mielőbbi befejezése a sértett számára a legfontosabb,²¹ ugyanis nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy más típusú eljárásokban a terhelt és a sértett eltérő helyen laknak, míg kapcsolati erőszak esetén – kényszerűségből, félelemből vagy egyéb okból – a büntetőeljárás alatt is együtt élnek. Az ügyészség büntető eljárásjogi jogosítványai az új Be. hatálybalépésével megváltoztak aszerint, hogy a nyomozás a kezdeti, feltáró szakaszában van (felderítés), vagy már egy megalapozottan gyanúsítható személlyel szemben folyik (vizsgálat). „*A felderítés a nyomozó hatóság teljes önállóságával, törvényességi ügyészségi kontrollal jellemezhető, míg a vizsgálat ügyészségi irányítás mellett a konkrét személlyel szembeni vádemelés vagy egyéb ügyészségi intézkedés eldöntésének vizsgálatára, az ehhez szükséges bizonyítási eszközök beszerzésére irányul.*”²² Sinku Pál a megújult ügyészi szerepfelfogásra hívja fel a figyelmet a büntetőeljárás vádemelést megelőző szakaszában.²³ A kapcsolati erőszakra vetítve kiemelten fontos, hogy a nyomozás elrendeléséről az ügyésznek rövid időn belül tudomást kell szereznie, ekként az iratok vizsgálatának lehetősége lényegében a legelső mozzanatoktól fogva adott. Az ügyész ugyan nem irányíthatja a felderítést, de annak törvényességét és hatékonyságát köteles értékelni; s amennyiben ezt nem tartja megfelelőnek, az ügyészi beavatkozást nem mellőzheti. Az ügyész valamennyi olyan esetben köteles közölni

20 FANTOLY Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012. 295. o.

21 Nem elfeledve azt sem, hogy a vádlott számára az eljárás elhúzódása az időmúlás okán enyhítő körülményként majd figyelembe vehető. Ld. 56. BK vélemény a büntetés kiszabás során értékelhető tényezőkről vagy KÚRIA: Összefoglaló jelentés a büntetés kiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról. (2018.El.II.JGY.B.2.) https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/az_orzagos_buntetes_kiszabasi_gyakorlat_vizsgalata.pdf (letöltés: 2021.06.15.)

22 POLT Péter: B/12207 *A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2019. évi tevékenységéről*. 18-19. o. http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamol_2019.pdf (letöltés: 2021.06.15.)

23 SINKU Pál: *Megújult ügyészi szerepfelfogás a büntetőeljárás vádemelést megelőző szakaszában*. In: Ünnepi tanulmányok Farkas Ákos professzor 65. születésnapjára. Miskolci Jogi Szemle XIV. évfolyam 2019. 2. különszám 2. kötet. 374-384. o.

jogi álláspontját, amikor a nyomozó hatóság törvénysértően jár el, ennek kapcsán Sinku Pál a bűncselekmény másként minősülésének esetkörére is rámutat,²⁴ ami a kapcsolati erőszak „fel nem ismerése” tükrében úgyszintén fordulatot jelenthet. Varga Zs. András rögzíti, hogy az ügyészségnek a bűncselekményeket válogatás nélkül üldöznie kell, azok között semmilyen szempontok alapján nem „válogathat”. Emellett pedig ne feledjük, hogy a nyomozás, a gyanúsítás és a vádemelés az eljárásnak csak a kezdeti, illetve közbenső cselekménye, a befejezés már úgyszemint az ügyészen, hanem a bíróságon múlik.²⁵

Az új Be. háttértámogatásaként értékelhető, hogy a mentességi jogra vonatkozó megváltozott szabályozás új alapokra helyezte a hozzátartozók sérelmére elkövetett bűncselekmények bizonyítási rendszerét. Legfontosabb e körben az a módosítás, miszerint „*a tanúnak az ügyben korábban, vagy más ügyben tett tanúvallomása bizonyítási eszközként akkor is felhasználható, ha a tanú a vallomástételt a későbbiekben megtagadja.*”²⁶ A mentességi jog az általános tanúzási kötelezettség alóli relatív akadály, a vallomástétel vagy annak megtagadása az eljárás során mindvégig, annak bármely szakaszában a tanú elhatározásától függ. A tanú nyilatkozata előtt azonban a hatóság nem dönthet a kihallgatás mellőzéséről azon az alapon, hogy a tanút ügyis mentességi jog illeti meg, erre a hatóságnak akkor sincs módja, ha a tanú az eljárás korábbi szakaszában már élt mentességi jogával.²⁷ Nyomatékosítani szükséges tehát, hogy előző vallomásainak felhasználását a tanú utóbb már nem zárhatja ki úgy, hogy mentességi jogára hivatkozással a vallomástételt a későbbiekben megtagadja, hiszen utólagos nyilatkozataitól függetlenül azok már bizonyítékként szolgálnak. Az új Be. nem ad lehetőséget a tanúnak arra,

24 Uo. 376-380. o.

25 VARGA ZS. ANDRÁS: Az ügyészség szerteágazó modelljei. In: Barabás A. Tünde és Vókó György (szerk.) *A Bonis Bona Discere*. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából. Budapest, 2017. 413. o. <http://mek.oszk.hu/18600/18609/18609.pdf> (letöltés: 2021.06.15.)

26 Új Be. 177. § (4) bekezdés.

27 IBOLYA TIBOR: *A vallomástétel akadályai*. In: Polt Péter (főszerk.) *Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez*. 1. kötet. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 391. o.

hogy a vallomás megtagadására vonatkozó nyilatkozata megsemmisítse régebbi vallomását, mert azt/azokat nem lehet visszavonni akkor sem, ha időközben körülményeiben olyan változás következett be, amely a vallomástétel valamely akadályát jelentené.²⁸ A bíróság jogerős ügydöntő határozatával befejezett büntetőeljárás esetén perújításnak van helye többek között, ha az alapügyben akár felmerült, akár fel nem merült tényre vonatkozó olyan új bizonyítékot hoznak fel, amely valószínűvé teszi, hogy a terhelt bűnösségét kell megállapítani, intézkedés helyett büntetést kell kiszabni, vagy lényegesen súlyosabb intézkedést kell alkalmazni. Új bizonyítéknak kell tekinteni az olyan személy tanúvallomását, aki az alapügyben a mentességi jogával élve a vallomástételt megtagadta.²⁹ Nem a bizonyítási eszköznek kell újnak lenni, hanem az általa hordozott információnak, ilyen egy ki nem hallgatott szemtanú nyilatkozata, egy új szakértői megállapítás, egy tanú eddig elhallgatott kijelentése, vagy egy olyan személy tanúvallomása, aki az alapügyben a mentességi jogra hivatkozással a vallomástételt megtagadta.³⁰

Az új Be. számos, az eljárás egyszerűsítését szolgáló – az előző Be.-ből részben megtartott, részben átnevezett, részben pedig újonnan bevezetett – konstrukciót tartalmaz, ezek között található az egyezség.³¹ Ezen új jogintézmény is példa arra, hogy „*a mai eljárásjog miként hangolja össze a változót az állandóval*”, illetve „*a kor igényeit a büntetőjog alapvető követelményeivel*”.³² Az egyezség létrehozása tudottan bonyolult folyamat, emellett a kapcsolati erőszak viszonylatában a többfeltételes jogintézmény egyik lényegi eleme nem szokott teljesülni, mégpedig

28 BELOVICS Ervin – ERDEI Árpád (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018. 252. o.

29 Új Be. 637. § (1) bekezdés a) és ab) pont és (2) bekezdés.

30 BODONYI István: *A perújítás új bizonyítékok alapján*. In: Polt Péter (főszerk.) *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez*. 1. kötet. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 1315. o.

31 BÉRCES Viktor – GYULAY Dániel: *Egy új remény, avagy az egyezség megjelenése a hazai büntetőeljárásban*. *Ügyészeti Szemle* 2019/4. szám 21. o. <http://ugyesszegszemle.hu/hu/201904/ujstag#20> (letöltés: 2021.06.20.)

32 POLT Péter: *Az egyezség*. *Magyar Tudomány* 181(2020)5, 629. o. https://mersz.hu/mod/object.php?objazonosito=matud_f41570_i1 (letöltés: 2021.06.25.)

nem áll rendelkezésre az elkövető azon nyilatkozata, hogy a bűnösség beismerése érdekében vallomást tesz. Pólt Péter ezzel összefüggésben kiemeli: a jogintézmény lényege éppen abban áll, hogy „*minden olyan esetben, amikor bár a rendelkezésre álló bizonyítékok a terhelt büntetőjogi felelősségét valószínűsítik az elítélés érdekében, de a bűnösség bírói kimondása kétséges, a terhelt ismerje be bűnösségét az elítélés érdekében, azaz az anyagi igazság követelményének megfelelően.*”³³ Emellett a legfőbb ügyész azt is hangsúlyozta, hogy a bűncselekmény tényállása és Btk. szerinti minősítése nem lehet „alkudozás”, így az egyezség tárgya, erről kizárólag az ügyész jogosult dönteni, akár ő kezdeményezi az egyezséget, akár a terhelt, illetve védője.³⁴ A hallgatás ára körében Bárd Károly úgy véli, a kontinentális jog szóra akarja bírni a terheltet, ha pedig az akárcsak ideiglenesen vagy részlegesen feladja a hallgatás jogát, vallomása mérlegelhető lesz.³⁵ Békés Ádám ezzel összhangban azt írja, hogy „*eljárási rendszerünk igyekszik szóra bírni a terheltet, a beismerő vallomást pedig az egyik legfontosabb, s egyben viszonyítási pontként szolgáló bizonyítéknak tekintik*”,³⁶ amivel azt hiszem lényegét tekintve nem tudunk vitatkozni. Egyezség ugyan (elvileg) olyan személlyel köthető, aki korábban a bűnösségét még nem ismerte be, ugyanakkor a vizsgált tényállás szempontjából éppen ez vezethet eredményre. Az erre való törekvés folyamatában éppen arról szükséges meggyőzni a terheltet, hogy az egyezség folytán beismerő személy részesül a jogintézmény által nyújtott, és még ezen túlmutató kedvezményekben (pl. feltételes ügyészi felfüggesztés), s ha az eljárás alatt eddig nem ismert be, jövőbeli beismerését fontolja meg. Véleményem szerint ennek lehetőségét sem ügyészi, sem védői szempontból az utolsó pillanatig ne vessük el.

33 Uo. 640. o.

34 Uo. 636. o.

35 BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában*. A tisztességes eljárás büntetőügyekben - emberijog-dogmatikai értekezés. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 285. o.

36 BÉKÉS Ádám: *Hatékony védelem - túl az alapokon*. In: Barabás A. Tünde és Vókó György (szerk.) *A Bonis Bona Discere*. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából. Budapest, 2017. 262. o.

Zárógondolatok

A kapcsolati erőszak interdiszciplináris jellegét mi sem bizonyítja jobban, mint az a sokféleség, ami az általa gerjesztett szituációkban felszínre tör, és amelynek szegmensei olykor azonnalos intézkedéseket igényelnek. A bűncselekmény megvalósulása nemcsak büntető anyagi jogi szempontból releváns, hiszen a több tudományágot vagy szakterületet érintő összekapcsolódás okán bőséggel akad teendője valamennyi szereplőnek. Az új bűncselekmény kapcsán egy teljesen újfajta és a régi gyakorlatokhoz nem hasonlítható összefogásra, több nézőpontból megvilágított szemléletváltásra van szükség, mert csak így végezhetjük el az adott probléma vizsgálatát, a különböző fogalmak és módszerek összehangolásával az eltérő nézőpontok egymáshoz történő közelítését. A büntető eljárásjog (kiskorúak kihallgatása, soron kívüli eljárás, különleges bánásmód), a polgári nemperes eljárások (távoltartás), a polgári perek (házasság felbontása, gyermekelhelyezés, szülői felügyelet), a gyámhatósági eljárások (védelembé vétel) mind-mind megküzdnek a kapcsolati erőszak hátterében zajló folyamatokkal, ráadásul a komplex jelenség által generált további cselekmények bűnhalmazatokat eredményeznek. A tartási kötelezettség elmulasztása, a családtagok sérelmére megvalósított szexuális bűncselekmények, vagy éppen a párkapcsolat megszakítását el nem fogadó zaklatások olyan együtthatásban jelennek meg a jogalkalmazók asztalán, amelyeket csak a jelenség ismeretének birtokában, empátiával tudunk feldolgozni, s a munkánkban az eljárás végén eredményeket elkönyvelni.

Amennyiben a mások feletti uralkodást a szimbólumok és jelek világából közelítjük meg láthatjuk, hogy az a történelem folyamán fellelhető hasábok oldalain is két oldalról, az uralkodó és az uralomnak alávetettek formájában, az uralkodóval szembeni alázat képében, vagyis a tisztán személyi jellegű dominanciában jelenik meg.³⁷ A kiskorúak érintettsége körében feltétlenül kiemelendő, hogy a család az első és elsődleges értékrend-közvetítő a gyermekek számára, az ott élő személyek élet-, érték és normarendje meghatározó jelentőségű fejlődésük

37 Gernot KOCHER: Szimbólumok és jelek a jogban. Történeti ikonográfia. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2008. 69. o.

szempontjából, ezen a szintéren sajátítják el a szocializációs mintákat és normákat, amelyek mentén majd élni fogják az életüket, és amelyet ők maguk is továbbadnak gyermekeik számára. Nem zárójeles megjegyzés, hogy a rendezetlen családi körülmények, a sok átélt konfliktus, a szülők devianciái mind hozzájárulnak a bűnözővé válás folyamatához,³⁸ tehát korántsem mindegy milyen mintát közvetítünk feléjük. Nem feledhető, hogy néha egyetlen traumát okozó esemény is jelentős kárt okozhat, mert megzavarják, megváltoztatják vagy lerombolják a gyermek fizikai és/vagy pszichés fejlődését.³⁹ Fontos kőbe vésni, hogy a kiskorúakon túlmenően a családon belüli erőszak sértettjei azok a hozzátartozók, akik testi, értelmi, érzelmi, vagyoni vagy erkölcsi sérelmet szenvedtek, de ide tartoznak azon családtagok is, akiket a bántalmazás közvetlenül nem érintett.⁴⁰

Ugye milyen érdekes? Konferenciákon, kerekasztalokon, esetmegbeszéléseken és megannyi szakmai fórumon már 10-15-20 évvel ez előtt is ugyanarra hívták fel a figyelmet, mint amelyekről a napokban beszélgetünk. Mi változott tehát, és minek kell még változnia? Az új Btk. hatályba lépésével végre önálló bűncselekményi tényállást kapott a kapcsolati erőszak, de ez a bűncselekmény a joggyakorlatba aligha „ment át”, ha pedig meg is jelent a bűnügyi statisztikában, csak a neve lett más, a háttércselekmény változatlan maradt. Ebből is látható, hogy a teljes mértékben üdvözlendő, előzmény nélküli új bűncselekmény a jelenség kezelésére önmagában nagyon kevés, ugyanakkor fontos és elmaradhatatlan lépés volt a jogalkotó részéről.

Mit tehetünk vagy mit tegyünk a jövőben? Néhány morzsa, amelylyel büntetőjogi aspektusból közelebb juthatunk a törvényességhez és a sértetti bizalom visszaszerzéséhez:

- ismerjük fel és alkalmazzuk a kapcsolati erőszak deliktumának magasabb büntetési tétellel fenyegetett családtagok közötti cselekményeit,

38 CZENCZER Orsolya: Veszélyes fiatalok vagy fiatalok veszélyben? Nemzeti Közszerzői Egyetem Szolgáltató Kft., Budapest, 2014. Bántalmazás, bűnözés, bánásmód – okok és körülmények. 44. o.

39 Uo. 72. o.

40 Uo. 59. o.

- minősítsük helyesen az egyes cselekményeket és felejtjük el a régi idők berögződéseket,
- a gyermekbántalmazást ne keverjük össze a kiskorú veszélyeztetésével (a kiskorú sérelmére elkövetett kapcsolati erőszak),
- több családtag érintettsége esetén valamennyi személy sérelmére állapítsuk meg az elkövetett kapcsolati erőszakot (rendbeliség),
- ha pedig az elkövető a sértett sérelmére több bűncselekményt követett el, azokat se hagyjuk figyelmen kívül (halmazati büntetés),
- használjuk ki az új Be. nyújtotta lehetőségeket (soron kívüliség, mentességi jog, különleges bánásmód stb.).

Ezek az alapfeladataink és egyben alapvető kötelességeink, melynek megtörténte után tovább bizakodhatunk abban, hogy az új bűncselekményi tényállás elkezdje beváltani a hozzá fűzött reményeket, és állítsa meg az elkövetett kapcsolati erőszakot (rendbeliség), ha pedig az elkövető a sértett sérelmére több bűncselekményt követett el, azokat se hagyjuk figyelmen kívül (halmazati büntetés), használjuk ki az új Be. nyújtotta lehetőségeket (soron kívüliség, mentességi jog, különleges bánásmód stb.).

Forrásjegyzék:

BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában.*

A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.

BÉKÉS Ádám: *Hatékony védelem - túl az alapokon.* In: Barabás A. Tünde és Vókó György (szerk.) *A Bonis Bona Discere.* Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából. Budapest, 2017.

BELOVICS Ervin – ERDEI Árpád (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018.

BÉRCES Viktor – GYULAY Dániel: Egy új remény, avagy az egyezség megjelenése a hazai büntetőeljárásban. *Ügyészségi Szemle* 2019/4. szám.

<http://ugyeszsegiszemle.hu/hu/201904/ujzag#20>

BODONY István: *A perújítás új bizonyítékok alapján.* In: Polt Péter (főszerk.) *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez.* 1. kötet. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018.

- CZENCZER Orsolya: Veszélyes fiatalok vagy fiatalok veszélyben? Bán-
talmazás, bűnözés, bánásmód – okok és körülmények. Nemzeti
Közszolgálati Egyetem Szolgáltató Kft., Budapest, 2014.
- DOMOKOS Andrea: *Az erőszakos bűnözés. Új jelenségek a magyarországi
erőszakos bűnözés területén.* Hinnova Magyarország Kft. Budapest,
2000.
- ELEK Balázs: *Az igazság feltárása a büntetőeljárársban.* In.: Elek Balázs
– Háber Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.) *Igazság, ideál és
valóság.* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető
Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2014.
- ERDEI Árpád: *Az igazságon alapuló büntető ítélet ideálja és a valóság.* In.:
Elek Balázs – Háber Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.) *Igazság,
ideál és valóság.* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2014.
- FANTOLY Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntető
eljárárs hatékonysága.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
Budapest, 2012.
- GALAJDA Ágnes: A családon belüli erőszak kérdésének megközelítése
és kezelésének lehetőségei bírói szemszögből c. előadás írásos anyaga,
amely 2008. május 11-én az ILEA-n a családon belüli erőszak
kérdéseiről a TAIEX szervezésében tartott konferencián hangzott
el. <http://kulvarosialdozatsegites.hu/files/docs/A%20csal%C3%A1don%20bel%C3%BCl%C3%91szak%20b%C3%ADr%C3%B3i%20szemsz%C3%B6gb%C5%91l.pdf>
- Gernot KOCHER: Szimbólumok és jelek a jogban. Történeti ikonográfia.
Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Pécs, 2008.
- HERCZOG Mária (szerk.): *Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához.* Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület Budapest, 2009.
- HORNYIK Zsuzsanna: A kapcsolati erőszak törvényi szabályozása és
annak érvényesülése. Interjú dr. Frech Ágnes bírónővel. [https://
belugyiszemle.hu/hu/node/578](https://belugyiszemle.hu/hu/node/578)
- IBOLYA Tibor: *A vallomástétel akadályai.* In: Polt Péter (főszerk.)
Kommentár a büntetőeljárárs törvényhez. 1. kötet. Wolters Kluwer
Hungary, Budapest, 2018.

- KÚRIA: Összefoglaló jelentés a büntetés kiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról. (2018.El.II.JGY.B.2.) https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/az_orzagos_buntetes_kiszabasi_gyakorlat_vizsgalata.pdf
- POLT Péter: *Az egyezség*. Magyar Tudomány 181(2020)5
http://epa.oszk.hu/00600/00691/00200/pdf/EPA00691_mtud_2020_05_629-644.pdf
- POLT Péter: B/12207 *A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2019. évi tevékenységéről*. http://ugyeszseg.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2019.pdf
- SINKU Pál: *Megújult ügyészi szerepfelfogás a büntetőeljárás vádemelést megelőző szakaszában*. In: Ünnepi tanulmányok Farkas Ákos professzor 65. születésnapjára. Miskolci Jogi Szemle XIV. évfolyam 2019. 2. különszám 2. kötet.
- VARGA Zs. András: *Az ügyészség szerteágazó modelljei*. In: Barabás A. Tünde és Vókó György (szerk.) *A Bonis Bona Discere*. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából. Budapest, 2017.
- WOYNÁROVICH Melinda: *Pszichológiai alapismeretek az áldozatsegítő szolgálatok számára. A bűncselekmény, mint trauma*. Áldozatsegítési kézikönyv az igazságügyi szolgálatok számára. Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal 2013.

Papp Petra¹

A NŐK ELLENI CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK, MINT AZ EMBERI JOGOK MEGSÉRTÉSE

„Legyen szíved, mely sosem válik kövé, legyen kedved, mely sosem gyullad haragra, és legyen érintésed, mely sosem bánthatalmaz!” (Charles Dickens)

1. A témaválasztás indokolása, a kutatás célja, annak kérdései és a hipotézisek

A családon belüli erőszak mind a tudomány, mind a gyakorlat, mind a hétköznapi ember számára központi kérdésként merül fel a minden napi életben. Számptalan okkal lehetne alátámasztani, kiemelném a családon belüli erőszak szabályainak magyarországi fejlődését, így többek között a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban, röviden: Btk.) 212/A. §-ában szankcionált kapcsolati erőszak tényállása körüli heves jogtudományi és jogalkalmazói vitákat,² vagy a „győri kettős gyermekgyilkosság” esetét,³ vagy az Európa Tanács

1 Dr. Papp Petra egyetemi tanársegéd (KRE ÁJK), Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, doktorandusz, nappali tagozat, III. évfolyam. Témavezető: Prof. Dr. DOMOKOS Andrea intézetvezető, egyetemi tanár (KRE ÁJK BTK).

2 GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak „szívódményei” - egy nővum hatása és joggyakorlata, PhD értekezés.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2021, 60-61. https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Garai_Renata_PhD_disszertacio.pdf (letöltés dátuma: 2021. 06. 01.)

3 Jelentés a Kormány részére A győri kettős gyermekgyilkosság igazságügyi vizsgálatának eredményéről, Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 2019. december https://misk.hu/files/Az_IM_jelentese_a_gyori_kettos_gyer

nőkkel szembeni erőszak és a kapcsolati erőszak elleni küzdelemről és azok megelőzéséről szóló, Strasbourgban, 2011. május 11-én kelt Egyezménye (a továbbiakban, röviden: isztambuli egyezmény⁴) kapcsán a politikai vitákat.⁵ A családon belüli erőszak a Covid-19 világvárodnak⁶ köszönhetően felerősödött.⁷ ⁸ Az elmúlt egy évben több nemzetközi és regionális szervezett tette közzé azon felmeréseket, miszerint a nők elleni

- 4 Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c> (letöltés dátuma: 2021. 06. 01.)
- 5 ŠIMONVIĆ, Dubravka: Global and Regional Standards on Violence against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions, *Human Rights Quarterly* 2014/ 36, Johns Hopkins University Press, 590-606. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/hurq36&div=44&id=&page=> és Plenáris hírlevél - 2020. november 23-26., Brüsszel, Nők elleni erőszak: vita az isztambuli egyezményről <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/agenda/briefing/2020-11-23/12/nok-elleni-eroszak-vita-az-isztambuli-egyezmenyrol> (letöltés dátuma: 2021. 06. 01.)
- 6 A koronavírus-betegség (COVID-19) egy újonnan felfedezett koronavírus által okozott fertőző betegség. https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 A WHO 2020. március 11-én nyilvánította világvárodnak a terjedés riasztó szintje és a rendkívül magas fertőzöttek száma okán. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> (letöltés dátuma: 2021. 06. 01.)
- 7 United Nations, UN (Egyesült Nemzetek Szervezete, ENSZ): A/75/144, 24 July 2020. <https://undocs.org/A/75/144> (letöltés dátuma: 2021. 06. 01.)
- 8 DOMOKOS Andrea: Az erőszak megnövekedése pandémia idején, *GLOSSA JURIDICA* 2021, 8, különszám, 75-85. (a továbbiakban: DOMOKOS Andrea: Az erőszak megnövekedése pandémia idején, *GLOSSA JURIDICA* 2021, 8, különszám, 75-85.) <https://www.kulcsosfogazatok.hu/iranyagok/doc/2021/06/06/glossa-juridica-2021-06-01.pdf> (letöltés dátuma: 2021. 06. 01.)

erőszak minden harmadik (30%) nőt érinti globálisan,^{9 10} ennek az erőszaknak a nagy része a párkapcsolati erőszak (*intimate partner violence*). Világszerte a párkapcsolatban élő 15-49 éves nők csaknem egyharmada (27%) számol be arról, hogy intim partnerük által valamilyen fizikai és / vagy szexuális erőszaknak volt kitéve.¹¹

Jelen tanulmány górcső alá veszi a nők elleni családon belüli erőszak rövid történeti fejlődését és fenomenológiai alapjait, valamint bemutatja ezen bűncselekmények megelőzése érdekében fennálló védelmi rendszerét. A kutatásom során alapvetően az egyes regionális és nemzetközi szervezetek, valamint az Európai Unió dokumentumaira támaszkodtam.

Alapvetően *a kutatás célja* az alábbi kérdések a megválaszolása:

- *Ab ovo hogyan alakult ki a nők elleni családon belüli erőszak?*
- *Milyen alapon nevezhető emberi jog sértésnek?*
- *Hogyan reagálnak ma a nők elleni erőszakra az egyes nemzetközi szervezetek?*
- *Hatékonyan megelőzhető-e a jövőben a nők elleni erőszak? Ha igen, milyen eszközökkel?*

Hipotézisként a következőket fogalmaztam meg:

- *A nők elleni erőszak olyan strukturális és globális jelenség, amely nem ismer társadalmi, gazdasági vagy nemzeti határokat.*
- *A nők elleni erőszak sérti az emberi jogokat, és a nemi alapú megkülönböztetés egyik formája. Jelentős akadályt jelent a nemek közötti egyenlőségben.*

9 European Union Agency for Fundamental Rights, FRA (Európai Unió Alapjogi Ügynöksége): *Pandemic underlines why domestic violence requires urgent action*, 25 November 2020. <https://fra.europa.eu/en/news/2020/pandemic-underlines-why-domestic-violence-requires-urgent-action> (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

10 UN WOMEN: *The Shadow Pandemic: Violence against women during COVID-19* <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19> (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

11 World Health Organization, WHO (Egészségügyi Világszervezet): *Violence against women*, 9 March 2021. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

- *Európában (és szerte a világon) a nőket nap mint nap pszichológiai és fizikai bántalmazás éri. Különböző formában ölt testet.*
- *A fokozott figyelem ellenére a probléma még mindig a társadalom minden szintjén és minden (EU tag)államban jelen van.*

2. A családon belüli, avagy a nők elleni erőszak ókori szemelvényei¹²

A családon belüli erőszak egyik leghíresebb bibliai története Káiné, aki féltékenységből öl, tulajdon testvére életét oltja ki.¹³ A Biblia szerint az Úr csak az Ábel által felkínált ajándékot fogadta el, Káin ajándékára rá sem nézett. Ez olyan indulatot váltott ki Káinból, hogy megölte Ábelt.¹⁴

Kr. e. 19-18. században uralkodó Ur-Nammu király idejében megjelent a nők erkölcsének és nemiségének büntetőjogi védelme, az uralkodó büntetni rendelte az erőszakos közösülést. Kr. e. 18. században Dadusa király védte a monogám házasság intézményét, előírta a házasságtörés büntetését, azonban az ókorra igencsak jellemző nemi differenciálódás miatt csak a nőkre szabtak ki halálbüntetést.¹⁵

12 *Fontos hangsúlyozni, hogy általában, ha családon belüli erőszakról van szó, akkor nem kizárólag nő lehet annak áldozata, hanem a férfi is.* Jelen tanulmány fókuszában kizárólag a nők elleni családon belüli erőszak áll, ám ez nem jelenti azt, hogy a szerző ne ismerné el a férfi áldozatok relevanciáját a családon belüli erőszak témakörében, ehelyütt a szerző köti magát a tanulmány címéhez. Lásd még erről részletesebben például: VARGA Szabolcs – BÁLINT Ágnes Diána: Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat, *Belügyi Szemle*, 2020/4. <https://ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/article/view/3372/3761> (letöltés dátuma: 2021.06.02.) vagy TAMÁSI Erzsébet: *A családon belüli erőszak férfi szereplői, PhD értekezés.* Miskolc, Miskolci Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar. Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola, 2007. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/5512> (letöltés dátuma: 2021.06.02.) CsÁNYI Gergely – DÉS Fanni: A kérdezőbiztosok képzése nemi alapú erőszak tematikájú kvantitatív adatfelvételekkor, *Statisztikai Szemle*, 2020/1., 34-61. http://real.mtak.hu/105635/1/2020_01_034.pdf (letöltés dátuma: 2021.07.01.)

13 Ter 4,1-16. <https://szentiras.hu/SZIT/Ter4> (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

14 DOMOKOS Andrea: A családon belüli erőszak. In: BÉRCES Viktor – DOMOKOS Andrea: *Gondolatok a kriminológia tudományából.* Budapest, Patrocinium Kiadó, 2020, 59.

15 RÁCZ Lajos (szerk.): *Egyetemes állam- és jogtörténet, Ókor – feudális kor.* Budapest,

Kr. e. 18. századi Babilonban Hammurappi törvénykönyve a nemi étellel kapcsolatos rendelkezések középpontjában az államalkotó társadalom alapjaként elismert család védelme állt. A feltűnően szigorú büntetőjog elsősorban a házasságtörést, a megrontást és a vérfertőzést üldözte, a többi nemi erkölcs elleni erőszakos cselekményeket maga a család büntette meg.¹⁶ A házasságban vagy ahhoz hasonló életközösségben élő asszonyok ellen elkövetett nemi erőszak, amelynek büntetése halál volt, kezdetben, mint a férj tulajdona elleni jogsértést szankcionálták.¹⁷

A prostitúció bizonyos formában Babilonban jelent meg először intézményesen az emberiség történelmében. Ennek alapja a vendégbarátság intézménye lehetett, amely szerint a vendéglátó nemcsak hajlékát és ételét osztotta meg a vendégével, hanem a ház asszonyait is.¹⁸ Az ókori keleti prostitúció megjelenési formáját tekintve szakrális és profán eredetre és tartalomra osztható fel.¹⁹ A szakrális prostitúció babiloni megjelenési formája az úgynevezett Venus-kultusz volt,²⁰ amely Hérodotosz szerint azt jelentette, hogy minden babiloni nő köteles életében egyszer a Venus templomban a testét egy idegen férfinak átadni. A Venus-kultuszt a Földközi-tenger mellékén, így Itália déli részén, Hellaszban, valamint Karthágóban a föníciaiak terjesztették el, amely egészen a 4. századig, Constantinus császár által történő betiltásáig virágzott.²¹

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 1998, 43-44.

16 ANGYAL Pál: *A szemérem elleni büntettek és vétségek*. Budapest, Attila-nyomda Részvénytársaság, 1937, 5.

17 MADARASSY-MOLNÁR Máté: A nemi erkölcs és a büntetőjog megítélése az ókorban, *Iustum Aequum Salutare* IV., 2008/1., 124. <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20081sz/12.pdf> (letöltés dátuma: 2021.07.01.)

18 DUFOUR, Pierre: *Szerelmi erkölcsök az ókortól napjainkig*. Budapest, Magyar Téka, 1948, 5.

19 A szakrális prostitúció időben előbb jelent meg, majd a két forma évszázadokon át egymás mellett élt, míg az ókor végén a szakrális megszűnésével a profán jutott egyeduralomra. Ld. KRÁNITZ Mariann: A prostitúció megjelenési formái. In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok* 26. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1989.

20 KRÁNITZ Mariann 1989. 206.

21 MADARASSY-MOLNÁR Máté 2008. 125.

A római jog szerint (Kr. u. 533 Digesta): „*nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio.*”²² vagyis a házasság egy férfi és egy nő egyesülése, életre szóló konzorcium, közösség az isteni és az emberi jogok között.²³ Ugyanakkor a házasság ősi római formája szorosan összefonódott a férji hatalommal, eredeti formájában a feleség felett a férjnek szinte korlátlan uralmat biztosított (manusos házasság). A manusos házasságban a feleség férje hatalma alá került; ha a nő korábban önjogú volt, ezt a státuszát elvesztette, minden vagyona a férje tulajdonába ment át.²⁴

A XII táblás törvények (Kr. e. 450 körül) idején azonban már biztosan létezett a házasságnak egy olyan formája is, melyhez nem kapcsolódott férji hatalom (manus nélküli házasság). Ilyenkor a nő vagyoni jogképessége megmaradt, ám eltartása ekkor is a férjet terhelte. Az utóbbi forma fokozatosan kiszorította az előbbi, s ez a nő beleegyezés fontosságát és a házasság hatalmi jellegének háttérbe szorulását jelentette.²⁵ A római jog továbbélése során a családot érintő jelentősebb döntések (pl. a lakóhely megválasztása, a gyermekek nevelése) a férjet illették meg. Sokáig fennmaradt a nő megfenyítésének joga is, néhány jogrendszer még arra is lehetőséget adott, hogy a férj házasságtörő feleségét megölje.²⁶

22 Dig. 23. 2. 1. <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/d-23.htm> (letöltés dátuma: 2021.07.01.)

23 Vö. Articolo 143 Codice Civile (R.D. 16 marzo 1942, n. 262) Diritti e doveri reciproci dei coniugi <https://www.brocardi.it/codice-civile/libro-primο/titolo-vi/capo-iv/art143.html> (letöltés dátuma: 2021.07.01.)

24 GILÁNYI Eszter: *A nők elleni erőszak és magyar büntetőjogi szabályozása a nemzetközi elvárások tükrében, PhD értekezés.* Miskolc, Miskolci Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar. Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola, 2017, 23-24. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/25640> (letöltés dátuma: 2021.06.03.)

25 FÖLDI András – HAMZA Róbert: *A római jog története és intézményei.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996, 245-251.

26 Uo. 263.

3. A családon belüli és a nők elleni erőszak definiálása

A családon belüli erőszak (*domestic violence, domestic abuse*) „minden olyan fizikai, szexuális, pszichológiai vagy gazdasági erőszak, amely a családon vagy a családon belüli egységen belül történik, függetlenül a biológiai vagy jogi családi köteléktől, illetve a volt vagy jelenlegi házastársak vagy élettársak között, függetlenül attól, hogy az elkövetőnek közös lakóhelye van, vagy volt az áldozattal.”²⁷

Az Országos Kriminológiai Intézet az alábbi fogalmat dolgozta ki családon belüli erőszak vonatkozásában: „az együtt élő és egymással fizikai, érzelmi, anyagi, jogi függésben lévő személyek között megvalósuló erőszak, bántalmazás, visszaélés, amely magába foglalja a fizikai, szexuális, érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás valamennyi formáját.”²⁸

Az Országos Gyermekesetsegügyi Intézet (a továbbiakban, röviden: OGYEI) gondozásában kiadott 1. módszertani levél családon belüli erőszaknak tekinti, „ha valaki a hozzátartozója biztonságát, testi-lelki épségét veszélyezteti vagy károsítja, önrendelkezésében vagy szexuális önrendelkezésében korlátozza, testi erőszakot követ el vagy annak elkövetésével fenyeget, illetve e személy tulajdontárgyait szándékosan tönkreteszi, s ezzel elviselhetetlenné teszi az áldozat számára az együttélést.”²⁹

Az intim partner (volt partner) elleni erőszak „a nőkkel szembeni fizikai, szexuális, pszichológiai vagy gazdasági erőszak minden olyan cselekménye, amely korábbi vagy jelenlegi házastársak vagy élettársak között történik, függetlenül attól, hogy az elkövető az áldozattal azonos tartózkodási hellyel rendelkezik vagy sem.”³⁰

27 Isztambuli egyezmény 3. cikk b) bekezdés. Vö. 4. lj.

28 VIRÁG György: Családon belüli erőszakról, *Belügyi Szemle*, 2005/9., 3-22.

29 HERCZOG Mária – KOVÁCS Zsuzsanna: A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése. Budapest, OGYEI, 6. <http://www.ogyei.hu/upload/files/A%20gyermekbantalmazas.pdf> (letöltés dátuma: 2021.07.01.)

30 European Institute for Gender Equality, EIGE (Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete): Gender Equality Index 2017. <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2017-violence-against-women> (letöltés dátuma: 2021.07.03.)

A nők elleni erőszakot felcserélhetően használják a nemi alapú erőszakkal.³¹ A nők elleni erőszak fogalma kiterjed az összes olyan nemi alapon elkövetett erőszakos cselekedetre, ami a nőknek testi, szexuális vagy lelki sérülést, illetve szenvedést okoz, vagy okozhat. A nők elleni erőszak magában foglalja az ilyen cselekedetekkel való fenyegetést, a kényszer alkalmazását és a személyes szabadságtól való önkényes megfosztást is mind a köz- mind a magánéletben.³² A meghatározás vonatkozik egyebek között a családban és az otthoni környezetben történő erőszakra, ideértve a fizikai és mentális agressziót, az érzelmi és pszichológiai bántalmazást, a házastárs, állandó vagy alkalmi partner, illetve lakótárs által elkövetett szexuális visszaélést és a nemi erőszakot, az incesztust, a „becsületgyilkosságot”³³, a női nemi szerv megcsönkítését³⁴, és más,

31 European Institute for Gender Equality: Gender-based violence, The Covid-19 pandemic and intimate partner violence against women in the EU. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2021, 4. <https://eige.europa.eu/publications/covid-19-pandemic-and-intimate-partner-violence-against-women-eu> (letöltés dátuma: 2021.07.11.)

32 DOMOKOS Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése, Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XVI.* Budapest, Patrocínium Kiadó, 2017, 11. http://www.kre.hu/ajk/images/doc3/A_csaladon_beluli_eroszak_buntetojogi_es_tarsadalmi_megitelese.pdf (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

33 Nők, lánygyermek meggyilkolása a báty vagy az apa által, amiatt, hogy „szégyent hozott” a családra. Például ok lehet a becsületgyilkosságra a házasságon kívüli szex. KRANTZ, Gunilla – GARCIA-MORENO, Claudia: Violence against women, *Journal of Epidemiology and Community Health*, 2005, Vol. 59. No. 10., 818–821. <https://jech.bmj.com/content/59/10/818> (letöltés dátuma: 2021. 06. 01.) BILDT, Anna Maria Corazza – GÁLL-PEL CZ, Ildikó – LE GRIP, Constance – MATERA, Barbara: Véleménytervezet, 1 b bekezdés. Európai Parlament, Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság, 2014/2216(INI), 18. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/femm/am/1043/1043482/1043482hu.pdf (letöltés dátuma: 2021.06.05.)

34 A női nemiszervek megcsönkítése minden olyan eljárást magában foglal, amely során egészségügyi indok nélkül részlegesen vagy teljesen eltávolítják a külső női nemi szerveket, vagy egyéb sérülést okoznak ezeken. A beavatkozást általában szakszerűtlen körülmények között, altatás és érzéstelenítés nélkül végzik, legtöbbször a lányok 5 és 15 éves kora között. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/femm/am/1043/1043482/1043482hu.pdf

a nőket veszélyeztető egyéb bűncselekményeket, mint például a korai és kényszerházasságokat.^{35 36}

4. A nők elleni családon belüli erőszak mint emberi jogsértés³⁷ és a Covid-19 világjárvány kapcsolata

A nők elleni erőszak, amely a nőket aránytalanul nagyobb mértékben érintő bűncselekményeket foglalja magában – például a szexuális bán-

europa.eu/news/hu/headlines/society/20200206STO72031/a-noi-nemi-szervek-megcsonkítása-az-egyik-legsúlyosabb-emberi-jogi-sertes (letöltés dátuma: 2021.07.05.)

35 Az Európai Parlament 2018. július 4-i állásfoglalása: A korai és a kényszerházasságok elleni uniós külügyi stratégia felé – következő lépések (2017/2275(INI)) (2020/C 118/07) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018IP0292&from=HU> (letöltés dátuma: 2021.07.06.)

36 Kézikönyv parlamenti képviselőknek Parlamentek összefogása a nők ellen a családon belül elkövetett erőszak felszámolásáért, A Nők és a Férfiak Esélyegyenlőségével foglalkozó Bizottság Titkársága Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése https://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/Source/handbook_hu.pdf (letöltés dátuma: 2021.06.06.)

37 Természetesen és sajnálatosan mind a családon belüli erőszak, mind a nők elleni családon belüli erőszak tekintetében szélesebb aspektusú vizsgáldást lehet folytatni, az abúzus okait például a pszichológia tudományterületén is keresik a szakemberek. Vö. pl. VISONTAI-SZABÓ Katalin: A családon belüli erőszak pszichológiai jellemzői. In: HEGEDŰS Andrea (szerk.): *A gyermekek jogainal kapcsolatos ismeretek bővítése és készségek fejlesztése a gyermekek védelmében (E-handbook)*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018, 316-350.; VISONTAI-SZABÓ Katalin: A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi vonatkozásai. IDEA Project, 2018. <https://ideachildrights.ucc.ie/resources/11.pdf> (letöltés dátuma: 2021.06.07.)

DOKKEDAHIL, Sarah – KOK, Robin Niels – MURPHY, Siobhan – KRISTENSEN, Trine Rønne – BECH-HANSEN, Ditte – ELKLIT, Ask: The psychological subtype of intimate partner violence and its effect on mental health: protocol for a systematic review and meta-analysis, *Systematic Reviews* 2019/8. <https://systematicreviewsjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13643-019-1118-1> (letöltés dátuma: 2021.07.16.)

talmazást, a nemi erőszakot és a családon belüli erőszakot – az emberi méltóság, az egyenlőség és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a nők alapvető jogait sérti meg.³⁸ Az emberi méltósághoz való jog³⁹ magába foglalja az egyén testi-lelki integritását, a szellemi-erkölcsi személyiség identitását, az emberek alapvető jogegyenlőségét és a megélhetéshez szükséges létminimumát.⁴⁰

A nők elleni családon belüli erőszak esetében olyan globális problémáról van szó, amit több nemzetközi konferencián és nemzetközi dokumentumban is elemeztek és deklaráltak (ENSZ Emberi Jogi Világkonferencia, Bécs, 1993; az ENSZ Közgyűlésének nyilatkozata a nőkkel szembeni erőszak felszámolásáról, 1993. december 20.; az ENSZ IV. Nőkonferenciája, Peking, 1995). Az erőfeszítések egyik eredménye, hogy létrejött a nőkkel szembeni erőszakkal, ennek okaival és következményeivel foglalkozó ENSZ különmegbízottat (*Special Rapporteur*

38 FRA: Nőkkel szembeni erőszak: az Unió egészére kiterjedő felmérés – Az eredmények áttekintése, 2014, 7. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_hu.pdf (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

39 „Az emberi méltósághoz való jog nem pusztán erkölcsi értékkdeklaráció. Az, hogy az emberi méltóság a jog előtt és felett létező érték, amely a maga teljességében a jog számára hozzáférhetetlen, nem zárja ki azt, hogy ezt az értéket a jogok forrásának tekintsük – mint a természetjogot követve számos nemzetközi egyezmény és alkotmány teszi –, vagy hogy a jog a méltóság tiszteletben tartását és védelmét előírja, avagy egyes aspektusait valóságos joggá formálja.” Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye, 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88, 103.

40 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) Preambulum: *Valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság. II. cikk: Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.* Az Európai Unió Alapjogi Chartája az 1. cikkében deklarálja az emberi méltósághoz való jogot, valamint a 21. cikkében a megkülönböztetés, ezen belül a nem alapján történő megkülönböztetés tilalmát, a 23. cikkében a nők és férfiak közötti egyenlőségét. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN> (letöltés dátuma: 2021.06.07.)

on violence against women, its causes and consequences⁴¹) neveztek ki.⁴² A korábbi különmegbízott (2003-2009), Yakin ERTÜRK⁴³ álláspontja szerint a felszámolására tett évtizedes erőfeszítések ellenére a nőkkel szembeni erőszak továbbra is „talán a legelterjedtebb emberijog-sértés”.⁴⁴

A jelenlegi különmegbízott Dubravka ŠIMONOVIC, akinek nevéhez köthető többek között a bevezetőben már hivatkozott ENSZ jelentés is, amelyet a nők elleni családon belüli erőszak és a Covid-19 világjárvány kapcsolatáról készült.⁴⁵ Šimonovic jelentésében rávilágít arra a tényre, hogy a Covid-19 világjárvány fokozta és növelte az emberi jogsértésként értékelhető nők elleni családon belüli erőszakot, valamint felhívta a figyelmet arra is, hogy sok államban a Covid-19 világjárvány előtt is súlyos probléma volt a nők elleni családon belüli erőszak, azonban bizonyos államok nem fordítottak megfelelő figyelmet erre a tényre, így e jelentés egyben egy kampány, kezdeményezés is: „béke az otthonban” a Covid-19 pandémia alatt és azon túl („*peace in the home*” during the Covid-19 pandemic and beyond) címmel.⁴⁶ Šimonovic a jelentésben kifejtette azt is, hogy a Covid-19 világjárvány okán bevezetett korlátozások, különösen a kijárási tilalmak az államok részéről nem voltak megfelelőek azért sem, mert nem voltak tekintettel a családon belüli erőszak áldozataira, Šimonovic

41 Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences <https://www.ohchr.org/en/issues/women/srwomen/pages/srwomenindex.aspx> (letöltés dátuma: 2021. 07. 06.)

42 COOMARASWAMY, Radhika: *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Radhika Coomaraswamy, in accordance with Commission on Human Rights resolution 1994/45*. E/CN.4/1996/53/Add.1 <https://digitallibrary.un.org/record/228137> (letöltés dátuma: 2021.07.06.)

43 Prof. Yakin Ertürk, former Special Rapporteur on Violence against Women (2003-2009) <https://www.ohchr.org/en/issues/women/srwomen/pages/yakinerturk.aspx> (letöltés dátuma: 2021.07.06.)

44 ERTÜRK, Yakin: *The due diligence standard as a tool for the elimination of violence against women*, UN Report, E/CN.4/2006/61. <https://digitallibrary.un.org/record/565946> (letöltés dátuma: 2021.07.06.)

45 UN: A/75/144, 24 July 2020. <https://undocs.org/A/75/144> (letöltés dátuma: 2021.07.06.)

46 A/75/144, 3. Vö. 45. lj.

a nők elleni családon belüli erőszak áldozatait emelte ki.⁴⁷

Az Európa Tanács is hosszú évekig dolgozott a probléma különböző emberi jogi aspektusain. Az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága először 1985-ben fogadott el ajánlást [R (85) 4.⁴⁸] a családon belüli erőszak tárgyában, majd 2002. április 30-án újabb ajánlást fogadott el [Rec(2002)5⁴⁹] a nők elleni erőszakkal szembeni fellépésről, amely keretet biztosított a kérdés átfogó megközelítésére. A nők elleni erőszak sérti és csorbítja az emberi jogok és alapvető szabadságok érvényesülését, de emellett a béke és egyenlőség érvényesülését is akadályozza, amely az európai demokrácia és biztonság veszélyforrása.⁵⁰

A családon belüli erőszaknak az elmúlt évtizedekben átfogó nemzetközi és európai uniós védelmi hálózata alakult ki [Vö. ENSZ tevékenysége, Lanzarote-i Egyezmény, Az Európai Parlament és a Tanács 2011/99/EU irányelve (2011. december 13.) az Európai Védelmi Határozatról, Az Isztambuli Egyezmény – 2011]. E hálózattal igyekeznek a nemzetközi közösség egyrészt felszámolni, másrészt megelőzni a családon belüli erőszakot, különösen a nők elleni erőszakot. Korábban már említettem, hogy a Covid-19 világméretű járványnak köszönhetően sajnálatos módon megemelkedett a nőkkel szembeni erőszak az otthonokban,⁵¹ hiszen az államok által bevezetett korlátozások azt eredményezték,⁵² hogy a bántalmazott a bántalmazóval volt kénytelen egybe zárva tölteni a

47 A/75/144, 4. Vö. 45. lj.

48 R (85) 4. a családon belüli erőszakról <https://kuria-birosag.hu/hu/etm-b/r-85-4-csaladon-beluli-eroszakrol> (letöltés dátuma: 2021.07.08.)

49 A Miniszteri Bizottság Rec(2002)5 számú Ajánlása a tagállamok számára a nők erőszakkal szembeni védelméről http://www.europatanacs.hu/pdf/COE_CM_Rec__2002__5.pdf (letöltés dátuma: 2021.06.08.)

50 DOMOKOS Andrea 2017. 36-37.

51 DOMOKOS Andrea 2021a. Vö. 8. lj. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-violence-against-women> (letöltés dátuma: 2021.06.08.) European Institute for Gender Equality 2021. Vö. 31. lj.

52 <https://www.samhsa.gov/sites/default/files/social-distancing-domestic-violence.pdf> (letöltés dátuma: 2021.06.09.) European Institute for Gender Equality 2021. Vö. 31. lj.

kijárási tilalmat.⁵³ Emellett pedig sok esetben bizonyos nők számára a munkahelyek sem jelentett biztos pontot a pandémia idején.⁵⁴

Az Európai Parlament 2020-2021. évi álláspontja a Covid19-világjárvány és a nők elleni családon belüli erőszakról: a pandémia felerősítette a nők elleni jelenlegi nemi alapú erőszakot, megerősítve azokat a régóta ismeretes kutatási eredményeket, amelyek szerint a családon belüli erőszak kockázata válság idején általában nő.⁵⁵ Az államok kijárási korlátozásokat vezettek be, hogy az emberek otthonuk biztonságában maradjanak. Az otthon azonban nem bizonyult biztonságosnak mindenki számára, és a kijárási korlátozások kimutatható szerepet játszottak a családon belüli erőszakról szóló jelentések számának jelentős növekedésében.⁵⁶

53 <https://www.apa.org/topics/covid-19/domestic-violence-child-abuse> (letöltés dátuma: 2021.06.09.) European Institute for Gender Equality 2021. Vö. 31. lj.

54 ILO: Gender relevance of the 19th ICLS statistical standards, October 2020. https://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_757969.pdf (letöltés dátuma: 2021.07.11.) OECD – ITF: Gender Equality, the Pandemic and a Transport Rethink, 8 March 2021. <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/gender-equality-covid-19.pdf> (letöltés dátuma: 2021.07.12.)

ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fifth edition Updated estimates and analysis, 30 June 2020. https://www.oitcenterfor.org/sites/default/files/file_publicacion/5th_monitor.pdf (letöltés dátuma: 2021.07.13.)

55 SCHONARD, Martina: A férfiak és nők közötti egyenlőség, 05-2021. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/59/a-ferfiak-es-nok-kozotti-egyenloseg> (letöltés dátuma: 2021.06.09.)

56 DOMOKOS Andrea: „Social distancing” - egy másik értelemben. In: HOMICKÓ Árpád Olivér – CZIBERE Károly (szerk.): *A szociális szolgáltatások és ellátások biztosíthatósága krízishelyzetekben*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2021, 101. https://ajk.kre.hu/images/doc2021/pr/A_szocialis_szolgaltatasok_es_ellatasok_biztosithatosaga_krizishelyzetekben.pdf (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

5. Összefoglalás a kutatási kérdések a hipotézisek mentén

Napjainkban már nem megengedett a családon belüli erőszak, így a nők elleni családon belüli erőszak sem. Ennek ellenére az erőszak mindenkorban valamennyi formában a világ és ezáltal az embertársaink része.⁵⁷ Számos, színes és érdekes történetet⁵⁸ lehetett volna még kiemelni a családon belüli erőszak, vagy a nők elleni (családon belüli) erőszak történetéből, a tanulmány elején a teljesség igénye nélkül szemléltettem néhányat Krisztus előtt és utáni időszakra vonatkozóan. A nők elleni (családon belüli) erőszak olyan strukturális és globális jelenség,⁵⁹ amely nem ismer társadalmi, gazdasági vagy nemzeti határokat.⁶⁰ A nők elleni családon belüli erőszak sérti az emberi jogokat.⁶¹ A nemi alapú megkülönböztetés egyik formája. Jelentős akadályt jelent a nemek közötti egyenlőségben, mely különösen igaz a Covid-19 világjárvány alatt.⁶²

57 „Az agresszió olyannyira meghatározó jellemzője az embernek, hogy az általa teremtett mítoszok szereplőit sem volt képes másként megalkotni, mint állandóan civakodó, egymás ellen törő lényeket.” Idézi DOMOKOS Andrea 2021a. 76. Vö. ELIADE, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története (I. kötet)*. Budapest, Osiris, 1995, 216-231.

58 Vö. pl. Lucretia meggyalázása (*the Rape of Lucretia*) vagy a Szabin nők elrablása (*the Kidnapping of the Sabine Women*). In: BORONKAY Iván – BALÁZS Sándor (szerk.): *Római regék és mondák, online könyv*, elérhető: <https://mek.oszk.hu/00600/00692/00692.htm> (letöltés dátuma: 2021.06.09.)

59 Social Development Division of the United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP): Policy Paper, April 2021. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/SDD_Policy_Paper_Covid-19-VAW.pdf (letöltés dátuma: 2021.07.11.)

60 Az Európa Tanács Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról (Isztambuli Egyezmény): Kérdések és válaszok, 2019, 2. <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questions-and-answers-hungarian/1680944851> (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

61 SALTZMAN, Linda E. – GREEN, Yvonne T. – MARKS, James S. – THACKER, Stephen B.: Violence Against Women as a Public Health Issue Comments from the CDC, *Future Directions: A National Perspective*, 2000/14, 325. <https://www.ajpmonline.org/action/showPdf?pii=S0749-3797%2800%2900241-5> (letöltés dátuma: 2021.06.01.)

62 „The COVID-19 outbreak has intensified domestic and gender-based violence (GBV)

Emellett a WHO közegészségügyi problémának tekinti.⁶³ A nők elleni családon belüli erőszak esetében olyan globális problémáról van szó, amelyet több nemzetközi konferencián és nemzetközi dokumentumban is elemeztek.⁶⁴ Európában (és szerte a világon) a nőket nap mint nap pszichológiai és fizikai bántalmazás éri, mely különböző formában ölt testet. Az erőszaknak súlyos következményei vannak mind a mentális, mind a fizikális egészségre nézve.⁶⁵ Az egyes nemzetközi és regionális szervezetek különböző kampányok révén is igyekeznek a védelemre, a megelőzésre felhívni a figyelmet.⁶⁶ A fokozott figyelem ellenére a probléma még mindig a társadalom minden szintjén és minden (EU tag)államban jelen van.⁶⁷ 2020-ban a Covid-19 világvármellett egy másik pandémia is pusztított, ez pedig a családon belüli erőszak világot

globally.” United Nations Development Programme, UNDP BRIEF GENDER BASED VIOLENCE AND COVID 19, 2020, 1. https://www.undp.org/content/dam/undp/library/km-qap/undp-gender-GBV_and_COVID-19.pdf <https://apps.who.int/iris/handle/10665/312261> (letöltés dátuma: 2021.07.19.)

- 63 „*Violence against women (VAW) is a violation of human rights, is rooted in gender inequality, is a public health problem, and an impediment to sustainable development.*” Vö. WHO/RHR/18.19, 4. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/312261> (letöltés dátuma: 2021.06.04.)
- 64 Vö. ENSZ Emberi Jogi Világkonferencia, Bécs, 1993; az ENSZ Közgyűlésének nyilatkozata a nőkkel szembeni erőszak felszámolásáról, 1993. december 20.; az ENSZ IV. Nőkonferenciája, Peking, 1995.
- 65 World Health Organization, WHO (Egészségügyi Világszervezet): Violence against women, 9 March 2021. Vö. 11. lj.
- 66 Pl.: 16 Days of Activism against Gender-Based Violence, 2020 UNiTE Campaign Theme: „Orange the World: Fund, Respond, Prevent, Collect!” <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/take-action/16-days-of-activism> (letöltés dátuma: 2021.06.19.)
- 67 „*Violence against women violates human rights and is a form of gender-based discrimination. It constitutes a major obstacle to gender equality. Despite increased attention, the problem still affects all levels of society and all Member States.*” Vö. SHREEVES, Rosamund – PRPIC, Martina: *Violence against women in the EU, State of play.* European Parliamentary Research Service, EPRS, November 2020, 2. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659333/EPRS_BRI\(2020\)659333_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/659333/EPRS_BRI(2020)659333_EN.pdf) (letöltés dátuma: 2021.06.09.)

átfogó járványa.⁶⁸ Az ENSZ főtitkár António Guterres nyilatkozta szerint, míg a Covid-19 világjárvány fékezése érdekében szükség van a kijárási korlátozásokra és a karanténra, addig a nők egy része épp ott kell, hogy erőszakot elszenvedjen, ahol a legnagyobb biztonságban kellene lennie, az otthonában.⁶⁹ A nők össze voltak zárva bántalmazóikkal a karantén alatt, mely sajnálatos módon a nők elleni családon belüli erőszak számát növelte.⁷⁰ Ezzel kijelenthető, hogy a pandémia alatt azok a nemzetközi törekvések, amelyek megelőzni kívánják a nők elleni családon belüli erőszakot és ezzel csökkentenék a nők elleni emberi jogsértések számát, olybá tűnik, hogy csorbult a Covid-19 világjárványnak köszönhetően.⁷¹

Forrásjegyzék:

Jogirodalom:

ANGYAL Pál: *A szemérem elleni büntettek és vétségek*. Budapest, Atti-la-nyomda Részvénytársaság, 1937.

BORONKAY Iván – BALÁZS Sándor (szerk.): *Római regék és mondák*, online könyv.

68 Two Pandemics, Violence Against Women in Mexico amidst Covid-19, Report submitted to the United Nations Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, 2020. https://equis.org.mx/wp-content/uploads/2020/08/report_thetwopandemicsF.pdf (letöltés dátuma: 2021.06.09.)

69 DOMOKOS Andrea 2021a. 75.

70 „*Recently updated prevalence estimates show that violence against women and girls remains unacceptably high. Lockdowns during the coronavirus disease (COVID-19) pandemic and their social and economic impacts have further exacerbated the problem, increasing the exposure of women to abusive partners and known risk factors, while limiting access to services.*” Vö. WHO A74/21, 7. https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA74/A74_21-en.pdf (letöltés dátuma: 2021.07.19.)

71 BOURGAULT, Shelby – PETERMAN, Amber – O'DONNELL, Megan: Violence Against Women and Children During COVID-19 - One Year On and 100 Papers In, A Fourth Research Round Up, *Center for Global Development*, APRIL 12, 2021. <https://www.cgdev.org/publication/violence-against-women-and-children-during-covid-19-one-year-and-100-papers-fourth> (letöltés dátuma: 2021.07.19.)

- CSÁNYI Gergely – DÉS Fanni: A kérdezőbiztosok képzése nemi alapú erőszak tematikájú kvantitatív adatfelvételekkor, *Statisztikai Szemle*, 2020/1.
- DOKKEDAHL, Sarah – KOK, Robin Niels – MURPHY, Siobhan – KRISTENSEN, Trine Rønne – BECH-HANSEN, Ditte – ELKLIT, Ask: The psychological subtype of intimate partner violence and its effect on mental health: protocol for a systematic review and meta-analysis, *Systematic Reviews* 2019/8.
- DOMOKOS Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése, Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XVI*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2017.
- DOMOKOS Andrea: „Social distancing” - egy másik értelemben. In: HOMICSKÓ Árpád Olivér – CZIBERE Károly (szerk.): *A szociális szolgáltatások és ellátások biztosíthatósága krízishelyzetekben*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2021.
- DOMOKOS Andrea: A családon belüli erőszak. In: BÉRCES Viktor – DOMOKOS Andrea: *Gondolatok a kriminológia tudományából*. Budapest, Patrocinium Kiadó, 2020.
- DOMOKOS Andrea: Az erőszak megnövekedése pandémia idején, *GLOSSA IURIDICA* 2021, 8., különszám.
- DUFOUR, Pierre: *Szerelmi erkölcsök az ókortól napjainkig*. Budapest, Magyar Téka, 1948, 5.
- ELIADE, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története (I. kötet)*. Budapest, Osiris, 1995.
- FÖLDI András – HAMZA Róbert: *A római jog története és intézményei*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.
- GARAI Renáta: *A kapcsolati erőszak „szövődményei” - egy nóvum hatása és joggyakorlata, PhD értekezés*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2021.
- GILÁNYI Eszter: *A nők elleni erőszak és magyar büntetőjogi szabályozása a nemzetközi elvárások tükrében, PhD értekezés*. Miskolc, Miskolci Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar. Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola, 2017.
- HERCZOG Mária – KOVÁCS Zsuzsanna: *A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése*. Budapest, OGYEI.

- KRÁNITZ Mariann: A prostitúció megjelenési formái. In: *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok* 26. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1989.
- KRANTZ, Gunilla – GARCIA-MORENO, Claudia: Violence against women, *Journal of Epidemiology and Community Health*, 2005, Vol. 59. No. 10.
- MADARASSY-MOLNÁR Máté: A nemi erkölcs és a büntetőjog megítélése az ókorban, *Iustum Aequum Salutare* IV., 2008/1.
- RÁCZ Lajos (szerk.): *Egyetemes állam- és jogtörténet, Ókor – feudális kor.* Budapest, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, 1998.
- SALTZMAN, Linda E. – GREEN, Yvonne T. – MARKS, James S. – THACKER, Stephen B.: Violence Against Women as a Public Health Issue Comments from the CDC, *Future Directions: A National Perspective*, 2000/14.
- ŠIMONOVIC, Dubravka: Global and Regional Standards on Violence against Women: The Evolution and Synergy of the CEDAW and Istanbul Conventions, *Human Rights Quarterly* 2014/36, Johns Hopkins University Press.
- TAMÁSI Erzsébet: *A családon belüli erőszak férfi szereplői, PhD értekezés.* Miskolc, Miskolci Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar. Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola, 2007.
- VARGA Szabolcs – BÁLINT Ágnes Diána: Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat, *Belügyi Szemle*, 2020/4.
- VIRÁG György: Családon belüli erőszakról, *Belügyi Szemle*, 2005/9.

Jogforrások:

- 23/1990. (X. 31.) AB határozat
 A Miniszteri Bizottság Rec(2002)5 számú Ajánlása a tagállamok számára a Az Európa Tanács Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról (Isztambuli Egyezmény): Kérdések és válaszok, 2019.
- Az Európai Parlament 2018. július 4-i állásfoglalása: A korai és a kényszerházasságok elleni uniós külügyi stratégia felé – következő lépések (2017/2275(INI)) (2020/C 118/07)
- Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2016/C 202/02)

- BILDT, Anna Maria Corazza – GÁLL-PELCZ, Ildikó – LE GRIP, Constance – MATERA, Barbara: Véleménytervezet, 1 b bekezdés. Európai Parlament, Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság, 2014/2216(INI).
- BOURGAULT, Shelby – PETERMAN, Amber – O'DONNELL, Megan: Violence Against Women and Children During COVID-19 - One Year On and 100 Papers In, A Fourth Research Round Up, *Center for Global Development*, APRIL 12, 2021.
- Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
Codice Civile
- COOMARASWAMY, Radhika: *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Radhika Coomaraswamy, in accordance with Commission on Human Rights resolution 1994/45. E/CN.4/1996/53/Add.1.*
- Digesta
- EIGE: Gender Equality Index 2017.
- ENSZ Emberi Jogi Világkonferencia, Bécs, 1993.
- ENSZ IV. Nőkonferenciája, Peking, 1995.
- ENSZ Közgyűlésének nyilatkozata a nőkkel szembeni erőszak felszámolásáról, 1993. december 20.
- ERTÜRK, Yakın: *The due diligence standard as a tool for the elimination of violence against women*, UN Report, E/CN.4/2006/61.
- IM: Jelentés a Kormány részére A győri kettős gyermekgyilkosság igazságügyi vizsgálatának eredményéről. Budapest, 2019. december.
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
nők erőszakkal szembeni védelméről
R (85) 4. a családon belüli erőszakról
- SHREEVES, Rosamund – PRPIC, Martina: *Violence against women in the EU, State of play*. European Parliamentary Research Service, EPRS November 2020.
- UN: A/75/144, 24 July 2020.
- United Nations Development Programme, UNDP BRIEF GENDER BASED VIOLENCE AND COVID 19, 2020.
- WHO A74/21
WHO/RHR/18.19

Egyéb irodalmak, hírek:

Biblia

ERTÜRK, Yakın: former Special Rapporteur on Violence against Women (2003-2009)

FRA: Nőkkel szembeni erőszak: az Unió egészére kiterjedő felmérés – Az eredmények áttekintése, 2014.

FRA: Pandemic underlines why domestic violence requires urgent action, 25 November 2020.

ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fifth edition Updated estimates and analysis, 30 June 2020.

Kézikönyv parlamenti képviselőknek Parlamentek összefogása a nők ellen a családon belül elkövetett erőszak felszámolásáért, A Nők és a Férfiak Esélyegyenlőségével foglalkozó Bizottság Titkársága Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése

OECD – ITF: Gender Equality, the Pandemic and a Transport Rethink, 8 March 2021.

Plenáris hírlevél - 2020. november 23-26., Brüsszel, Nők elleni erőszak: vita az isztambuli egyezményről.

SCHONARD, Martina: A férfiak és nők közötti egyenlőség, 05-2021.

Social Development Division of the United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP): Policy Paper, April 2021.

Two Pandemics, Violence Against Women in Mexico amidst Covid-19, Report submitted to the United Nations Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, 2020.

UN WOMEN: The Shadow Pandemic: Violence against women during COVID-19

WHO: Violence against women, 9 March 2021.

ZÁRSZÓ

A technikai, technológiai vívmányoknak és a világgazdasági törekvéseknek köszönhetően bekövetkezett Földünkön a globalizáció. Ez egyrészt számos előnnyel jár együtt, másrészt a problémák sem maradnak meg helyi szinten, azok is körbejárják a világot. Így történt ez a COVID-19 esetében is. A pandémia következtében lockdownokra volt szükség, amikor az egyének mozgása beszűkült, otthonaikba szorultak vissza a családok. A kivételes életviszonyok közepette a problémák megszorozódtak, az egyik tragikus helyzet hozta magával a másikat. A bántalmazókkal összefüggően maradt hozzátartozók nemcsak a szociális kapcsolatokról voltak elvágyva, hanem a szakemberi segítségtől: a családvédelmi szolgálatoktól, a rendőrségtől, áldozatvédelmi központoktól is. Világszerte ezen kellett igen rövid időn belül változtatni és a technika, technológia adta eszközöket hasznosítva online módon megszervezni a gyors segítségadás eszközrendszerét. A kidolgozott módszereket az államok, nemzetközi szervezetek igyekeztek megosztani egymással. Felértékelődött az adatszerzés, a statisztikák kiértékelése és a nemzetközi összehasonlítás egyaránt.

A magyar büntetőpolitika alakítói azonnal léptek, a törvényhozási szinten is könnyítették az áldozatok helyzetét, valamint az áldozatsegítő központok protokolljának átalakításával az online hozzáférést is igyekeztek biztosítani.

A helyzetet azonban sem világszinten, sem a hazai viszonyok közepette nem lehetett megnyugtatóan megoldani. A feladat egyértelmű, a szakembereknek olyan módszereket kell kidolgozniuk, amelyek rugalmasan adaptálhatók, kiegészíthetők. Az egész emberiséget érintő esetleges nagy válságok: pandémia, migráció, környezeti szűkösség, háborúk esetén a globalizáció eredményeit kell hasznosítani: a jól működő gyakorlatokat át kell adni, az államoknak egymást kell segíteniük, a

nemzetközi szervezeteknek globális szinten kell eredményeket elérni. A magyar büntetőpolitika napjainkban igen jó úton jár akkor, amikor a kiszolgáltatottak, sebezhetőek a gyermekek és fiatalkorúak, az idősek helyzetét az átlagostól eltérően ítéli meg és fokozott segítséget kíván adni nekik. A humánus büntetőjog és büntetőeljárás jog éppen az állatokkal való bánásmódban is megmutatkozhat, amikor a büntetőpolitika alakítói az állatokat immár nem kívánják a lefoglalás, vagy az elkobzás szokásos tárgyainak tekinteni, mint eddig, hanem érző lény voltukat is figyelembe kívánják venni. A gyakorlatnak is magáévá kell tennie ezeket az elveket, a kiszolgáltatottak helyzetének javításáért mindent meg kell tenniük mindennapi munkájuk során a szakembereknek.

MEGHÍVÓ

„A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK AKTUÁLIS KÉRDÉSEI”

online konferencia

A magyar jogalkotásban és jogalkalmazásban kiemelt terület a családok védelme, az egy háztartásban élők azonos jogokat, azonos elbánásmódot érdemelnek. A büntetőjog ultima ratioként lép be e védelembe. A konferencia körül járja a családon belüli erőszak fogalmát, a kapcsolati erőszak törvényi tényállásának alakulását. Foglalkozik a családon belüli erőszak egyik speciális esetével, a szexuális erőszakkal. A bizonyítás sajátos nehézségeit, valamint a bírói joggyakorlatot is bemutatjuk. A konferencia témája továbbá a pandémia alatt megnövekedett családon belüli erőszak, illetve a nők elleni erőszak, mint az emberi jogok megsértése.

2021. június 11. péntek 09:00 óra

Program

09:00 Köszöntő

Prof. Dr. Miskolczi-Bodnár Péter dékán

09:10 Megnyitó

Dr. habil. Homicskó Árpád Olivér nemzetközi és tudományos dékánhelyettes

09:20 Prof. Dr. Domokos Andrea KRE ÁJK BTI egyetemi tanár:

A pandémia hatása a családon belüli erőszakra

09:40 dr. Galajda Ágnes Fővárosi Törvényszék tanácselnök:

Az erőszaktól a büntetésig – a bizonyítási eljárás problémái

10:00 Dr. Pallagi Anikó NKE RTK egyetemi adjunktus:

A szexuális cselekmény születése a magyar büntetőjogban

10:20 dr. Garai Renáta OKRI tudományos munkatárs, BTI MB oktató:

A kapcsolati erőszak elmúlt 8 éve a joggyakorlat tükrében

10:40 dr. Papp Petra KRE ÁJK BTI tudományos segédmunkatárs, doktorandusz:

A nők elleni családon belüli erőszak, mint az emberi jogok megsértése

11:00 Zárszó

Prof. Dr. Domokos Andrea, a Bűnügyi Tudományok Intézetének vezetője, a konferencia szervezője Tárgyszavak: pandémia, családon belüli erőszak, női, férfi áldozatok, társadalmi segítségadás